

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İletişim Bilimleri Anabilim Dalı

Kültürel Çalışmalar ve Medya Bilim Dalı

ASKERLİK HİKAYELERİNDE ERKEKLİK ANLATISI

Öseday Abdulkadir YAZICI

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

ASKERLİK HİKAYELERİNDE ERKEKLİK ANLATISI

Öseday Abdulkadir YAZICI

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İletişim Bilimleri Anabilim Dalı

Kültürel Çalışmalar ve Medya Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

KABUL VE ONAY

Öseday Abdulkadir YAZICI tarafından hazırlanan “Askerlik Hikayelerinde Erkeklik” başlıklı bu çalışma, 06.06.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Suavi AYDIN

Dr. Öğr. Üyesi Emel UZUN AVCI

Doç. Dr. Tuğba TAŞ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

Öseday Abdulkadir YAZICI

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Dr. Öğr. Üyesi, Emel UZUN AVCİ** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Öseday Abdulkadir YAZICI

TEŞEKKÜR

Eğitim hayatım boyunca her zaman yanımda olan, desteğini ve sevgisini bir an olsun eksik etmeyen sevgili annem, babam ve kardeşim Ögeday'a en derin şükranlarımı sunarım. Varlığınız ve destekleriniz, bu yolculukta en büyük güç kaynağım oldu.

Saygıdeğer tez danışmanım Emel Uzun Avcı'ya ne kadar teşekkür etsem azdır. Hem akademik hayatımda hem de tez yazma sürecimde bana karşı her zaman sevecen ve sabırlı davranan, motivasyonu, çalışma azmi, dili ve geribildirimleriyle bana örnek olan ve güvenini her daim hissettiren sevgili hocama minnettarım. Kendisine, gösterdiği anlayış ve verdiği destek için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Saygıdeğer jüri üyelerim Suavi Aydın ve Tuğba Taş hocalarıma, tez savunmamda yer alarak yaptıkları değerli geribildirim ve katkılarından dolayı en içten teşekkürlerimi sunarım. Destekleriniz ve yol göstericiliğiniz, bu çalışmanın daha iyi bir hale gelmesine büyük katkı sağladı.

Çalışmama katılan ve hikayelerini içtenlikle paylaşan tüm görüşmecilerime de gönülden teşekkür ederim. Katkılarınız, bu araştırmanın derinliği ve anlamı açısından büyük önem taşımaktadır.

Benden desteğini ve sevgisini bir an olsun esirgemeyen en büyük şansım İdil'e teşekkür ederim. İyi ki yanımda olan sevgili dostlarım Ömer, İsmail, Ozan ve Ahsen'e de sonsuz teşekkürler. Varlığınız ve desteğiniz, bu yolculuğu daha anlamlı ve katlanılabilir kıldı. Hepinize minnettarım.

ÖZET

YAZICI, Öseday Abdulkadir. *Askerlik Hikayelerinde Erkeklik Anlatısı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2024.

Zorunlu askerlik görevini temel alan askerlik hikayeleri Türkiye’de geleneksel bir hikâye anlatım biçimini almış toplumsal bir olgudur. Zorunlu askerliğin yalnızca erkek vatandaşları kapsaması ve erkek egemen bir ortamda gerçekleştirilmesi, görev sonrasında anlatılan bu hikayelerde erkekliğin izlerinin görülmesini mümkün kılar. Bu araştırma söz konusu bireysel askerlik hikayelerinde erkekliğin nasıl bir anlatı olarak inşa edildiğini ortaya koymayı amaçlar. Araştırma zorunlu askerlik görevini tamamlamış ve Ankara’da yaşayan bireylere odaklanır. Araştırmanın problemi askerlik hikayelerinde erkekliğin nasıl inşa edildiği üzerinedir. Bu konu ile ilgili literatür tarandığında zorunlu askerlik ve erkeklik temasını içeren çalışmalar görülebilir. Fakat bu çalışmanın konuyu hikayeler bazında ele alan bir çalışma olması çalışmayı özgün kılmaktadır. Araştırma problemi temel alınarak nitel bir araştırma yöntemi tercih edilmiştir, yarı-yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla katılımcıların askerlik hikayeleri toplanmış ve anlatı analizi tekniği ile elde edilen veri analiz edilmiştir. Bu araştırmanın Türkiye’deki zorunlu askerlik, erkeklik ve hikâye üzerine olan literatüre katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Anahtar Sözcükler

Zorunlu Askerlik, Askerlik Hikayeleri, Erkeklik, Anlatı Analizi

ABSTRACT

YAZICI, Öseday Abdulkadir. *Narrative of Masculinity in Military Stories*, Master's Thesis, Ankara, 2024.

Military stories based on conscription are a social phenomenon that has taken the form of traditional storytelling in Turkey. The fact that compulsory military service covers only male citizens and is carried out in a male-dominated environment makes it possible to see traces of masculinity in these stories told after the service. This research aims to reveal how masculinity is constructed as a narrative in these individual stories of military service. The research focuses on individuals who have completed their compulsory military service and live in Ankara. The problem of the research is how masculinity is constructed in military service stories. A review of the literature on this subject reveals studies on the theme of conscription and masculinity. However, the fact that this study is a study that deals with the subject on the basis of stories makes the study unique. Based on the research problem, a qualitative research method was preferred, the participants' stories of military service were collected through semi-structured interviews and the data obtained through narrative analysis technique was analyzed. This study is expected to contribute to the literature on conscription, masculinity and stories in Turkey.

Keywords

Compulsory Military Service, Military Service Stories, Masculinity, Narrative Analysis

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	8
1.1. ERKEKLİK	8
1.1.1. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik.....	8
1.1.2. Erkeklikler.....	10
1.1.3. Erkeklik Bilimi	12
1.1.4. Erkekliğin Üretildiği Kurumlar: Aile, Devlet ve Sokak	17
1.1.5. Türkiye’de Erkeklik Çalışmaları.....	20
1.2. ASKERLİK	25
1.2.1. Zorunlu Askerlik Hizmeti	25
1.2.2. Erkekliğin İnşasında Askerliğin Yeri.....	27
1.2.3. Bir Kültür Nesnesi Olarak Askerlik ve Askerlik Hikayeleri	31
1.2.4. Türkiye’de Askerlik Üzerine Yürütülmüş Çalışmalar.....	33
2. BÖLÜM: YÖNTEM	39
2.1. ANLATI ANALİZİ	39
2.1.1. Anlatı Nedir?	39
2.1.2. Anlatı Araştırmaları Tarihçesi.....	40
2.1.3. Nasıl Bir Anlatı Analizi?	42
2.2. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ	47
3. BÖLÜM: ANALİZ	49
3.1. ASKERLİK HİKAYELERİNDE KRONOLOJİ	49

3.1.1. Askere Gitmeye Karar Vermek ve İlk Gün.....	52
3.1.2. Acemilik ve Yemin Töreni	53
3.1.3. Ustalık birliği ve askerliği rahatlatmak.....	57
3.2. ERKEKLİĞİN ANLATIDAKİ PRATİĞİ VE ANLATI STRATEJİLERİ	61
3.2.1. Hiyerarşik Tasavvur	62
3.2.2. Elde Edilen İmtiyazlar ve Şans Faktörü	63
3.2.3. Kadınsı Ögelerin Anlatıda Dışlanması	67
SONUÇ	71
KAYNAKÇA	75
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU	81
EK 2. ETİK KURUL İZNİ	83

GİRİŞ

Kültürel birikimimiz ve düşünce repertuarımız her zaman anlatılardan oluşmuştur. Hikayeler, toplumsal normları, değerleri ve kimlikleri şekillendirirken, aynı zamanda insanların deneyimlerini ifade etmelerine ve anlamlandırmalarına yardımcı olur. Bu hikayeler, hayal gücümüzü besler, bizi aydınlatır, eğitir ve toplumsal normları sorgulamamıza yardımcı olur.

"Askerlik Hikayelerinde Erkeklik" adlı bu tez, bu hikayelerin bir alt grubuna odaklanır ve erkeklik toplumsal fenomeninin, askerlik deneyimlerinin anlatımı üzerindeki etkilerini araştırır. Bu bağlamda bireysel askerlik hikayelerinde erkekliğin nasıl bir anlatı olarak inşa edildiği temel sorusu ele alınır. Bu çalışma, askerlik hikayelerinin erkeklik normlarını, toplumsal cinsiyet rollerini ve kimlik yapılarını anlamak için bir araç olarak hikâye anlatımını inceleyecektir. Bu durumda, hikayelerin biçimi, içeriği ve rolü, kültürel ve iletişimsel açıdan önemli bir değere sahiptir. Bu çalışmanın amacı, askerlik hikayeleri aracılığıyla hegemonik erkekliğin yeniden üretimini anlamaktır. Bu soruya yanıt bulmanın ilk adımı, toplumsal dinamikler ile bireysel hikayeler arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çünkü hikayelerini paylaşan erkekler, bireysel hikayelerini paylaşmaktan çok daha fazlasına göndermede bulunurlar ve toplumsal sürecin bir parçasıdırlar. Sosyal bilimler alanında 1960'larda başlayan anlatısal dönüş (narrative turn), bu yaklaşımı ve bu araştırmayı mümkün kılan temel faktörlerden biridir (Elliott, 2005). Bu araştırma, anlatısal dönüşün epistemolojik temelleri, anlatı analizi tekniği ve yöntemi ile oluşturulmuştur.

Pozitif bilimler sosyal bilimlere geliştirirken, nicel yöntemleri kullanan sosyal bilimler zamanla gündelik hayata odaklanmaya başlamıştır. Bu değişiklik epistemolojik, paradigmatik ve metodolojik olarak gerçekleşmiştir. Bu değişikliğin bir sonucu olarak, fail olmanın ön plana çıktığı, sesi bastırılan grupların akademik ilgi odağı olduğu ve deneyim gibi kavramların değer kazandığı yeni bir bilimsel yaklaşım geliştirilmiştir (Riessman, 2008a). Araştırma metodolojisi ve teorik yönelimde önemli bir dönüm noktası olan anlatısal dönüş, insan deneyimlerini ve

sosyal olguları anlamada temel unsurlar olarak anlatıların ve hikâye anlatımının önemini vurgular. 20. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan anlatısal dönüş, daha önceleri yaygın olan ve insan varoluşunun öznel ve yorumlayıcı yönlerini göz ardı eden pozitivist yöntemlerin eksikliklerine karşı alternatif çözümler önermiştir. Bu noktada akademisyenler, postmodernist ve postyapısalcı eleştirilerden etkilenerek hakikat kavramını sorgulamaya başlamışlardır. Hakikat yerine dil, söylem ve anlatı gibi olguların bireysel ve toplumsal gerçeklikleri nasıl etkilediğine odaklanmışlardır. Anlatısal dönüşün ortaya çıkmasıyla birlikte, sosyal bilimlerde, hikâye anlatımının anlamı inşa etme, kimlik oluşumu ve sosyal inşaada oynadığı rol daha geniş bir şekilde tartışmaya açılmaya başlanmıştır. Anlatı analizi ile ilgili araştırma metodolojilerinin ve teorik çerçevelerin yeniden değerlendirilmesi, toplumların ve deneyimlerinin karmaşıklığını anlama sürecinde anlatının önemini göstermiştir. Bu değişim, günümüz araştırmaları hala etkilemektedir.

Langellier, "anlatısal dönüşü" başlatan dört ana hareketin olduğunu söyler (Langellier'den aktaran Riessman, 2008, s. 14). İlk olarak sosyal bilimlerin "pozitivist araştırma yöntemlerinin realist epistemolojisi" tartışmaya başladığını belirtmiştir. Ardından kültür ve edebiyatta bir "bellek patlaması" yaşanmıştır. Marjinalleştirilmiş grupların özgürlük için olan mücadelesi, ardından "yeni kimlik hareketleri"nin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Son olarak, "terapi yöntemlerine dayalı yeni bir kültür ortaya çıktığı" söylemiştir. Bu sayede bireysel yaşamın çeşitli terapi yöntemleriyle keşfedilebileceği anlaşılmıştır (2008a, s. 14). Bu etkinin bir sonucu olarak, sesi bastırılan gruplar akademik araştırma konusu olmaya başlamıştır. Bununla birlikte, anlatı araştırmaları, toplumsal fenomenleri anlamak için yaygın bir yaklaşım haline gelmiştir ve çeşitli anlatıları toplumsal fenomenleri araştırmak için veri olarak kullanmışlardır.

Anlatı kavramını tam olarak tanımlamak ise zordur. Literatürde anlatıya ilişkin çok sayıda yöntem ve yaklaşım bulunmaktadır. Tezin kavramsal çerçeve ve yöntem bölümleri, bu yaklaşım ve yöntemlerin ayrıntılarını içerecektir. Tez kapsamında anlatı hem bireysel hem de toplumsal etkileşim süreçlerine dahil olan toplumsal bir pratik olarak tanımlanacaktır. Bu durumda, anlatıların anlatanlar, dinleyiciler

ve genel toplumsal olaylar arasındaki etkileşimlerden ortaya çıktığı söylenebilir (De Fina & Georgakopoulou, 2008).

Askerlik hikayeleri bireysel hikayelerdir ve deneyimi aktarmak amacıyla anlatıldığını söylenebilir. Türkiye’de askerlik yalnızca erkeklerin gitmekle yükümlü olduğu bir zorunlu hizmettir. Askerlik hikayeleri ise bu hizmetin anlatıldığı gündelik hayatta sıkça karşımıza çıkan, her yaştan ve her sosyo-ekonomik düzeyde geçerliliği olan kültürel bir hikâye anlatma biçimidir. Askerlik hizmetinin yapıldığı yer, zaman veya hizmette emirleri altına girilen ordu mensupları gibi etkenler hikayelerin çeşitlenmesinde rol oynarlar. Bu süreçte yaşananlar hemen bu hizmetin akabinde anlatılmazlar. Üzerinden yıllar geçmiş olsa dahi konusu açılabilir ve en yakınlarımız tarafından hiç duymadığımız askerlik hikayelerinin anlatıldığını şahit olabiliriz. Bu noktada askerlik hikayelerinin hem gündelik hayatın bir parçası olduğunu, hem de toplumun erkeklik algısını ve tahakkümünü anlamak için önemli bir veri kaynağı oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Meta-anlatı, sosyal bilimler anlatı analizi alanında bireysel anlatıları veya hikayeleri kapsayan ve anlamlandıran daha üst düzey, kapsayıcı bir anlatı veya çerçevedir. Meta-anlatılar sıklıkla belirli bir ortam veya akademik disiplin içinde bir dizi küçük hikâyeyi yorumlama veya açıklama çabası gösteren büyük bir anlatı olarak hareket ederler. Meta-anlatılar, insanların kimliklerine, deneyimlerine ve sosyal gerçekliklerine ilişkin algılarını ve anlayışlarını etkileyen hâkim ideolojiler veya kültürel anlatılar olarak hizmet edebilirler. Belirli anlatıları daha geniş sosyokültürel, tarihi veya teorik çerçeveler bağlamına yerleştirmeye yardımcı olan daha kapsamlı bir bakış açısı sunarlar. Meta-anlatılar, bireysel anlatılarda mevcut olguların anlaşılması için elzemdirler, çünkü bireysel anlatıları daha büyük toplumsal hareketler bağlamında inceleme ve anlamada önemli role sahiptirler (Munson, 2001).

Bugün içinde yaşamakta olduğumuz dünyayı şekillendiren meta anlatı örneklerinden birisi de erkekliktir. Erkeklik veya hegemonik erkeklik, çeşitli toplumlardaki toplumsal cinsiyet ve iktidar dinamiklerini anlamak için önem teşkil eden güçlü bir meta-anlatı olarak kendini göstermektedir. Erkeklik meta-anlatısı kurumlar, toplumsal normlar ve kişisel kimlikler üzerinde etkisi olan yaygın,

kültürel olarak inşa edilmiş erkeklikle ilgili idealleri ve uygulamaları kapsar. Güç, saldırganlık, baskınlık ve duygusal metanet hegemonik erkeklik tarafından değer verilen özellikler arasında yer alırken, kadınsı olarak görülen nitelikler marjinalleştirilir ve dışlanır (R. W. Connell & Messerschmidt, 2005). Bu meta-anlatı, toplumsal cinsiyet rollerinin ve ilişkilerinin tanımlanması ve müzakere edilmesi için bir çerçeve işlevi görmekte, toplumsal hiyerarşileri oluşturmakta, siyaset, ekonomi ve kişiler arası ilişkiler gibi bir dizi alan üzerinde etkili olmaktadır. Topluma nüfuz etse de hegemonik erkeklik sabit bir kavram değildir; daha ziyade cinsel yönelim, sınıf ve ırk gibi diğer kimlik eksenleriyle kesişerek erkek olmanın ne anlama geldiğine dair çeşitli ve karmaşık deneyimler üretmektedir. Hegemonik erkekliği sosyal bilimlerde bir meta-anlatı olarak kavrayabilmek için kültürel ifadelerini, tarihsel temellerini; toplumsal cinsiyet eşitliği ve sosyal adalet açısından sonuçlarını eleştirel bir şekilde analiz etmek gerekmektedir. Anlatı analizi yöntemi bu eleştirel analizi gerçekleştirme konusunda elverişli bir yöntemdir. Tezin gerçekleştirmeyi amaçladığı bu analizde veri seti olarak bireysel askerlik hikayeleri seçilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti bağlamında zorunlu askerlik olgusu, hegemonik erkeklik meta-anlatısı ile kesişmektedir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı erkekler için zorunlu bir hizmet olan askerlik, ulusun tarihsel ve kültürel kimliğine derinlemesine yerleşmiş olup güç, vatanseverlik ve ulusal görev ideallerini sembolize etmektedir. Bu kurum, fiziksel güç, cesaret ve fedakârlık gibi militarizmle ilişkilendirilen özellikleri değerli kılarak hegemonik erkekliği pekiştirirken, alternatif erkeklik biçimlerini veya erkeklik dışı kimlikleri marjinalleştirmektedir. Türk erkeklerinin kimlik inşası, geleneksel toplumsal cinsiyet normlarını da destekleyen zorunlu askerlik sistemi tarafından önemli ölçüde şekillendirilmektedir. Bu sistem, askerlik görevini yerine getirmenin idealize edilmiş eril arketipe uygun yaşamakla eşdeğer olduğu inancını pekiştirmekte ve askerlik hizmetinin erkekliğe geçiş töreni olarak görüldüğü bir kültür yaratmaktadır (Selek, 2012). Bu nedenle, Türkiye Cumhuriyeti'nde zorunlu askerlik ve hegemonik erkeklik arasındaki ilişki, bireysel deneyimlerin, kültürel normların ve devlet kurumlarının toplumdaki toplumsal cinsiyet dinamiklerini

şekillendirmek için etkileşime girdiği karmaşık yolları kapsamaktadır (Sancar, 2020).

Hegemonik erkeklik anlatısı içinde, Türk erkeklerinin askerlik hikayeleri, bu anlatıların nasıl inşa edildiği ve deneyimlendiğine dair değerli iç görüler sunduğu için oldukça büyük öneme sahiptir. Bu hikâyeler, Türk toplumunda toplumsal cinsiyet kimliği oluşumu ve performansının karmaşıklığına ışık tutmakta ve zorunlu askerlik kurumunun hegemonik erkekliğe nasıl meydan okuduğunu ve onu nasıl pekiştirdiğini anlamak için paha biçilmez bir kaynak oluşturmaktadırlar. Anlatı analizi tekniği, askerlik hizmetini çevreleyen bireysel deneyimlerin, bakış açılarının ve duyguların incelikli bir şekilde araştırılmasına olanak tanıdığından, bu hikayelerin incelenmesi için öneme sahiptir. Araştırmacı, askerlik yapmış çeşitli sosyo-ekonomik ve kültürel koşullara sahip erkeklerinin bireysel askerlik hikayelerini inceleyerek, hegemonik erkekliğin askeri ortamda nasıl hayata geçirildiği ve buna nasıl direnildiğinin yanı sıra; din, sınıf ve etnik köken gibi diğer sosyal kimliklerle nasıl etkileşime girdiği hakkında daha fazla bilgi edinebilir. Ancak deneyimin doğruluğundan ziyade bu araştırmanın merkeze aldığı asıl unsur, bu deneyimin nasıl hikâye edildiği ve hikâye edilme biçiminin erkeklik ile ilişkisi üzerine olacaktır. Zorunlu askerlik bağlamında hegemonik erkekliğin karmaşık dinamiklerinin, toplumsal cinsiyet ilişkileri ve sosyal normlar üzerindeki daha geniş etkilerinin anlaşılması hedeflenmektedir.

Bu çalışmada erkekliği anlama noktasında önemli bulgular barındıran askerlik hikayeleri incelenmiştir. 13 erkekle görüşmeler gerçekleştirilmiş ve görüşmecilerin anlattıkları hikayeler kayıt altına alınmıştır. Ardından yazıya dökülen bu görüşmelerdeki bireysel askerlik anlatılarına odaklanılmıştır. Araştırma bu bireysel askerlik hikayelerinde erkekliğin nasıl bir anlatı olarak inşa edildiğini incelemeyi hedefler. Anlatı analizine odaklanan bu tezin analitik çerçevesi büyük oranda Joseph Campbell'ın "The Hero's Journey" eserine dayanmaktadır. Campbell'ın teorisi, evrensel bir hikâye döngüsünü tanımlar. Bu döngüde, bir karakter normal dünyasından ayrılıp bir maceraya atılır ve bir dizi zorluk ve sınavla karşılaşır ve ardından topluma geri döner. Bu yapı, kahramanlık, mücadele ve dönüşüm süreçleriyle benzer. Campbell'ın evrensel anlatı modelini

askerlik hikayelerine nasıl uyguladığını ve bu deneyimlerin kahramanın yolculuğu çerçevesinde nasıl anlam kazandığını ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak tartışılacaktır (Campbell, 2003).

Campbell'ın teorisine ek olarak, askerlik hikayelerinde yer alan anlatı stratejilerini derinlemesine yorumlayabilmek adına Plummer'ın "Telling Sexual Stories" ve Riessman'ın "Divorce Talk"¹ çalışmalarında uygulanan anlatı analizi modellerine değinilmiştir (Plummer, 2002; Riessman, 1990). Bu çalışmalar toplumsal cinsiyet meselelerinin odağında şekillenmeleri, sosyolojik ve kültürel bulgular barındırmaları; bunların yanı sıra derin ve kullanışlı analiz modelleri sunmaları sebebiyle, daha büyük bir sosyal fenomen olan erkekliği okumada askerlik hikayelerini baz alarak yürütülen bu araştırmada yol gösterici bir konuma sahiptirler.

Askerlik hizmetini yerine getirmiş erkeklerin bu süreci anlattıkları bireysel hikayeler, çalışmanın temel veri kaynağını oluşturacaktır. Veri toplama yöntemi olarak, katılımcılarla yapılan görüşmelerin kayda alınması ve yazıya dökülmesi tercih edilmiştir. Katılımcıların isimleri mahremiyetlerini korumak amacıyla mahlaslarla değiştirilmiştir. Çalışmada yer alan görüşmecilerin tamamı askerlik görevlerini er olarak yerine getirmiş olup, görüşmecilerin bazıları sözleşmeli er olarak görev sürelerini uzatmıştır. Görüşmecilerin orta sınıf, şehirli, eğitilmiş bir kesimden gelmeleri ve kısa dönem (6 ay) askerlik yapmaları çalışmanın belirli sınırlılıklarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, ilerleyen bölümlerde Campbell'ın (2003) teorisi aracılığıyla askerlik deneyimlerinin nasıl birer kahramanlık hikayesi olarak yapılandığını ve toplumsal süreçlerle olan ilişkilerini detaylandırılacaktır.

Tezin nasıl bir akış içerisinde ilerleyeceğini anlatmak faydalı olacaktır. Çalışmanın ilk bölümünde "erkeklik" kavramına değinen literatür ele alınmıştır. Kavramsal çerçeveye dahil olan toplumsal cinsiyet ve erkeklik kavramları incelenmiş, Türkiye'deki erkeklik olgusuna dair bir izlek çizilmeye çalışılmış ve

¹ Plummer, K. (2002). *Telling sexual stories: Power, change and social worlds*. Routledge.

Riessman, C. K. (1990). Divorce talk: Women and men make sense of personal relationships. In *Divorce talk: Women and men make sense of personal relationships*. Rutgers University Press.

erkekliğin üretildiği aile ve sokak gibi kurumlar tanımlanmıştır. Son olarak Türkiye’de erkeklik çalışmaları literatürüne odaklanılmıştır.

Takip eden bölümde “askerlik” kavramı betimlenmiş, Türkiye’de zorunlu askerlik hizmeti mevzuatı ve tarihçesi ele alınmış, bir kültür nesnesi olarak askerlik hikayeleri tanımlanmıştır. Son olarak Türkiye’de askerlik üzerine yürütülmüş çalışmalara odaklanılmıştır. Tartışma, araştırmanın konusu bağlamında yalnızca erler ve zorunlu askerliği baz alan bir kapsamda yürütülmüştür.

Çalışmanın ikinci bölümü olan yöntem bölümünde anlatı analizi yöntemini açıklamak üzerine bir bölüm inşa edilmiştir. Bölüm “anlatı” kavramı açıklanarak başlanmış, anlatı araştırmaları ve anlatı analizinin ne olduğu ve nasıl uygulandığı soruları cevaplanmıştır. Ardından anlatı araştırmalarının tarihçesine değinen bir çerçeve çizilmiş ve anlatı analizinin nasıl yapılacağına dair bir izlek oluşturulmuştur. Son olarak verinin nasıl toplandığına dair bilgi verilmiş ve örneklem açıklanmıştır.

Çalışmanın analizi askerlik hikayelerini daha geniş bir toplumsal fenomen olan erkekliği incelemek adına bir örnek olarak almıştır. Analiz bölümleri hikayelerde ön plana çıkan iki anlatı stratejisi ve her hikâyede tekrar eden kronolojik sıralama üzerinden oluşturulmuştur. Tartışma, bu kronolojinin ve stratejilerin gözlemlenebildiği alıntılarda erkekliğin askerlik hikayelerinin anlatılış biçimini nasıl etkilediği üzerinden yürütülmüştür.

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. ERKEKLİK

1.1.1. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik

Erkeklik, erkek olmaktan çok daha fazlasına göndermede bulunur. Diğer toplumsal cinsiyet rolleri gibi toplum tarafından inşa edilen erkeklik; kimliği, edimi, iktidarı, ayrıcalıkları, ilişkileri, biçimleri ve yapıları kapsayan bir olgudur. Başta ayrıcalık olmak üzere erkekliğin kapsadığı pek çok yapı, pek de gözle görülür değildir. Michael Kimmel'in (2004) "Ayrıcalık işe yaradığında, güç ve eşitsizlik sistemlerinden en çok yararlananlar, avantajlarının pek farkında değildirler" sözü bu durumu destekler niteliktedir. Erkekliğin getirdiği ayrıcalıklardan yararlanmalarına rağmen bu ayrıcalıkları güçlkle fark edenler yine erkeklerdir. Bununla birlikte erkeklerin sırtlarına "erkekliğin" yüklediği; askere gitmek, aile kurmak, para kazanmak, fiziksel olarak güçlü olmak, korkmamak, ağlamamak ve çoğu zaman gülmemek gibi yükümlülükler de esasında toplumsal olarak inşa edilen ve erkeklerin çoğu tarafından kolay fark edilmeyen başka görünümüdür. "Erkeklik" erkeklerin yapıp ettikleri olarak tanımlansa bile, kadınların da meşrulaştırabileceği bir olgudur. Bu doğrultuda erkeklik, yalnızca erkeklerle sınırlı olmamak üzere, erkeklerle kültürel olarak ilişkilendirilen uygulamalar, davranışlar, tutumlar, cinsellikler, duygular, konumlar, bedenler, organizasyonlar, kurumlar ve her türlü beklentiler olarak tanımlanabilir. Her erkek yalnızca biyolojik olarak erkek olması sayesinde erkekliğin bütün ayrıcalıklarına sahip değildir. Kimi zaman hiçbirine sahip olmadığı gibi, erkekliğin altında ezildiği durumlar bile olabilir. Tam da bu yüzden erkekliğe değil erkekliklere odaklanılmalı ve erkeklik çoğul düşünülmelidir (Pascoe & Bridges, 2016). Tüm erkekler aynı erkekliğe mensup değildir ve hepsi aynı erkeklikten ayrıcalıklar edinip, onu meşrulaştırmaya çalışmaz. En ayrıcalıklı olanlardan, erkekliğin en çok belini büktüğü erkeklerle kadar tüm olası "farklı erkeklikler" arasındaki farkları anlamak önemlidir. Kadınların genel olarak erkek egemenliği altında ezilmesi neredeyse tartışmaya

kapalı bir gerçektir. Bunun yanı sıra, erkeklerin de bazı erkekliklerin egemenliği altında ezildiğini gözlemek mümkündür (Kimmel vd., 2004). Bu nedenle erkekliği anlamaya, tıpkı diğer toplumsal cinsiyet olgularında olduğu gibi, güç ilişkilerinden başlamak icap eder.

Connell toplumsal cinsiyet bağlamında güç ilişkilerini duygusal/direkt güç ilişkisi ve sembolik güç ilişkisi olarak ikiye ayırır. Direkt güç ilişkisi ekonomik özgürlük veya fiziksel şiddet üzerinden kurulan güç ilişkisini ifade ederken, sembolik güç ilişkisi “evin direği olmak” gibi daha göstergesel ilişkilere atıfta bulunur. Connell’in bu iktidar yaklaşımında ilişkiler hem kişilerarası hem de kurumsaldır (institutional). Yalnızca güç ilişkilerinin erkekliği açıklamak konusunda yetersiz olacağını düşünen Connell, üretim ve duygusal-sembolik ilişkilerin de güç ilişkilerinin yanında anlaşılması önemli olan ilişkiler olduğundan bahseder (R. W. Connell, 2020; R. W. Connell & Messerschmidt, 2005; Kimmel vd., 2004).

Connell’in üretim ilişkisinden kastı esasında işgücüdür. Kadınların üretime katkısının az olmasının cevabı yine erkek egemenliğinin altında gizli olsa da Connell, üretimde ortaya çıkan eşitsizliği yine erkeklerin edimleri üzerinden açıklar. Connell’a göre dünya üzerindeki değerli kaynakların çoğuna yine erkekler sahip olduğu için üretimin de çoğunluğundan yine erkekler faydalanır. Buna ek olarak, erkekler “daha önemli bir iş” yaptıkları için daha fazla ödüllendirilmezler. Tarihe ve kültürlere bağlı olarak değişmekle birlikte kadın ve erkeklerin yürüttükleri işler genellikle ayrılmıştır. Fakat erkeklerin yaptığı iş ne olursa olsun “daha önemli” bir iş olarak algılandığından erkeklerin daha fazla ödemeyi hak ettikleri düşünölmeye devam etmektedir (R. W. Connell, 2020).

İkinci ilişki türü olarak öne sürdüğü duygusal-sembolik ilişkileri açıklarken Connell, duyguların kişiye özel (idiosyncratic) şekilde değil de tamamen toplumsal cinsiyet modellerinden (gender patterns) ortaya çıktığını ileri sürer. Duygusal bağılılıkları yalnızca “aşk” gibi pozitif olgularla ilişkilendirmek yerine “önyargı” gibi negatif de algılanabilecek olgularla ilişkilendirdiğimizde duygusal ilişkileri daha rahat kavrayabileceğimize değinir. Bu noktadan bakıldığında misojeni ve homofobi cinsiyet ilişkileri üzerinden analiz edilebilir ve homofobi gibi duygular da cinsiyet ilişkilerini analiz etmek için önemli roller edinebilir. Sembolik

ilişkiler bağlamında Connell “linguistik” dile atıfta bulunur. Toplumsal cinsiyet kültürel sembollerin içine gömülü olduğundan, yalnızca konuştuğumuz ve ifade ettiğimiz değil; yediğimiz, içtiğimiz, giydiğimiz şeylerin, hatta yürüyüş biçimimizin bile kültürel olarak bize toplumsal cinsiyet üzerinden mesajlar verdiğinin vurgusunu yapar (R. W. Connell, 2020). Bu bağlamda cinsiyetin yalnızca biyolojik olmadığını vurgulamakla kalmayıp, kültürel ve sembolik olarak inşa edilmiş olduğuna da değinmiş olur.

1.1.2. Erkeklikler

Çalışmanın kavramsal çerçevesinde yer alan erkeklikler başlığı, R.W. Connell'in teorik çerçevesi üzerine inşa edilecektir (R. W. Connell, 2020). Connell'in erkeklik kuramı, toplumsal cinsiyet ilişkileri ve hiyerarşileri üzerinde derinlemesine durarak, hegemonik erkeklik kavramını ön plana çıkarır. Bu bağlamda, çalışmanın erkeklikler konusundaki analizleri, Connell'in erkeklik tiyolojileri ve bunların toplumsal yapıdaki yansımaları üzerine yoğunlaşacaktır. Connell'in teorik perspektifi, erkekliklerin dinamik ve çok boyutlu doğasını anlamak için kritik bir çerçeve sunmakta olup, çalışmanın ana temasını oluşturan erkeklik deneyimlerinin incelenmesinde temel bir referans noktası olacaktır. Connell'a göre erkeklik yalnızca tek çeşidi olmayan ve her erkeğin eşit miktarda çıkar sağlamadığı bir olgudur. Kimilerinin egemenliğini meşru bir zemine oturtmasına yardımcı olan erkeklik, kimilerinin, bazı durumlarda kadınlardan da çok, marjinalleştirilmesine neden olabilmektedir. Connell bu durumu “ataerkil kâr payı” kavramı ile açıklar. Bu kavrama göre her erkekliğin sağladığı çıkar birbirinden farklıdır. Kimisi bu kârın büyük kısmını elde ederken kimisinin çıkarı değil hatta zararı olabilir. Normatif erkekliği içerdığı düşünülen olgu esasında bu kâr payını öznesi haline getirmiş bir savaşın içindedir. Bu savaşta daha erkek olan daha çok kâr elde eder gibi basit bir mantık yer alsa da kimilerinin kâr elde etmesi veya kâr payını genişletmesi neredeyse imkansızdır. Hatta, kimileri için kâr payını bir kenara koyup canını kurtarması kafidir. Connell, erkeklikleri ataerkil kâr paylarına bağlı olarak dört farklı kategoriye ayırır. Bu kategoriler; hegemonik erkeklik,

işbirlikçi erkeklik, tabi kılınmış erkeklik ve marjinalleştirilmiş erkekliktir (Connell, 2020).

Hegemonik erkeklik genellikle sabit bir karakter olarak tasvir edilse de esasında çelişkili ve çatışmalarla dolu bir toplumsal cinsiyet pratiğidir. Hegemonik erkeklik hiyerarşinin en tepesinde yer alır, dolayısıyla en büyük kâr payına sahip olan erkeklik türüdür ve erkekliğin oluşturduğu ayrıcalıklardan en çok yararlanan olduğu söylenebilir. Bu erkekliğin hegemonyasını elde ettiği olgu fiziksel şiddetten çok, iktidarı elinde bulundurmasıdır. Hegemonik erkekliğin tartışılabilir bir konumu vardır, zamana veya kültüre göre değişiklik gösterebilir. Dolayısıyla sabit bir karakter tipi de değildir. Bu nedenle hegemonik erkekliği, gördüğümüz “en erkeksi” insan tiplmesi üzerinden açıklayamayız. Hegemonik erkekliği de çoğul düşünüp, hegemonik erkeklikler olarak adlandırabiliriz. En nihayetinde maskülenitenin en haşmetli hali bir tip olmak zorunda değildir. Bu tip erkekliğin en önemli özelliği, onun hegemonyasını hiyerarşinin daha altında bulunan diğer erkeklik türlerinin bile ideolojik olarak meşrulaştırmasıdır (Connell, 2020).

İşbirlikçi erkeklik kadınların ikincilleştirilmesinden, pek öyle gözükme bile, çıkar sağlayan erkeklik olarak tanımlanabilir. Hegemonik erkeklik toplumsal cinsiyet modelleri üzerinden çıkar sağlamakta olsa bile, suç ortağı erkeklik biçimi, hegemonik erkekliğin sahip olduğu gücü elinde bulundurmadan bu durumdan faydalanan erkeklik biçimidir. Bu biçimi en iyi açıklayan örnek “Eşine eşitlikçi bir yaklaşım güden fakat aynı işi yapıyor olsalar bile maaşını erkek olması nedeniyle fazla kazanan ve bu durumu normal karşılayan erkek” olabilir (R. W. Connell, 2020).

Tabi kılınmış erkeklik en az kültürel statü, güç ve etkiye sahip olan erkeklik biçimidir. Erkeklik hiyerarşisinin en altında yer alır. Bu erkeklik biçiminde akla gelen ilk örnek gey erkeklerdir. Geylik ataerkil ideolojinin sembolik olarak dışladığı her şeyin toplandığı bir kutu olarak görülür. Yasaklanan bu şeyler ev dekorasyonundan keyif almaktan tutun da erkek erkeğe bir ilişki yaşamaya kadar geniş bir skalaya yayılır. Buradaki ikincilleştirme veya boyun eğdirme yalnızca dilde gerçekleşen hakaretler ile değil; sembolik, hukuksal, politik ve kültürel ayrımcılık üzerinden gerçekleşen bir boyun eğdirmedir. Bu erkeklik türüne

mensup pek çok erkeği erkeklerin madunları olarak da tanımlamak mümkündür (Brod & Kaufman, 1994; R. W. Connell, 2020).

Marjinalleştirilmiş erkeklik ise erkekliğin sınıf ve ırk gibi diğer yapılarla bir araya gelmesi sonucunda ortaya çıkan erkeklik biçimidir. Bu erkeklik biçimi hegemonik erkekliğin yalnızca toplumsal cinsiyet değil farklı toplumsal yapılar üzerinde de eşitsizlik yaratan bir pratik olduğunu gözler önüne serer. Gey erkeğin hegemonik maskülenitenin hedefi olmasından daha çok “gey ve Kürt erkek”, ondan da çok “gey, Kürt ve işçi erkek” hegemonik maskülenitenin hedefi olabilir.

Erkeklik ve güç ilişkilerini daha iyi açıklamak adına Connell, tüm bu erkeklik türlerinin yanında “vurgulanmış kadınlık” (emphasized femininity) kavramını ortaya atar ve erkeklikten farklı olarak hegemonik kadınlık diye bir şey olmadığını altını çizer (2020). Erkeklik konusunda olduğu gibi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kendi içindeki bir hiyerarşi üzerinden sağlanmadığını, kültürel olarak en baskın olan kadınlığın gücünü ve statüsünü hegemonik erkeklik ile olan bağlantısından aldığını söyler. Bu kadınlık türünü erkeklerin ilgi ve istekleri doğrultusunda, erkeklikle uyum ve erkekliğe boyun eğen bir biçim olarak tanımlar. Kısacası kadınlığın kültürel olarak en baskın türü dahi erkekliğe sırtını yaslamaktadır. Erkekliğin en baskın türü kültürel olarak en az ikincilleştirilen türken, kadınlığın en baskın türü zaten ikincilleştirilmiştir. Vurgulanmış kadınlık bu ikincilleştirmeyi meşru kılan kadınlık türüdür. Bunun yanı sıra vurgulanmış kadınlık, ataerkil kâr payından da faydalanabilmektedir. Erkekliğin gerek kendi türleri gerekse kadınlığı bu kadar derinden etkilemesi, toplumsal cinsiyet çalışmaları açısından bakıldığında, erkekliğin ve erkekliğin farklı biçimlerinin bu çalışmalar için ne kadar büyük önem arz ettiğinin göstergesi olmaktadır.

1.1.3. Erkeklik Bilimi

Erkekliğin bir bilim olup olmadığı halen daha sorgulanan meselelerden biridir. Erkekliğin bilimini oluşturmak adına ilk girişimler 20.Yüzyıl’ın başında Freud’un öncülük ettiği derinlik psikolojisi çalışmaları ile başlamıştır. Freud yetişkin cinselliği ve cinsiyetinin doğuştan gelen olgular olmadığını, bunların uzun ve

çatışmalarla dolu süreçler sonucunda ortaya çıktığını savunur. “Erkeklik bilimi” kavramı ilk kez Freud’un sunduğu “psikanaliz” araştırma yöntemi aracılığı ile ortaya atılmış ve erkekliğe uzanan farklı yolların kapıları aralanmıştır (R. Connell, 1994). Bu çalışmaları takip eden ve toplumsal cinsiyeti merkezine alarak çalışmalar yapan Carl Jung da “persona” ve “anima” kavramlarını kullanarak sırasıyla toplumsal çevre ile girilen etkileşimler aracılığıyla şekillenen benlik ve bastırılan öğeler aracılığıyla bilinçdışında kurulan benlik arasında bir ayrım yaptı. Jung’a göre bu iki benlik birbiriyle sürekli çatışma içerisindeydi ve bu çatışmanın temelini toplumsal cinsiyet oluşturuyordu. Başlı çeken bu isimlerin yanı sıra, Alfred Adler, Wilhelm Reich, Max Horkheimer, Eric Fromm ve Theodor Adorno gibi pek çok ismin aralarında olduğu çeşitli psikanalistler de erkekliği açıklamaya çalışmıştır. Bu bağlamda psikoloji ve psikanaliz’in “Erkekliği” öne süren ilk araştırma alanlarından biri olduğu öne sürülebilir. Geriye dönüp bakıldığında başta Freud olmak üzere çeşitli psikanalistlerin erkekliğin anlaşılması yolunda nispeten işe yarar savlar ortaya koyduğu fakat ortaya konulan bu savların erkekliği açıklamak konusunda yetersiz kaldığı gözlemlenmektedir. Psikanaliz; erkekliğin işlevini, kişiliğin ve arzusun yapısını, toplumsal ilişkilerdeki çelişkileri ve dinamikleri açıklamasıyla erkeklik üzerine elle tutulur şeyler söylese de bütün bu kavramları bir arada kavrayabilmemizin yolu sosyal bilimlerden geçmektedir.

Erkekliği merkezine alan ilk sosyal bilim girişimlerinden biri “erkek cinsiyet rolü” idi. 1890’lardan 1990’lara kadar uzanan bir dönemde yapılan araştırmalar önceki cinsiyet araştırmalarından farklı olarak yalnızca zihinsel yetenekleri değil, aynı zamanda psikologların ölçebileceklerini düşündükleri; duygular, tutumlar, kişilik özellikleri ve ilgiler gibi pek çok farklı kavramı kapsamaktaydı. Bu çalışmaların sonucunda bugün “cinsiyet farklılıkları” olarak bilinen bir araştırma alanı ortaya çıkmıştır. Bu araştırmalar sonucunda ortaya çıkan en büyük bulgu psikolojik özellikler bakımından cinsiyetler arasındaki farkların yok denecek kadar az olmasıdır. Zamanla bu kavram gündelik dile de sirayet etmiş ve “cinsiyet rolü” kavramına dönüşmüştür. İnsan hayatının bir çeşit tiyatro oyununa benzetilmesi yeni bir anlayış değildir fakat sosyal bilimlerde ilk kez 1930’lu yıllarda gündelik hayatı ve toplumsal davranışları açıklamak için kullanılmıştır. Rol kavramı

toplumsal cinsiyete iki şekilde uyarlanır. Bunlardan ilkinin rolleri belirli koşullara özgüdür. Örneğin Komarovsky ve Philips'in çalışması gibi flört etme sürecindeki ve evlilikteki rollerin birbirinden farklı olduğunu gözlemleyen çalışmalar yürütülmüştür (1987). İkinci uyarlama ise nispeten daha yaygındır ve erkek ya da kadın olmayı kişinin "cinsiyet rolüne" bağlı beklentileri hayata geçirmesi olarak görür. Bu anlayışa göre herhangi bir kültürel ortamda daima biri kadın diğeri ise erkek iki cinsiyet rolü vardır. Biyolojik cinsiyet farklılıkları anlayışı ile birebir örtüşen bu kavram 1940'lardan itibaren yok olmaya başlamıştır. Geniş çerçeveden bakıldığında da rol kuramını mantıksal olarak kavramak güçtür. Çünkü, aynı terim hem bir mesleği hem de bir siyasi makamı, bir hobiye veya cinsiyeti ifade etmek için kullanıldığında, "rollerin" tanımladığı zeminlerin kaygan olduğunu olduğu anlaşılmaktadır. Connell'a göre bu rol kuramı toplumsal yaşamın analizinde büyük bir tutarsızlığa yol açar. Çünkü rol kuramı insanların yaşamlarının önceden belirlenmiş olma derecesini abartır fakat aynı zamanda bu belirlenmenin karşılıklı olduğunu varsayarak toplumsal eşitsizlik ve iktidar meselelerini olduklarından daha önemsiz meselelermiş gibi gösterir (2020). Bu nedenlerden dolayı "Rol" kavramı üzerinden toplumsal analize genel çerçeveden bakılamayacağı kanıtlanmıştır. Bunun yanı sıra cinsiyet rolü kuramı iktidar meselelerini kavramakta da zorlanmaktadır. Erkekler ve kadınlar arasındaki toplumsal farklar, roller üzerinden açıklanmaya çalışıldığında şiddet önemsizleşir ve bir rıza varsayılmış olur. Bunun sonucunda baskı meselesi örtbas edilir. Bu kuram vasıtasıyla değişimi, cinsiyet ilişkilerinin içinde gerçekleşen bir diyalektik ilişki olarak görmek zordur. Çünkü bu kuram değişimi rolü dışarıdan etkileyen bir unsur olarak görmektedir. Connell cinsiyet rolü yaklaşımının özünde tepkisel bir yaklaşım olduğunu ve stratejik bir erkeklik kuramı üretmediğini ifade eder (Connell, 2020; Kimmel vd., 2004).

Bir diğer erkeklik bilimi girişimi ise 1970'lerde feministlerin bir araya gelmesi ile oluştu. Feministler kadınların tarihini yazmak için bir hareket başlattılar. O güne kadar tarihte hep erkekler anlatılmış ve bu anlatım yine erkekler tarafından gerçekleştirilmişti. O dönemde de cinsiyet rollerinin karşılıklı bir ilişki içinde kurulduğu varsayıldığı için erkeklerin tarihinin de yeniden yazılmasında karar kılındı. Halihazırda erkeklerin bir tarihi vardı, bu yüzden erkeklerin tarihinde eksik

olan “erkeklik” fikri ortaya çıktı. Bu yazın, cinsiyet rolleri kuramı ile örtüşmekteydi, tıpkı cinsiyet rollerinde olduğu gibi belirsizdi ve genellemeler üzerine kurulmuştu. Okul, spor, hukuk ve işgücü gibi kurumlar üzerinde yapılan araştırmalardan erkekliğin tanımının, kurumların ve ekonomik yapıların tarihi içinde yer aldığı anlaşılmıştır. Erkekliğin zihinlerdeki kimlik ile sınırlı kalmadığı, toplumsal ilişkilerle iç içe geçerek dünyaya açıldığı yavaş yavaş fark edilmeye başlanmıştır. Bu araştırmalar sayesinde faillik ve toplumsal mücadele meseleleri gündeme gelmiştir (R. W. Connell, 2020).

Benzer bir örüntü antropolojide de yakalanmıştır. Yine 1970’lerde ortaya çıkan ikinci dalga feminizm, cinsiyetin antropolojisi üzerine yeni çalışmaların ortaya çıkmasını sağladı. Tıpkı tarih alanında olduğu gibi bu çalışmalarda yine kadınlar, kadınların yaşamlarını kayıt altına alan çalışmalar yaptılar. Erkeklik üzerine yapılan çalışmalar da kadınların açtığı bu yolu izledi. Araştırmacılar konu edindikleri yaşam tarzına bizzat dahil olarak edindiği gözlemleri kayıt altına aldılar. Genellikle sömürgeci ve yayılmacı güçlerin, sömürdüğü coğrafyaları konu alan bu kayıtların hepsi cinsiyet üzerine zengin bilgiler içermekteydi. Herzfeld’in “*The poetics of Manhood*” (1985) ve Mead’in “*Sex and Temperament in three primitive societies*” (1963) çalışmaları gibi araştırmaların yürütüldüğü bu alanda erkeklik ve toplumsal cinsiyete dair önemli bulgulara rastlanmıştır. Bunun yanı sıra, Gilbert Herdt’in eseri olan “*Guardians of the Flutes*” (1994) gibi çarpıcı bir örnekte, eşcinselliğin toplumun küçük bir kesiminde görüldüğü kanısını bütünüyle yıkan, bir erkekleşme töreninde toplumdaki erkeklerin tamamının eşcinsel ilişki yaşadığı bir toplum kayıt altına alınmıştır. Etnografik yöntemin erkeklik yazımına kattığı şeyler aşıkarken, pozitivist yöntem vakadan vakaya değişmeyen, sabit ve istikrarlı bir bilgi nesnesi arar. Bu doğrultuda etnografi, ancak toplumsal ilişkilerin varlığını kabul ederek erkekliği veya toplumsal cinsiyeti konu edinen bir sosyal bilimin parçası haline gelebilir.

Toplumsal inşa süreçleri ve cinsiyetin dinamikleri açısından bakıldığında, erkekliğe cinsiyet rolü kuramı çerçevesinden bakan ilk çalışmalardan bazıları da sosyoloji alanında yapıldı. Cinsiyetin toplumsal değişimi ön planda tutan değişmez bir kavram olmadığını, esasında etkileşimler aracılığıyla kurulduğu

düşüncesi cinsiyet sosyolojisinin önemli izleklerindendi. Aynı kurumsal ortamda dahi farklı erkekliklerin üretilebildiğini öne süren çalışmalar sayesinde bugün, erkeklik daha iyi anlaşılabilmekte. Bu çalışmalar bize erkekliği inşa eden ilişkilerin diyalektik olduğunu ve farklı erkeklik tiplerinin varlığını kabul etmekle birlikte, onları değişmez kategoriler olarak ele almamamız gerektiğini de gösterdi. Psikanalizin bize sunduklarından farklı olarak “yeni erkeklik sosyolojisi” önceden belirlenmiş modeller sunmadı. Çeşitli erkeklik türlerine ve bu türlerin hem ortaya çıktıkları hem de ürettikleri koşullara odaklandı. Sosyolojinin bize kattığı bu bilgiler, pozitivist bir erkeklik bilimi amacına pek katkı sağlamamış olsalar da toplumsal pratikleri aydınlatma noktasında oldukça faydalıydılar (R. Connell, 1998).

Yalnızca klinik pratiklere veya akademik araştırmalara bakmak, erkekliğin ürettiği bilginin tamamını ele alma noktasında fayda sağlamaz. Neredeyse tüm gündelik veya toplumsal pratikler bilgi üretir. Toplumsal cinsiyet meselesi üzerine yürütülen toplumsal mücadeleler de erkeklik hakkında son derece önemli bilgiler sağlayabilir. Akademik bilgi genellikle günümüzde veya geçmişte neler olduğuna dair bilgi verme niteliği taşıırken, siyasi bilgi neler yapılabileceği ve ne sonuçlara varılabileceğini belirtir. Erkekliğin siyasi bilgisi birkaç farklı girişimle oluşturulmuştur. Bu girişimler cinsiyetçilikle mücadele eden erkeklerin, eşcinsel erkeklerin ve kadınların girişimleridirler. Erkeklik gibi toplumsal ve canlı bir meselede yalnızca klinik ve akademik bilgilere yaslanılmamalı, siyasi bilgilerin de meseleye kattıkları göz önünde bulundurulmalıdır. Cinsiyetin kurumsal ve siyasi boyutu görünür olduğunda akla ilk gelen soru; toplumsal cinsiyet meselesinin erkekliğin kendisinden mi yoksa kurumsal düzenden mi kaynaklandığıdır. Erkeklik meselesi hem kişiliği hem de toplumsal ilişkileri içerir ve bu ikisi arasındaki etkileşimlerin tamamını kapsar. Kısacası ne toplumsal bir dinamiği yalnızca erkeklere yıkmak, ne de feministlerin ataerki üzerinde değiştikleri noktaları görmezden gelmek gereklidir. Peki bu karşılıklı değişimdeki bilgi nesnesi nedir? Bu etkileşim sonucunda ortaya çıkan erkekliğin bir bilimi olabilir mi? Dünya üzerinde farklı kültürlere farklı noktalardan bakıldığında, cinsiyet kimliği kavramları fazlaca değişiklik gösterir. Bu gibi seyrelemeler erkekliğin pozitif bilimini inşa etmeyi olanaksız hale getirir. En nihayetinde tüm toplumlardaki farklı

şekillenmeleri hakkında tek bir tipe indirebileceğimiz bir erillikten bahsedilemez. Elbette farklı örnekleri aynı terimlerle açıklamaya kalktığımız durumlar vardır. Bilinmedik bir yerde, pek de eşi benzerine rastlanmayan bir kabilenin toplumsal cinsiyet sürecini batılı cinsiyet kuramları üzerinden yorumlamak mümkün olabilir, fakat mantıklı ve tutarlı değildir. Ayrıca böylesine geniş ve derinlikli bir meseleyi yalnızca kromozomlara indirgeyerek meseleyi “beden” tartışmasına hapsetmek de tutarlı bir bilgi nesnesi haline getirmeyecektir. Connell’a göre erkeklik ile kadınlık, yapıları gereği birbiri ile karşılıklı ilişki içindedirler. Farklı toplumlara ve tarihlere de bakıldığında bu ikili ilişki değişmeden devam eder. Tutarlı bir bilimi inşa etmeye en yakın olan şey toplumsal cinsiyet ilişkileridir (R. Connell, 1998; R. W. Connell, 2020; R. W. Connell & Messerschmidt, 2005; Kimmel vd., 2004; Pascoe & Bridges, 2016).

1.1.4. Erkekliğin Üretildiği Kurumlar: Aile, Devlet ve Sokak

Toplumsal cinsiyet ilişkileri her türlü kurumda var olur, buna dayanarak Connell, cinsel politika ile kurumlar arasında güçlü bir ilişkinin bulunduğunu öne sürer. Bu kurumlardaki toplumsal cinsiyet ilişkileri, kurumların toplumsal cinsiyet rejimini şekillendirmektedir. Örneğin, her okul kendi benzersiz toplumsal cinsiyet politikasına sahiptir ve öğrenciler ile eğitimciler arasındaki cinsiyete dayalı pratikler bu politika içerisinde yer alır. Okulların yanı sıra, devlet gibi daha büyük kurumlar da toplumsal cinsiyeti kurgular (1998). Bu kurumlarda üretilen toplumsal cinsiyet normları hem kadınlık hem de erkeklik üzerine belli kalıp yargıları ve düşünce biçimlerini kabul eder ve erkekliğin sınırlarını çizer. Bu bağlamda aile, devlet ve sokak gibi kurumlar, erkekliği tanımlayan, belirleyen ve şekillendiren önemli faktörler arasında yer alır ve bu kurumları ayrıca incelemek önemlidir.

Aile, geleneksel ideoloji ve geleneksel sosyolojinin önermelerinin aksine toplumun temel yapıtaşı olmaktan çok daha karmaşık bir olgudur. Aile kavramının bir sistematigi yoktur, karmaşık ilişkilere sahip çok katmanlı bir yapıdır. Aile, ilişkiler ekonomi, duygu, iktidar ve direniş biçimlerini bünyesinde barındırır. Bu nedenle ailenin detaylıca incelenmesi ve tartışılması toplumsal cinsiyetin anlaşılmasında önem taşımaktadır (R. Connell, 1998). Modern şehirli ailede

cinsiyete dayalı iş bölümünün sınırları çizilidir. Ev içi işlerden genellikle kadınlar sorumlu tutulur ve karşılığında bir ücret almazlar. Kamusal ve ücretli işler ise erkeklere aittir. Özellikle Sanayi Devrimi sonrasında toplumsal cinsiyet bağlamındaki bu kamusal ve özel alan ayrımı daha da göze çarpar hale gelmiştir (R. Connell, 1998). Bu noktada erkekliğin inşasında kritik rol oynayan bir değer üretilir. Bu değer ailenin geçimini mücadele edip para kazanarak sağlayan erkek değeridir. Erkek, büyüyüp geliştikçe toplumsal cinsiyeti ailesi aracılığı ile edinir. Toplumsal cinsiyet örüntüleri heteroseksüel aile içerisinde genç erkeğe işlenir, başta babasını ve ailedeki diğer erkekleri rol modeli olarak görür. Okula başladığında ise onun toplumsal cinsiyete dair kalıp yargılarını öğrenebileceği mecralar değişir ve genişler, erkekliği öğreten kurumlara devlet, sokak ve iletişim araçları girer. Erkeklik öğrenimi böylelikle kesintisiz ve katlanarak devam eder (Butler, 2008). Kısaca aile, erkeklerin erkekliğe hazırlandığı ilk ortamdır. Erkekliğin inşası dilde başlar, “Aslan, Koç ve Yiğit” gibi isimlendirmelerle erkekliğin vurgusu yapılır. Hegemonik erkeğin güçlü, otoriter ve baskın olması gerektiği fikrinin temelleri bu isimlendirmeler üzerinden atılır. Erkek çocuklarına yöneltilen sevgi gösterileri bu isimleri içeren ifadeler üzerinden yapılırken, ağladığında “Kız gibi ağlama” benzeri ifadelerle erkekliğin zıt kutbunda yer alan feminenlik dışlanır. Erkeğin giysileri, oyuncakları, okul eşyaları ve bunların renkleri yine bu kalıplara uyacak şekilde seçilir. Kimi zaman eve gelen büyüklere küfrettirilir veya penisini göstermesi istenir. Bütün bunlar çocuğa yalnızca “erkek” olduğu için yaptırılır. Bu doğrultuda toplumun onayladığı erkekliğe sahip olan erkek bireylerin toplum içinde davranışları ve pratikleri şekillendirilir.

Devleti temsil edenler çoğunlukla erkektir. Devletin silahlandığı bireyler de erkektir, bu bağlamda kadınlar silahsızken erkekler genelde savunucu ve hükmedici gücü elinde tutar. Devlet, sertliğe ve güce dayanan erkeklik ideolojisi bağlamında şekillenmiştir. Devlet işyerlerini ve aileleri düzenleyip, okullar açar ve bu kurumlar aracılığı ile, toplumsal cinsiyetin üretiminde önemli bir rol oynar (R. Connell, 1998; R. Connell, 2020). Devletin toplumsal cinsiyeti ürettiğini öne süren dört kanı vardır. Bunlardan ilki, devletin tarafsız bir yönetici olarak görüldüğünü fakat uygulamada menfaat gruplarını ve erkek egemenliğini yücelttiğini öne sürer. İkincisi, devletin güç kullanmasının yanı sıra egemen söylemler aracılığıyla da

toplumsal denetlemeyi yürüttüğünü öne sürer. Üçüncüsü devletin sınıf ve toplumsal cinsiyet çıkarlarını kolladığını öne sürer. Dördüncüsü devletin kuruluşundan itibaren ataerkil bir kurum olduğunu savunur (R. Connell, 1998). Bütün bu önermeler ışığında devlet ataerkil şekilde kurulur ve devletin ataerkil savlarına dayanan bir erkekliği inşa eder.

Devlet toplumsal cinsiyet düzeninde kocalar, karılar, anneler ve eşcinseller gibi çeşitli toplumsal kategorilerin oluşmasında etkindir. Bu kategorilere sınırların çizilmesi ile cinsel politika yaratılır. Çizilen sınırlar sayesinde erkeklik daima kadınlıktan avantajlı konumda yer alır. Devletin erkekliğin üretimiyle ilgili politikaları ve düzenlemeleri kendi içinde çelişir. Devlet, idealize edilen erkekliği şekillendirmekle kalmayıp bir yandan da denetler. Bu çelişkinin en belirgin örneği suçlulardır. “Suçlular” idealize edilen erkekliğin bütün özelliklerine sahipken yakalanmaları dahilinde yaptırıma tabi tutulurlar (R. Connell, 1998). Devletin bu çelişkisi daima erkeklik üzerinden gerçekleşmemektedir. Connell, kadınlık üzerinden de bu tutarsızlığın bazı örneklerini verir. Bunlardan ilki Galler’de politikada kadınlara yönelik eşitlik programı uygulamasına karşı bürokratların sessizce bu girişime karşı koymasıdır. Avustralya’da “İstihdamda Fırsat Eşitliği” girişimleri aracılığı ile kadınların istihdamının artırılması amaçlanırken programın verimini artıracak çocuk bakımı yardımlarının kesilmesi ise bir diğer örnektir. Devletler bu çelişkilerle dolaylı yoldan kadınlığı baskılamakta ve kadınlara yerlerinin kendi evleri olduğunu göstermektedir. Bunların yanı sıra erkekliğin ise şiddet aracılığı ile oluşturulan inşasını ve ilişkisini yapılandırmaktadır.

Okul, ordu, hastane ve hapisane gibi kurumlar üzerinden eril iktidar erkeği kendi ideolojisi ile kurgular. Bu noktada zorunlu askerlik erkek bedinin kurgulanmasında etkili ve önemli bir araçtır. Bu bağlamda askerlik ve erkeklik birbiriyle uyumlu kavramlardır (Özdemir, 2019). Erkek homososyal yaşamının olduğu askerlik hegemonik erkekliğin üretilmesini sağladığı gibi devlet tarafından diğer erkeklik türlerinin değerlendirilmesini de sağlar. Komutan-er ilişkilerinde de gözlemlenebileceği üzere ordu erlere verdiği sorumluluklar ve cezalarla erin bedeninin kamuya ait olduğunu düzenli olarak hatırlatır. Öte yandan zaman zaman gösterilen olumlu tavırlarla kışlanın bir “ev” olduğu algısı yaratılır. Ordu bu

hususdaki sınırlarını yasalar ve düzenlemeler aracılığıyla net bir şekilde ortaya koymuş olsa da sınırlarının dayandığı zemin kaygandır. Erkekliğin bu kaygan temeli karşısında çeşitli erkeklik türleri toplumda var olma çabası gösterir (Sarılioğlu, 2016a).

Devletin kuruluşundan itibaren ataerkil olduğu söylenemez, zaman içerisinde ataerkil olacak şekilde evrimleşmiştir. Modern devletin gelişimi toplumsal cinsiyet biçimlerinin değişimi ile aynı uzantıda olmuştur. Dolayısıyla erkeklik biçimlerinde yaşanan değişim de modern toplumun oluşumunu etkileyen nedenler arasında yer almaktadır (R. Connell, 1998). Bu iki yönlü gerçekleşen değişim erkeklik biçimlerini ortadan kaldıramamış fakat onları marjinalleştirmiştir. Devlet tarafından yasaklanan ve toplumda ötekileştirilen eşcinsel erkeklik bu noktada konuşulur hale gelmiştir. Toplumun tarihsel süreçte erkek ağırlıklı bir yaklaşım içerisinde biçimlendiği görülmektedir. Erkeklerin dayatılan normlar toplumun geri kalanını da etkilemekle kalmayıp, devlet aracılığı ile yaygınlaştırılmıştır. Bu bağlamda kurumlar aracılığı ile dayatılan bu normlar toplumsal cinsiyet eşitsizliğine sebep olmaktadır. Toplumda bu eşitsizliğin ve erkeklik biçimlerinin oluşmasında devletin başrollerden birini üstlendiği söylenebilir (R. Connell, 1998; Özdemir, 2019).

Bir kurum olarak tanımlanmamasına rağmen sokak, gündeliğin kendisini barındıran ve kesin sınırları olmayan bir mekandır. Connell'a göre kadınların çoğunlukla alışveriş yaptığı ve çocukla ilgili işlerde yer aldığı bir yer olan sokak, erkeklerin işgali altındadır. Araba, kamyon, otobüs kullanmak, küçük suçlara karışmak ve sokak erkeklerle aittir (R. Connell, 1998). Sokak, aile ve devletin dayattığı toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yansıtıldığı bir kamusal alan olarak tanımlanabilir. Connell sokağı büyük bir erkeklik-kadınlik örüntüleri ve cinsellik tiyatrosu olarak tanımlar (R. Connell, 1998). Bu bağlamda sokağı toplumsal cinsiyet rejiminin en kolay gözlemlendiği yer olarak tanımlamak mümkündür.

1.1.5. Türkiye'de Erkeklik Çalışmaları

Türkiye’de akademik alanda toplumsal cinsiyet çalışmaları 1990’lı yıllarda tartışılmaya başlanmıştır. Bu yıllarda belli başlı çalışmalar Türkçeye çevrilmiştir; “*Ağır Çekim: Değişen Erkeklikler, Değişen Erkekler*” (Segal, 1992); “*Erkek Olmak*” (Cohen, 1995); “*Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*” (R. Connell, 1998) ve “*Eril Tahakküm*” (Bourdieu, 2015) isimli çalışmalar bunların arasındadır. 2000’li yıllara gelindiğinde ise Türkiye’ye kapsamında “Erkeklik Çalışmaları” alanının var olduğunu söylemek pek mümkün değildir (Özdemir, 2019). Bu dönemde Eleştirel Erkeklik Çalışmaları konusunda Batı epey yol kat etmişken, Türkiye’de toplumsal cinsiyet bağlamında kadın çalışmaları akademik ilgi odağı olmuştur. (Özdemir, 2019; Yücel, 2014). Bu yıllarda başlayan çalışmaların kapsamlarının anlaşılabilmesi için bu çalışmalara bakmak gerekmektedir.

“*Ataerkil Örüntüler: Türk Toplumunda Erkek Egemenliğinin Çözümlemesine Yönelik Notlar*” adlı eserinde Deniz Kandiyoti, erkeklerin rolüne ve kadınların mahkûm bırakıldıkları kısıtlamalar karşısında kullandıkları stratejilere değinmektedir. Bu stratejileri ve uygulamalarını “ataerkil pazarlık” kavramıyla açıklayan bu çalışma, erkeklik ve iktidar ilişkisinin ele alınması açısından önemlidir (Kandiyoti, 1980).

101. Özel sayısı olarak erkekliğe özel bir sayı çıkartan Toplum ve Bilim dergisi, erkekliğin farklı kavramlar ışığında tartışıldığı makalelere yer vermiştir. “Erkeklik” (2004) sayısında erkekliğin pek çok farklı noktasına değinen makaleler yer almaktadır. Bu özel sayı erkekliği odağına almış bu tez çalışmasında önem arz etmektedir.

Gönül Demez, “*Kabadayıdan Sanal Delikanlıya Değişen Erkek İmgesi*” çalışmasıyla Osmanlı dönemindeki erkeklikten günümüz erkek kimliğine olan erkeklik evrimini incelemiştir. Bu çalışma, günümüz erkekliğinin sanal ortamdaki arayışlarını e-dergiler üzerinden incelemiştir (Demir, 2005).

Pınar Selek “*Sürüne Sürüne Erkek Olmak*” isimli eserinde erkekliği ve askerliği merkeze alan ve bu araştırma için de büyük öneme sahip olan bir çalışma ortaya koyar. Askere giden erkeklerle yaptığı görüşmeler üzerinden bu çalışmanın

askerlik temasına, kendi yaptığı tanımlamalar ve yorumlamalar üzerinden bu çalışmanın erkeklik arka planına bir temel oluşturur (Selek, 2012). Bu tanımlamayı yaparken erkeğin çevresine karşı göstermeye çalıştığı erkeklik ispatından farklı olarak Selek, erkeğin kendi içinde duyduğu bir “erkeklği kanıtlama” ihtiyacı olduğuna da değinmektedir. Bu ihtiyaç bir türlü karşılanamadığında ise ortaya çıkan erkeklik krizinin bir türlü sonlanmadığını belirtir (Selek, 2012). Askerliğin erkeklikle olan ayrılmaz ilişkisi üzerinde sıkça duran Selek, “Askerliğini yapmış, böylece bir sınavı daha geçmiş birçok erkek, yaşadıkları dönüşümü bir erkeklik şartı olarak görüyor” sözleri ile bu görevin, görevi yerine getiren erkek için de erkeklğini kanıtlayabileceği bir olgu olduğunu vurgular. Erkeklerin “erkeklği öğrendiği/edindiği” adımlar arasında en önemlilerinden birinin de askerlik olduğunu söyler. Selek, erkeklerin tek cinsiyetli bir ortamda geçirdiği nadir aşamalardan biri olan askerlik sürecini “aynı kabın içerisinde pişmek” olarak tanımlar. Selek’in zorunlu askerlik üzerinde durduğu noktalar bu çalışmanın “Türkiye’de zorunlu askerlik çalışmaları” başlığı altında değerlendirilecektir.

Bahadır Türk’ün “*Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkân Olarak Pierre Bourdieu*” çalışması erkek egemenliğinin kadın çalışmalarına olduğu kadar erkeklik çalışmalarında yol gösterici olabileceğini göstermiş ve Bourdieu’nun kavramsal setini erkeklik çalışmalarıyla ilişkilendirmiştir (Türk, 2008).

Serpil Sancar “*Erkeklik İmkânsız İktidar: Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*” ile yön gösterici bir kitap ortaya koymuştur. Kitabında erkeklğin toplumsal inşasından cinsiyete dayalı iktidar ilişkilerine kadar uzanan çeşitli konulara değinmiştir (Sancar, 2020). Sancar, cinsiyetler arasındaki iktidar örüntülerini anlayabilmek için kadın ve erkek arasındaki ezilme-sömürü ilişkilerine bakmanın yeterli olmayacağını vurgular ve erkeklğin toplumsal inşasını anlatarak konuya başlar. Erkeklik bugün üzerine konuşulan ancak politik, ideolojik veya akademik anlamda yeterince üzerine düşünülmemiş bir konudur. Sancar bu durumu feminist düşünürlerin ataerkillik kavramı etrafında yoğunlaşmasından kaynaklı olduğunu öner sürer. Sancar’a göre patriyarka kadınların uğradıkları ayrımcılığı

ve sömürüyü açıklama noktasında oldukça elverişlidir fakat erkeklerin iktidarı nasıl ele geçirdiği ve kendi içlerindeki paylaşım sorunlarını ve çatışmaları açıklama noktasında patriyarka kavramının yeteri kadar elverişli olmadığını vurgular. Sancar, modern erkeklerin üretimini aile ve sınıf kavramları üzerinden açıklar. Kapitalizmin hüküm sürdüğü modern hayatta erkeğin kendini çalışarak var ettiğini söyler. Bu var olmanın toplumdaki yansımaları olarak “Sıfırdan zirveye çıkmış” ve “çalışarak kazanmış” erkek modellerini örnek gösterir. Bunların yanı sıra modern hayatta erkeğin ailedeki “reis” konumuna ve kadının ev içerisindeki ücretsiz emeğine dayanan bir iktidar ilişkisinin olduğunu belirtir. Birbiriyle iç içe geçen bu iktidar ilişkilerinin karmaşasında erkeğin aynı duvarlar arasında erkekliğin üretildiği kurumlardan birinin de aile olduğuna da değinir. Sancar’ın bu eseri erkekliğin ve erkekliğin üretildiği kurumların tanımını yapmasının yanı sıra, erkeklik kavramını askerlik ve militarizm üzerinden açıklaması nedeniyle de bu çalışmada önem arz etmektedir. Sancar’ın askerlik üzerinde durduğu noktalar bu çalışmanın “Türkiye’de zorunlu askerlik çalışmaları” başlığı altında değerlendirilecektir.

“Türkiye’de Erkeklik İnşasının Bedensel ve Toplumsal Aşamaları” başlıklı tezde Atilla Barutçu, erkekliğin tarihsel dönüşümlerini ve kurgusal tasvirlerini inceleyerek, Türkiye’nin toplumsal bağlamında gelişimine odaklanır. Çalışma, erkekliğin inşasının ve bunun erkekler için yaşam boyu süren bir mücadeleyi temsil eden hegemonik erkeklik olarak tezahürünün öneminin altını çizer. Araştırma beş temel aşamayı incelemektedir: Sünnet, cinsellik, askerlik, iş ve evlilik. Sünnet fiziksel bir aşama olarak incelenirken, cinsellik hem fiziksel hem de sosyal bir aşama olarak analiz edilir. Ayrıca askerlik, iş ve evlilik de toplumsal evreler olarak ele alınmaktadır. Tartışma, hegemonik erkekliğin bu evreler aracılığıyla kurulduğunu ve Türkiye’de erkeklerin bu baskın algıyı nesiller boyunca sürdürdüğünü ve aktardığını öne sürmektedir (Barutçu, 2013). Bütün bu çalışmaların yanı sıra Türkiye’de erkeklik temasını konu edinen farklı tez, makale ve kitaplar da vardır.²

² Erkeklik hakkında yürütülmüş diğer çalışmalar için bakınız; Atay, 2018; Bozok, 2020; Ekşi, 2019; Gökarıksel & Secor, 2017; Ozbay & Soybakis, 2018; Yücel, 2014

Erkeklik alanında Türkiye’de kaleme alınmış tez çalışmaları da göz ardı edilemeyecek kadar fazladır. 2000’li yılların sonlarında başlamış, günümüze kadar ivmesini artırarak devam eden ve erkekliği merkezine alan çok sayıda çalışma yapılmıştır. Tezin bu kısmında Türkiye’de erkekliği ve erkeklik türlerini toplumsal cinsiyet bağlamında ele alan, antropolojik, sosyolojik ve etnografik yöntemler ve amaçlar güden tez çalışmalara değinilecektir.

Akyüz, “2000’lerin Türkiye’sinde siyasi erkeklik: Siyasetteki farklı erkeklik temsilleri” adlı tez çalışmasında Türk siyasetinde var olan erkeklik algılarını inceler. Araştırma, siyasetin ve erkeklik hallerinin nasıl katmanlar oluşturduğunu ortaya çıkarmaya çalışır. Akyüz, özellikle de habitus ve alan kavramları arasındaki ilişkiye dayanarak, çeşitli erkeklik temsillerini sorgularken erkekliklerin tipolojisini çıkartmaya çalışır. Türk siyasi kültüründe bulunan çeşitli erkeklik arketipleriyle, siyasetin, özellikle de siyasi partilerin baskın eril stratejileri kullandığını ve yeniden ürettiğini öne sürmektedir. Siyaset alanındaki liderlerin İslamcı, sağcı veya solcu olmaktan çok “erkek” olduklarına değinir (Akyüz, 2012).

2014 yılında yayımlanan “Askeri erkeklikler oluşurken: Bugünün Türkiye’inde profesyonel askeri eğitim” adlı tez çalışmasında Az, eski Askeri Lise ve Harp Okulu öğrencilerinden oluşan görüşmecilerinin anlatıları üzerinden, ordunun değişmekte olan gücünü araştırır (Az, 2014). Ayrıca, zorunlu askerlik hizmetini tamamlayan erkeklerin boyun eğmekle yükümlü olduğu komutanlarının ve erkekliklerinin nasıl üretildiğine dair verdiği bilgiler bu çalışmada yol gösterici olmuştur.

Özarslan “Taşra gece hayatında erkeklikler” adlı çalışması ile taşra hayatı ve modernlik vaat eden gece hayatının, kendi sosyal ilişkileri ile ilk erkeklik deneyimlerine yol açtığını öne sürer. Belirli tipolojilerin gece hayatında kendi erkekliklerini inşa etme biçimlerini erkekliğin üretilmesi ve sürdürülmesi üzerinden ele alır. Çalışması taşranın ne olduğuna odaklanmakla kalmaz; taşranın gece hayatı penceresinden görünen ilişkilere ve bu ilişkilerin ne tür erkeklik ve kadınlık durumları oluşturduğuna odaklanır (Özarslan, 2015).

Erlerin gündelik hayatını antropolojik bir bakış açısıyla inceleyen Sarılioğlu, “Erin Gündelik Hayatı: İktidar Sarkacında Erkeklik, Militarizm, Gündelik Hayat” adlı çalışması ile zorunlu askerlik hizmetini merkeze alan ve bu hizmeti gündelik yaşam deneyimi olarak gören bir çalışma yürütmüştür (Sarılioğlu, 2016a). Zorunlu askerlik, ulus-devlet ve erkeklik hakkındaki söylemlerin birbirine nasıl bağlandığı ve bu söylemlerin birbirleri tarafından nasıl kurgulandığı sorusuna cevap arayan bu çalışma, erkekliğin tek bir şekilde deneyimlenmediğini, yalnızca bir tür erkekliğin olmadığını göstermesiyle önem arz etmektedir.

Son olarak “Anadolu sahası Türk masallarında erkeklikler” adlı araştırmasında Daldal, anlatılar üzerinden erkeklik meselesine odaklanmasıyla göze çarpan bir çalışma ortaya koymuştur (Daldal, 2023). Türk masalları üzerinden Türk kültürünün kültürel kodlarını da göz önüne alarak, erkekler için toplumsal cinsiyet rollerini, uyumunu ve düzenini incelemiştir. Daldal’a göre anlatılarda, “ataerkil paydan” en çok hisse alan kahramandır ve bu kahraman hegemonyanın güç uygulamalarını ve simgelerini barındırır. Connell’in erkeklik türleri üzerinden anlatılardaki iktidar ilişkilerini inceleyen Daldal, erkeklik ve anlatının bir araya geldiği bir örnek çalışma ortaya koyar.

Erkeklik teması üzerine yürütülmüş tez çalışmaları bunlarla sınırlı kalmamakla birlikte, bu çalışma için önem arz eden çalışmalar yukarıda belirtilmiştir. Erkekliği, kültürel ve sosyolojik bir yaklaşım üzerinden incelemeleri bu noktada önem arz etmektedir.

1.2. ASKERLİK

1.2.1. Zorunlu Askerlik Hizmeti

Tarihsel olarak askerlik hizmetinin tüm devletlerin, ulusların ve vatandaşların üretiminde kritik bir rol oynadığını gözlemlemek mümkündür. Zorunlu askerlik uygulaması, ulus-devletlerin kuruluşu ve milliyetçilik kavramının ortaya çıkışı ile paralel bir doğrultuda ilerler. Günümüzde de uygulanan zorunlu askerlik uygulamasının temelleri bu kavramlar aracılığıyla gerçekleşen Fransız

Devrimi'ne dayanır. Fransız Devrimi tarihçisi Isser Woloch, "The new regime: transformations of the French civic order, 1789-1820s" adlı eserinde zorunlu askerliğin uygulanmasının ve büyümesinin Fransız ulus devletinin kuruluşu açısından ne kadar önemli olduğunu göstermek için ayrıntılara iner (Woloch, 1994). Fransa'daki devrimin hemen ardından, yeni yönetim biçimini koruma altına almak için eli silah tutan her erkek vatandaşın askerlik yapma zorunluluğu getirilmiştir. Bu eşit ve demokratik haklara sahip yurttaşlardan kurulan uygulamanın temel amacı modern devleti meşrulaştırmanın yanı sıra modern yurttaşı oluşturmaktır (Lucassen & Zürcher, 2004). Eugen Weber, "Peasants Into Frenchmen" isimli kitabında, Fransız köylülerini Fransız vatandaşlarına dönüştürmede ordunun ve okulların kilit kurumlar olduğunu sunar ve kurumların hangi stratejilerle iyi vatandaşlar ve askerler yetiştirdiğini açıklar (Weber, 1976). Bu bağlamda, zorunlu askerliğin henüz emekleme çağlarındayken bile bir "yurttaş eğitime-yetiştirme kurumu" olarak çalıştığını söylemek mümkündür. Ayrıca, on dokuzuncu yüzyılın erken safhalarına önce Fransa'da olmak üzere tüm erkek vatandaşlar için zorunlu hale getirilen askerlik hizmeti, savaşlardaki kitlesel katliamların oluşumunda rol oynadığı için de eleştirilmiştir (Kiernan, 1928; Vagts, 1937).

Türkiye'de ise zorunlu askerliğin günümüze kadar geçirdiği gelişim sürecini incelerken Osmanlı İmparatorluğu'ndan başlanarak bu sisteme geçiş aşamalarını görmek yararlı olacaktır. Osmanlı döneminde zorunlu askerliğin uygulanması yönünde ilk kanuni girişim Sultan Abdülmecit hükümdarlığının henüz başlarındayken Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile gerçekleşmiştir. Ardından 1843 yılında çıkarılan askeri kanunla askerlik hizmeti bir kura düzenine konulmuştur fakat bu düzene geçilebilmesi yaklaşık dört yıl kadar sürmüştür (Zürcher & Gönen, 1999). 1846 tarihinde yayımlanan ve 1862 yılında uygulanmaya başlanan Kura Kanunu'na göre, askerlik yapacak erkekler kura yöntemiyle seçilmiştir. Fiziksel olarak askerliğe elverişli görünmeyen kişiler bu uygulamaya dahil edilmemiştir (Çadircı, 1963). 1908 yılına gelindiğinde ise II. Meşrutiyet ile ordu-millet anlayışı yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nde zorunlu askerlik hizmeti 1927 yılından beri yürürlüktedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının (1982) 72. Maddesinde zorunlu askerlik hizmeti "Vatan hizmeti her Türk'ün hakkı ve ödevidir, bu hizmetin silahlı kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir." İfadesi ile askerlik her Türk erkeği için zorunlu kılınmıştır. Askerlik çağının süresi en fazla 21 yıldır (Bilgin & Beşirli, 2023). Yalnızca erkeklerin yerine getirmekle yükümlü olduğu bu hizmet, ordunun büyük çoğunluğunun da erkek olması ile Türkiye'de erkeklik, vatandaşlık ve toplum için anlam ifade eden hizmetlerden birine dönüşür. Bu dönüşüm "Erkekliğin İnşasında Askerliğin Yeri" ve "Bir Kültür Nesnesi Olarak Askerlik ve Askerlik Hikayeleri" isimli alt başlıklarda detaylarına inilerek incelenecektir.

1.2.2. Erkekliğin İnşasında Askerliğin Yeri

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine denk gelen modernleşme hareketi, Cumhuriyet Dönemi'nde yanına ulusallaşmanın da eklenmesiyle bir ivme yakalamıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'yle gündeme gelen ve Atatürk'ün sistemli hale getirdiği ordu temelli ulus-devlet; siyasal ve sosyal alanda kendini göstermeye başlamıştır. Türklerin diğer topluluklardan üstünlüğü, Türk dilinin güzelliği, Türklerin dünya mirasına katkıları gibi ulusal benliği destekleyen söylemler bu dönemde ortaya atılmıştır. Bunu takiben, milliyetçiliği benimsetmek ve Türkçenin güzelliklerini ortaya çıkarmak adına Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu kurulmuştur. 1935 yılında ortaya atılan Güneş Dil Teorisi ile de dünyadaki bütün dillerin kaynağının Türkçe olduğu ifade edilmiştir. Bütün bu gelişmeler ulus-devlet inşası bağlamında gerçekleşmiştir. Bu ulus-devlet kurgusu erkek egemenliğini temel almıştır. Toplumsal cinsiyet olarak erkeklik ve kadınlık, militarist yapının egemenliğinde, ulus-devletin varlığını korumaya yönelik inşa edilmiştir (Biricik, 2008).

Ordu-millet ve ordu-devlet söylemleri Cumhuriyetin kurucu dönemlerinde devlet tarafından yüceltilmiş ve söylemin etki gücünün artırılması için militarizm de bu söyleme eklenmiştir. Ordu-millet, Türk milliyetçiliğini besleyen önemli söylemlerden biri olmuştur. Türklerin tarihsel süreçte ordu-millet anlayışına sahip

olması; Cumhuriyet'in askerler tarafından kurulması ve Türkiye'de halkın orduya çok güven duyması, Türkiye'de ordu ile devlet arasında güçlü bir bağın oluşmasına ve ordunun devlet için özel bir konumda tutulmasına neden olmuştur (Altınay, 2009). Ordu, ulus-devletin gerekçeleri kapsamında hem korkulan hem de ihtiyaç duyulan gerçeküstü bir kurum olarak imgelenmiş ve "peygamber ocağı" adlandırılmasıyla dini bir statü dahi kazanmıştır (Saralioğlu, 2016b). Ordu-millet söylemi; devletin çabaları, ordunun kendisi, basılı yayın organları, televizyon ve eğitim kurumlarının katkılarıyla yeniden üretilmiştir. Örneğin Cumhuriyetten sonra yapılan yayınlar, askerliğin kitlelere tanıtılmasına katkıda bulunmak amacıyla askere gidecek erkekleri askerliğin maneviyatına hazırlamayı amaçlamıştır (Öztan, 2013).

Zorunlu askerliğin başlamasının ardından kırsal kesimde yaşayan erkekler de askere alınmış, bu sayede ordu-millet söylemi toplumun tüm katmanlarına yerleşmiştir. Bu süreçte askeri kültür toplumda kendini var etmenin bir yolunu bulmuş ve ordu-millet kültürü oluşmaya başlamıştır.

Türkiye'de tam ve toplumun onayladığı bir erkek olmak için çeşitli aşamalardan geçmek ve askerlik ehliyetini almak gereklidir. Sünnet olmak, söz konusu askerlik hizmetini yerine getirmek, iş sahibi olmak, evlenmek ve hatta çocuk sahibi olmak bu aşamalardan en önemli olanlarıdır (Karacagil, 2014; Selek, 2012). Türkiye'de 1927 yılından bu yana tüm erkek vatandaşlar için zorunlu olan askerlik, erkek kimliğini belirleyen temel uygulamalardan biridir. Aynı zamanda hem vatandaşlığı hem de erkekliği inşa eden aşamadır (Altınay & Starn, 2001). Militarizmin hâkim olduğu toplumlarda askerlik yapmayan erkekler yarım kalmış erkekler olarak görülür. Erkekler orduda cinsiyetlerini edinirler (Arman & Şerbetçi, 2012). Günümüz Türkiye'sinde dahi evlilikler sıklıkla askerlik sonrasına ertelenmekte; Askerliğini tamamlamayan gençler ise iş bulma mücadelesi vermektedir. Tek bir cinsiyeti kapsayan ve erkeklik kurgusunun yapıldığı yapılardan biri olan zorunlu askerlik hizmeti, günümüz toplumlarının güvenlik ihtiyacını karşılar. Türkiye'de kadınların katılımına kapalı nadir kurumlardan birisidir askerlik.

Ulus devletlerin varlığının temelini oluşturan bu hizmet, hegemonik erkekliğin kurgulanmasında önemli bir rol oynar. Vatandaşların korunma ihtiyacının bu tarz

bir hizmet ile sağlanması doğal bir durum olsa da bu hizmetin yalnızca erkekler tarafından yerine getirilmesi modern ataerkil yapıyı meşrulaştırmaktadır. Bu durum iktidar mekanizmalarının da desteğini alarak hegemonik erkekliğin yüceltilmesinin yanı sıra, modern eril tahakkümü yapılandırır. Tüm bunlara rağmen askerlik ve erkeklik konusu çok da tartışılmayan bir konu olarak yerini korumaktadır. Güvenlik ihtiyacı nedeniyle varlığını sürdüren bu sistem, erkekliğin ispatlandığı ve hegemonik erkekliğin erkekler tarafından içselleştirildiği bir kurumdur (Sancar, 2020). Goldstein, kahraman erkeklik mitini, erkeklerin ihtiyacı olan sertliğin biyolojik olarak onlarda bulunduğunu varsayan bir erkek cinsiyet rejimi olarak tanımlar (Goldstein, 2001). Modern ulus devletlerde temel olarak erkeklerin icra ettiği askerlik; koruyan, güçlü savaşçı olma yolunda alınan eğitimlerle tüm kadınsı değerlerin dışlandığı, katı cinsiyet hiyerarşilerin oluşturulduğu ve “kahraman erkeklerin” ortaya çıkarıldığı bir yapıdır.

Tarihte kadınlar savaşın direkt unsuru olmasalar da her zaman savaşın içinde olmuşlardır. Enloe, askerlik içerisinde inşa edilen cinsiyet rejimiyle kadınlara; oğlunu askere gönderen cefakâr anne, yaralı askerlere bakan hasta bakıcı, askerleri eğlendiren fahişe, cephe gerisinde askere yardım eden yardımcı hizmetli gibi rollerin düştüğüne değinir (Enloe, 2016). Modern orduların zorunlu askerlik sistemi, erkeklik ile militarizm arasında güçlü bir bağın yapılandırılmasında en etkili yerdir. Kadınlık ve erkekliğin sınırlarının çizildiği askerlik vazifesi Türkiye’de “adam olmanın” bir koşuludur (Selek, 2012). Bu süreçte askeri eğitimle savaşmayı öğrenen erkekler, hegemonik erkek değerleriyle harmanlanmış bir kışla eğitiminden geçerler, bu eğitim kadınsı olan her şeyle aralarına mesafe koymayı ve cinsel eğilimi farklı olan erkekleri dışlamayı gerektirir. Bu türden içselleştirecekleri edimlerle bir erkeklik sınavına tabi tutulurlar. Burada edindiklerini uygulayabilen erkek artık sağlam bir erkek olarak topluma katılmaya hazır hale gelir (Sancar, 2020).

Askerlik sadece güvenlik ihtiyacını karşılamaz. Erkeklerle kadınların devletle arasındaki ilişkisinde belirleyici bir rol oynar. Bu ilişki belirleme süreci toplumsal cinsiyet bağlamında erkek ve kadını farklılaştırır. Bu farklılaştırıcı ve kutsal görülen bu vazife yalnızca bu vazifeyi yerine getirebilen erkeklerle makbul

vatandaş olmanın kapılarını açar. Bu durum bir ulusun neredeyse yarısının bu kapsamın dışında tutulduğunun göstergelerinden biri olur (Altınay, 2009). Bu sıralamanın toplum nezdinde nedeni askere gitmeden evlenmeleri durumunda erkeklerin arkalarında bakıma muhtaç kadın ve çocuklar bırakacak olmasıdır. Bu görüş doğrultusunda askere gitmemiş bir erkek evlenmeye ve dolayısıyla “tam erkek olmaya” hazır değildir (Barutçu, 2013; Mutluer, 2008; Sancar, 2020; Tarhan, 2008).

Askerliğini tamamlamış olmak erkeğin evi yönetebileceği ve her şeyin hesabını sorabileceği mesajını edinmesine yol açar. Çünkü erkek askerde ona özel olan şeylerine bile müdahale edilebileceğini kabullenir. Kendisi bu muameleyi üstlerinden görür, şayet varsa kendi altlarına da bu muameleyi uygulamak zorunda kalır. Askerlik aşamasının hemen ardından evlilik aşaması adam olmanın koşulları arasında gelir. Selek, askerliği bir “olgunlaşma ve karaktere bürünme” aşaması olarak tanımlarken, Açıksöz’e göre askerlik bir tür erkekliğe geçiş törenidir (Açıksöz, 2013; Selek, 2012).

Erkek olmanın askerlik sürecinden geçmek olması erkekliğin günlük hayattaki inşasında askerliğin konumunu göstermektedir. Daha geleneksel toplumsal kodların geçerli olduğu bölgelerde yerlerde askere gitmeyenlerin veya askerliğini çeşitli şekillerde erteleyenlerin erkeklikleriyle ilgili bir sorun olduğu kabul edilir. Bu nedenle, çeşitli hastalıklar ve anomaliler nedeniyle askerliğe elverişsiz olduğu belirlenenler için “çürüğe çıkmış” ifadesi kullanılır. Askere gitmek erkeklerin çevrelerine fiziksel ve zihinsel olarak sağlıklı olduğunu, daha da önemlisi eşcinsel olmadıklarını gösterir (Yavuz, 2014). Keza, hegemonik erkekliğin dayatmalarından birisi de eşcinselliği ve kadına yakın olan her şeyi dışlamasıdır (R. W. Connell, 2020; Kimmel vd., 2004). Bu doğrultuda eşcinsel bireylerin askere alınmaması askerliğin bir erkekliği kanıtlama sahası olarak görülmesine yol açmaktadır. Bu bağlamda askerlik “adam olmak, disiplinli olmak ve sorumluluk almayı öğrenmek” gibi öğretilerin yanı sıra homofobik olmayı da öğretir. Askerliğin zorunlu olması; toplumsal kimlik üretiminde belirleyici bir rolü olması ve eşcinsel erkeklerin askere alınmaması, askerliğin erkekliğin ispat edildiği bir yer olarak algılanmasının temel nedenlerini oluştururlar.

Erkekler askerliğin ilk gününden itibaren herkesin birbirine benzediği bir sistemin içinde kendilerini bulurlar. Saçları aynı şekilde kısa kesilen, aynı kıyafetleri giyen, sınıflaşp standartlaşan erkekler için askerlik aynı zamanda bir çehreye bürünmek anlamına geliyor. Kendine yabancılaşan ve herkese benzeyen erkek zaman içerisinde kendisine verilenleri uygulayan bir erkek haline erişiyor. Erkeklerden, askeriyede kurdukları ilişkilerde saldırganlık, cesaret ve disiplin gibi toplumsal cinsiyet normları kapsamında erkeklik nitelikleri olarak kabul edilen davranışlar beklenirken zayıflık, duygusallık gibi kadınsı olarak kabul edilen davranışlardan kaçınmaları beklenir. Böylece toplumca hali hazırda kabul görülen ataerkil değerlerin beslenilmesi artarak devam eder (Selek, 2012).

Askerliğin erkekliğin inşasındaki konumu yalnızca askerlik hizmeti süresince gerçekleşmez. Sancar'a göre bu konum spor, sinema, oyuncaklar ve oyunlar gibi kültürel öğeler aracılığıyla da kurgulanmaktadır. Bu kültürel öğeler içerikleriyle ideal erkek modelini yansıtır. Bu model, erkeklerin nezdinde ideal olan bu erkekliğe ulaşma isteği uyandırır. Sancar, bu duruma örnek olarak savaş filmlerini gösterir. Klasik bir savaş filmi senaryosunda bir erkek evden ayrılır, hayatı pahasına savaşı ve sonunda savaşı kazanıp eve döndüğünde hayranlık beslenen bir eş ve baba olarak karşılanır. Bu tür filmler hegemonik erkekliğin mikro kültürel pratiklerinin devletin makro iktidar ve siyaset mekanizmalarıyla eklemlenmesinin örneklerinden yalnızca biridir. Militarizm temelinde de askerlik üzerinden erkekliğin inşası benzer pratiklerle oluşturulur. Askerlik öncesi toy olan erkek, askerliği boyunca erkeklerin mutlak hakimiyete sahip olan eril değerlerle çevrelenmiş hallerine şahit olur. Bu noktada hemcinsleriyle özdeşleşerek kendisi de mutlak otorite olmaya çalışır ve baskın erkeğe dönüşür. İçinde pek çok farklı semboller barındıran askerlik bir çatı sembole dönüşür. Bahsi geçen örnekler gibi formal ya da formal olmayan ilişkilerle askerlik, heteroseksüel erkeklerin erkekliğe geçiş ritüelidir. Özetle askerlik, tüm eğitimleri, ilişkileri, kıyafet ortamı, ast-üst ilişkileri, söylemleri ve kültürel kodlamaları ile erkekliğin biçimlendirildiği bir yapı oluşturmaktadır (Sancar, 2020).

1.2.3. Bir Kültür Nesnesi Olarak Askerlik ve Askerlik Hikayeleri

Her erkeğin gitmekle yükümlü olduğu zorunlu askerlik hizmeti uzun yıllardır yürürlüktedir. Bu süreçte askerlik yalnızca siyasi veya hukuki olarak değil kültürel olarak da toplumu şekillendirmiştir. Askerlik hizmetinin toplumsal bir mesele olmasında yalnızca bu hizmetin zorunlu kılınmasının bir rolü yoktur. Ülkenin kurucularının asker olması ve savaşlar sonucunda kazanılan bir egemenliğin var olması, askerliğe milliyetçilik üzerinden kurulan bir anlam yüklenmesine yol açmıştır. Geçmişte daha uzun süreler boyunca daha zorlu koşullarda yapılan askerlik hizmetine, “Gidenin geri gelmeyeceği” korkusunun ağır bastığı bir duygu karmaşasıyla çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Bu duygu karmaşası bugün terörle mücadele ve sınır dışı operasyonlar dolayısıyla devam etmektedir. Haliyle günümüzde de askerliğe benzeri anlamlar atfedilmesi olağan bir durumdur. Vatani hizmetin zorunlu kılındığı bu süreçte, askere gidecek olan erkeğe törenler düzenlenmiş veya bu zorunlu ve zorlu sınavı geçemeyen erkeğin bir takım toplumsal bedeller ödenmesi sağlanmıştır. Selek’in erkekliğe geçiş töreni olarak adlandırdığı sünnet merasiminin peşinden askerlik gelir. Askerlik, erkeğin erkekliğini kanıtlamak için fedakârlık yapacağı ve cesaretini göstereceği aşamalardan yalnızca bir diğeridir (Selek, 2012). Askerliğin bohçaya eklenmesi gereken itibarını elde etmeden “düzen kurma iktidarına” yani düzenli bir iş ve evlilik aşamasına geçilemeyecektir (Öztan, 2013; Sünbülüoğlu & Bora, 2013). Erkeğin iş bulmasının ve yuva kurmasının ön koşulu olan “askerlik” erkeğin geçmesi gereken aşamalar arasında ön planda yer alır. Zira iş bulamayan veya yuva kuramayan erkeğin toplumda kendine bir yer edinebilmesi pek de işten değildir. Askerliği evlenmek için gerekli bir koşul olarak gören toplum, askerliğin ritüel özelliğini güçlendirir. Tıpkı sünnet gibi askere giden erkeğe törenler düzenlenir. Bunun da ötesinde bir erkek için çocuk sahibi olmak, "sonsuzluk" gücüne sahip olmanın tek yoludur (Turan, 2013).

Bu toplumda yer edinme çabasına dayanan “askerliği anlatma” ihtiyacı gündelik hayatta kendini sıklıkla gösterir. Askerliğin aksine askerlik hikayelerinin anlatılacağı yer, zaman veya cinsiyeti belirli değildir. Kimi zaman bir erkek ortamında kimi zaman işyerinde kimi zamansa aile sohbetinde kendine yer edinebilen askerlik hikayelerinin anlatıldığı mekâna göre içerikleri ve türleri değişiklik gösterebilmektedir. Komik veya gideceklere öğüt niteliğinde olan

askerlik hikayelerinin kolayca anlatılabilmemesinin aksine, travmatik anıların paylaşıldığı hikayeler o kadar kolay dile dökülemez. Anlatılan bu hikayeler tıpkı masallar ve halk hikâyeleri gibi sözlü kültürün bir parçası halini almıştır. Bu tarz sözlü kültürün taşıyıcıları olan ve toplumu çözümleyebilmek için zengin içeriklere sahip olan hikayelerde genellikle kişisel askerlik deneyimleri anlatılır. Yalnızca erkeklerden oluşan bir mekânda geçen; erkekliğin kurgulandığı bir yeri anlatan ve erkekliği ispatlama amacı güdülerek anlatılan askerlik hikayeleri, toplumda inşa edilen cinsiyet düzenini ve erkeklikleri kendileri üzerinden okumaya olanak tanır.

1.2.4. Türkiye’de Askerlik Üzerine Yürütülmüş Çalışmalar

"Mehmedin Kitabı: Güneydoğu'da Savaşmış Askerler Anlatıyor" adlı kitabında, Nadire Mater savaş ve askeri deneyimlerin incelenmesinden çok daha fazlasını yapar (1999). Yazarın esas çıkış noktası "askerlik"tir. Bu durum kitabı akademik açıdan bakıldığında sadece savaş çalışmaları açısından değil aynı zamanda milliyetçilik, ulusal kimlik ve toplumsal cinsiyet araştırmaları açısından da son derece değerli kılar. Araştırma, askerlik ve erkeklik arasındaki ilişkiyi incelemek için yürütülmüş bir çalışma da değildir, ancak bireylerin askerlik deneyimi hakkında bilgi sağlaması bu çalışmayı erkeklik meselesini incelemeye önemli hale getirir. Örneğin görüşmecilerden birinin, "Hayatımı ikiye ayırıyorum, askerlik öncesi ve askerlik sonrası." ve "Olgunlaştım, büyüdüm, insan aşırı derecede pişiyor" (Mater, 1999, s. 175) sözleri askerliğin bir erkek için ne kadar önem arz eden bir aşama olduğunu gösterir. Kitaptaki bir başka görüşmeci ise, "Erkeklik sert olmaksa sertleşiyorsun, bu doğru, duygusuz olmaksa duygusuzlaşıyorsun, bu yönden askerlik erkekleştiriyor" der. (Mater, 1999:219). Bu noktada görüşmeci, askerlik ile erkeklik arasında kurulan bağı açıklar.

Emma Sinclair-Webb'in 2000'de yazdığı "Our Bülent is Now a Commando: Military Service and Manhood in Turkey" adlı çalışması, her Türk erkeğin askerlik görevini yerine getirmemesi nedeniyle evlenememe veya iş bulamama gibi sorunlarla karşılaşabileceği ve Türkiye’de ordunun erkekliği kurgulama

noktasında en önemli kurumlardan biri haline geldiğini belirtmesiyle öneme sahip bir çalışma ortaya koyar (Sinclair-Webb, 2000).

Pınar Selek'in "Sürüne Sürüne Erkek Olmak" adlı kitabında, erkeklerin askerlik deneyimlerinin erkek kimliklerini şekillendirmedeki rolüne dikkat çeken 58 erkekle yaptığı görüşmeler yer alır (Selek, 2012). Selek, araştırmasının amacının erkeklerin erkek olma süreçlerini yakından incelemek olduğunu ifade eder. Selek, Türkiye'de "erkek" olmak için bazı aşamalardan geçilmesi gerektiğini ifade eder. Çocukluktan yetişkinliğe geçişin önemli bir aşaması olan askerlik, bir erkeğin vatanına karşı sorumluluğunu yerine getirme sürecidir. Terhis olma, kışladaki ilk gün ve askerlik öncesi uğurlama törenleri gibi askerlikle ilgili aşamalar aslında erkekliğin kazanılması için önkoşul aşamalarıdır. Askerlik, erkekliğin kurgulanmasında önemli bir rol oynar. Selek, görüşmelerden toplanan verilerle ideal erkeğin resmini çizer. Bu portre, "erkek, güçlü ve sert olmakla kalmaz, aynı zamanda dürüst ve ağırbaşlı olmakla da yükümlüdür" der. Erkeğin vücut ölçüleri beklenen çekici çerçeveye uymalıdır. Bu resim esasında hegemonik erkekliğin özellikleriyle oldukça benzeşir. Bu nedenle askerliğin, "bedenin eğitilmesi" olarak dikkate alınan bir konu olduğu düşünüldüğünde, hegemonik erkekliği yücelttiği düşünülebilir. Görüşmeler, erkeklerin askerliği kutsal bir görev olarak görmelerinin yanı sıra faydalı ve olması gereken bir uygulama olarak gördüklerini de ortaya çıkarır. Genel olarak, Selek'in çalışması askerliğin erkekliğin inşasında çok önemli bir aşama olduğunu gösterir (Selek, 2012).

Kitabın "Askerlik, Militarizm ve Erkeklik" bölümünde, erkeklik ve askerlik arasındaki ilişkileri kapsamlı bir şekilde ele alan Sancar'a göre, askerlik erkeklik için en önemli deneyimler arasında yer alır. Askerlik hegemonik erkekliğin çeşitli erkeklik modelleriyle bir araya gelerek, normalleştirildiği bir ortamdır. Hatta askerlik, hegemonik erkekliğin öğretildiği bir eğitim görevidir. Sancar'ın bu çalışması militarizm ve hegemonik erkeklik arasında güçlü bir bağın olduğunu ve bu bağın, cinsiyet ayrımlarını katılaştıran bir cinsiyet rejimi inşa ettiğini öner sürer (2020).

Zeynel Karacagil³ ise “Erkekliğin Kurgulanmasında Askerlik Hizmeti” adlı makalesinde, öznelerin toplum içinde varlıklarının cinsiyetlere göre oluşturulan gruplar ve cemaatler içinde nasıl anlam kazandığını araştırır ve özellikle erkeklik mekanizmasının oluşumundaki katmanları inceler. Türkiye’de askerlik hizmetinin siyasi ve sosyo-kültürel etkilerle nasıl dinamik bir şekilde işlediği vurgulanarak, erkeklik mekanizmasının oluşumundaki rolü üzerinde durur. Askerlik hizmetinin siyasal ve toplumsal iktidar olarak nasıl bir güç olduğunu araştırır. Araştırmada, siyasi örgütlenmelerin ihtiyaçları doğrultusunda kurumsallaşan askerlik hizmetinin, toplumsal hafızalarda çeşitli söylem ve uygulamalarla kutsallık kazandığı görülür. Bu kutsiyetin, erkeklerin hayatlarında önemli bir rol oynadığına ve askerliğin bir vatandaşlık görevinden çok toplumsal bir sorumluluk olarak görülmesine yol açtığına değinen önemli bir çalışma ortaya koyar (Karacagil, 2017).

Askerlik üzerine yürütülen tez çalışmaları, askerliği kültürel olarak incelemeyi amaçlayan, etnografik amaç ve yöntemler içeren çalışmalarla sınırlandırıldığında az sayıda fakat önemli bazı çalışmalar ön plana çıkar. Bunlardan ilki Karacagil’in (2014) kaleme aldığı “Erkek Olma Yolunda “Askerlik Durağı” adlı çalışmadır. Bu çalışma, askerlik hizmetinin antropolojik bir değerlendirmesini yapar, özellikle Türkiye’de askerlik hizmetinin erkekliğin kuruluşundaki etkilere ve erkeklik kimliğinin inşasındaki rolüne odaklanır. Araştırmada erkeklik söyleminin oluşmasında askerliğin büyük etkisinin göz önüne alınmasının yanı sıra, çalışma araştırmacının askerlik hizmeti süresince yaptığı gözlemler ve görüşmeler sonucu elde edilen verileri kullanarak gerçekleştirilmiştir. Hem araştırmacının kişisel deneyim ve gözlemleri hem de farklı kültürel ve sosyo-ekonomik arka planlara sahip erkeklerin askerlik deneyimlerinin yer aldığı bu çalışma bu tez kapsamında önemli bir noktada yer alır.

Serdar Şahin’in “Bir Sosyalleşme Mekanizması Olarak Askerlik Kurumu” adlı çalışması; Türk toplumunda askerlik hizmetinin önemli bir rol oynadığını vurgular.

³ Karacagil, Z. (2014). *Erkek Olma Yolunda “Askerlik Durağı”*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Metinde, askerliğin, ülkenin farklı bölgelerinden eşit şartlarda bir araya gelen bireylerin birlik bilinci, yurt sevgisi ve vatandaşlık duygusu geliştirmeye çalışan bir sosyalleşme süreci olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, askerlik kurumunun sosyal hayatın işleyişine ve bireylerin sonraki yaşamlarına nasıl etki ettiğine değinir. Askerliğin, bireyin topluma dahil edilmesini önemli ölçüde etkilediğini ve kıışların uzun süredir Türk ulusu için eğitim görevini üstlendiğini öne sürer. Şahin'e göre askerlik, gençlerin ailelerinden ve yakın çevrelerinden ayrılarak yalnız kaldığı bir süreçtir. Bu süreçte bireysel gelişimde önemli kazanımların elde edildiğini söyler. Çalışmada, askerlik sürecinin, bireyin zorluklarla mücadele etme, sorunları çözme, değerleri algılama, kültürü öğrenme, meslek sahibi olma, dünyayı ve yurdunu tanıma ve sorumluluk bilincini artırma gibi alanlarda önemli bir rol oynadığı vurgulanmaktadır (S. Şahin, 2007).

Burak Şahin kaleme aldığı "Türkiye'de Erkekliğin Toplumsal İnşasının Tam (Uzun) Dönem ve Kısa Dönem Askerlik Yükümlülüğü Bağlamında Değerlendirilmesi" adlı araştırmada, zorunlu askerliğin bir ulus-devlet inşasının gerekliliği olarak, vatandaşlık sorumluluklarını öğreten bir okul olarak kurulduğunu belirtmektedir. Erkeklerin cesur, atletik ve vatan borçlarını sorgusuzca yerine getirmeleri gerektiği bir perspektifle askerliğin, erkeklik ispatlarının önemli bir aşaması olarak kabul edildiğini vurgulamaktadır. Erkek vatandaşların bireysel ve toplumsal haklardan yararlanabilmelerinin askerlik yükümlülüğünü tamamlamalarına bağlı olduğunu belirtilmektedir. Görüşmelerden elde edilen veriler, askerliğin farklı profillere sahip erkekler için farklı deneyimler sunduğunu göstermektedir. Bunların yanı sıra çalışmada, askerlik deneyiminin erkekliğin önemli bir aşamasını oluşturduğu ve bu deneyimin farklı etkileşimlere yol açtığı vurgulanmaktadır (B. Şahin, 2019).

Zeybek'in "Erkeklik, Milliyetçilik, Askerlik: Ekşi Sözlük Örneği" adlı araştırması erkekliklerin büyük ölçüde geçmişten gelen ataerkil pratikler ile hâkim söylem ve ideolojiler ekseninde inşa edilmekte olduğunu savunur. Doğumla geldiği ve sabit olduğu düşünülen erkeklik ve erkekliğe atfedilen özellikler, milliyetçilik söylemi ile benzerlik göstermektedir. Modern devletlerin kurucu ideolojisi milliyetçilik, ataerkil erkeklik ile karşılıklı örülür. Zorunlu askerlik hizmeti ise Türkiye'de erkek

vatandaşları göreve çağıran milliyetçi bir pratiktir. Ataerkiden ayrı düşünölemeyecek milliyetçi pratikler ve erkekliklerin inşasında, askerlik hizmetinin kritik öneme sahip olduğunu ileri sürer. Erkek olmanın ve milliyetçiliğin aynı anda yüceltildiği askerlik deneyimi, kişilerin cinsiyet ve milliyet bağlamında kimliklenme süreçlerini hem pekiştiren hem de sorgulatan güçlü bir deneyimdir. Çalışmasında Ekşi Sözlük platformunda “Erkeklik”, “Milliyetçilik” ve “Askerlik” başlıklarına yazılmış alıntılarını incelemiştir. Bu çalışma, erkeklik ve milliyetçilik söylemi arasındaki benzerlikleri ve söylem ile pratik arasındaki çelişkileri askerlik deneyimi ile ilişkilendirerek açıklamayı hedeflemesiyle önem taşımaktadır (Zeybek, 2022).

Deniz Sever’in kaleme aldığı “Modern Erkeklikten Postmodern Erkek(lik)lere Askerlik Algısı ve Pratikleri” adlı tez çalışması Türkiye’de askerlik hizmetinin, fiziksel olarak uygun erkek vatandaşlar için bir gereklilik ve sadece savunma ve eğitim için değil, aynı zamanda erkekliğin inşasında kültürel bir öneme sahip olduğunu öne sürer. Modernizmden postmodernizme geçişin bir sonucu olarak İstanbul’da metroseksüel, retroseksüel, gettoseksüel ve sapioseksüel gibi çeşitli erkeklik kimliklerinin ortaya çıkmış olduğunu fakat bu imgeleri erkeklerin askerlik hizmeti algıları ve deneyimleriyle doğrudan ilişkilendirmenin zor olduğunu savunur. Sever’e göre siyasi görüşler önemlidir; milliyetçiler bu hizmetle ilgili genellikle olumlu duygular ifade ederken milliyetçi olmayanlar daha olumsuz duygular ifade etmektedir. Muhalif olmalarına rağmen bazı durumlarda askerlik hizmetini makul bulan bireyler ise militarizmin kalıcı etkisini örnek oluştururlar. Erkeklerin askerlik hizmetine yönelik tutumlarının öncelikle siyasi inançlarına göre şekillenmekte olduğunu söylemesiyle ve çağdaş metroseksüel "savaşçı" dan muhafazakâr "savaşçı" ya uzanan bir askerlik algısı yelpazesi ortaya çıkarmasıyla değerli bir çalışma ortaya koyar (Sever, 2022).

Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye’de askerlik üzerine yapılmış mevcut araştırmalara kapsamlı bir bakış sunulmuştur. Bu araştırmalar arasında askerlik üzerine yazılmış kitaplar, makaleler ve tezler yer almaktadır. Bu çalışmaların çoğu, askerlik hizmetinin sosyal, kültürel ve psikolojik etkilerine odaklanarak, Türkiye’deki erkeklik algısının şekillenmesinde askerlik hizmetinin rolünü

incelemektedir. Ancak, mevcut literatürde hikâye anlatımı yoluyla erkeklik ve askerlik ilişkisini derinlemesine ele alan çalışmalar sınırlıdır. Bu çalışmayı, mevcut literatürden ayıran temel özellik, askerlik hikayeleri üzerinden erkeklik kavramını anlama çabasıdır. Özellikle, Türkiye'de 22-40 yaşları arasında, orta sınıf ve eğitilmiş erkekler arasında bu hikayelerin toplanması, çalışmanın özgünlüğünü ve önemini arttırmaktadır. Bu bağlamda, çalışma, askerlik hizmetinin erkeklik algısı üzerindeki etkilerini, kişisel deneyimler ve anlatılar aracılığıyla anlamayı hedeflemektedir. Bu yaklaşım hem anlatı çalışmaları literatürüne hem de Türkiye'deki askerlik ve erkeklik konularına özgün bir katkı sunmaktadır.

2. BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. ANLATI ANALİZİ

2.1.1. Anlatı Nedir?

Hikâye anlatmak insanların gündelik hayatlarındaki ürkütücü rastlantısallığın üstesinden gelebilmeleri için elverişli bir araçtır. Bu rastlantısallığı kontrol altına alma çabası hikayeleri ortaya çıkarır (Fulford, 2014). Belirli bir kitleye yönelik bir kronolojik sıra ve olaylar arasında bir bağlantı içeren hikayelere anlatı denir. Anlatı ve hikâye eşanlamlı olarak kullanılabilir. Bir anlatının belirli bir sırayı takip etmesi gerekir. "Peki sonra ne oldu?" bir anlatıda her zaman yanıtlanabilecek bir sorudur (Esin, 2011, s. 93) . Deneyimler anlatılar aracılığıyla güçlü bir şekilde aktarılabilir. Bir olay, içine giren deneyim sayesinde bir anlatıya dönüşür. Anlatıların hayatlarımızı, dünyalarımızı ve kimliklerimizi tartışmak için bir araç olarak hizmet ettiği düşünülebilir. Kişisel deneyimler veya hayat hikayeleri ancak bir anlatıya büründüğünde aktarılabilir ve anlaşılabilir olurlar. Bu bağlamda anlatı haricinde deneyimi veya pratiği aktarabileceğimiz bir yol olmadığı da söylenebilir. Bruner'a göre hikayeler ve toplum arasındaki bağlantıyı kurmak yalnızca anlatıların analizi ile mümkün olur (akt. Riessman, 2008). Bruner (1990) anlatının bu yönüyle yalnızca bir hikâye olmaktan çok daha ötesine işaret ettiğini şu sözlerle açıklar;

"Deneyimi anlatı yoluyla anlamlandırma yeteneğimizin sadece bir çocuk oyunu olmadığını, yatmadan önce yapılan konuşmalardan, hukuk sistemimizdeki tanıklıkların tartışılmasına kadar kültürdeki yaşamın çoğuna hâkim olan bir anlamlandırma aracı olduğunu açıklığa kavuşturmak isterim. Normatif duygumuz anlatıdan beslenir, ancak ihlal ve istisna duygumuz da öyledir. Hikayeler "gerçekliği" hafifletilmiş bir gerçeklik haline getirir. Bence çocuklar doğal olarak ve koşullar gereği anlatı kariyerlerine bu ruhla başlamaya yatkındırlar. Biz de onları bu becerilerini mükemmelleştirmeleri için modeller ve prosedürel araç kitleleriyle donatırız. Bu beceriler olmadan sosyal yaşamın ürettiği çatışma ve çelişiklere asla katlanamayız. O zaman kültürel yaşam için uygunsuz hale geliriz." (s. 97)

Hikayeler anlatıcının dış dünya ile ilişkilerinde gerçekliğin inşasını desteklerler. Hikayeler tek başlarına değil, insanlar arasındaki sosyal etkileşimler yoluyla oluşturulurlar (Smith & Sparkes, 2008). Hikayeler zamanla, zaten önceden var olan anlatı unsurlarından oluşan küçük bir havuzdan elde edilirler. Somers tarafından kamusal anlatılar olarak adlandırılan "Tek bir bireyden daha büyük kültürel ve kurumsal oluşumlara bağlı anlatılar" bu hikayelerin tanımlanma şeklidir (Somers, 1994). Bireyler istedikleri zaman hikâye uyduramazlar. İnsanlar yaşamlarından yola çıkarak kendi anlatılarını oluştururken kültürlerindeki kamusal anlatılardan etkilenirler. Bu ortak anlatılar, hikâye anlatıcılarının ve dinleyicilerin birbirleriyle iletişim kurmasını sağlayan ortak öğelerdir (Esin, 2011). Bu nedenlerle anlatı analizi, anlatıları gerçeklikleri keşfetmenin ve tanımlamanın aracı olarak görür. Analistler, her bir özgün anlatıyı yorumlarken, insanların anlatılarını oluşturmak için kullandıkları kişisel ve kültürel kaynakların yanı sıra anlatıların kişilerarası veya örgütsel rollerini de göz önünde bulundurmalıdır (Atkinson vd., 2003).

2.1.2. Anlatı Araştırmaları Tarihçesi

Kültürel ve dilsel dönüşü takip eden anlatısal dönüş 1980'li yıllardan itibaren sosyal bilimlerde kendini belli etmeye başlamıştır. Nasıl ki dilsel dönüş toplumu incelemek adına dile odaklanılması gerektiğini, kültürel dönüşse kültürün bu noktada yol gösterici olabileceğini öne sürmüştü, anlatısal dönüş de hikayelerin sosyal fenomenleri anlama noktasında faydalı olabileceğini iddia eder. Bu iddia üzerinden büyük sosyal fenomenler anlatılan ve dinlenen hikayeler üzerinden incelenmeye başlanmıştır.

Anlatı araştırmaları sosyal bilimlerin geçmişinde birbirini takip eden iki akademik harekete dayandırılabilir. Bunlardan ilki Batı sosyolojisi ve psikolojisinin hümanizm geleneğidir. Bu gelenek hem hikâye anlatıcılarını hem de dinleyicilerini bir ve aynı gören kişi merkezli bir gelenektir. Hayat hikayelerine, bireysel anlatılara ve ötekileştirilen grupların anlatılarına bu gelenek ışık tutmuştur. Chicago Okulu'nun öncülüğünde de 1920 ve 30'lu yıllarda hayat hikâyeleri önem kazanmıştır (Andrews vd., 2004). İkinci geleneğe mensup araştırmacılar ise,

bilinçli olmadan oluşturulanlar da dahil olmak üzere, hikayelerde yaratılan anlamlara odaklanmaktadır. Hikayeleri etkileyen güç dinamikleri ve toplumsal bağlamlara odaklanırlar. İktidar ilişkilerine ve toplumdaki çelişkilere hikâye aracılığıyla bakılabileceğini öne sürerler. Bu geleneğe göre hikâyenin yapısal bazı özellikleri vardır ve bu özelliklerin dışına çıkılmadan hikayeler tekrar tekrar üretilirler. Örneğin bu gelenekte Rus biçimciliği anlatıyı bilimselleştirmek adına hikâyenin biçimine odaklanmıştır. Hikâyeyi kuralları olan statik bir unsur olarak görmüştür. Öte yandan postyapısalcılar metnin okuyucunun zihni aracılığıyla anlam kazandığını ve anlatının sabit bir şey olmadığını öne sürmüşlerdir. Ayrıca metni yapı sökümüyle sorgulamayı amaçlayan postmodernistler de anlatı geleneğinin unsurlarından biri olmuştur (Esin, 2011).

Bu iki gelenek içinde, anlatıların ele alınması ve anlatı analizi için farklı yöntemler ortaya çıkmıştır. Anlatı analizi, hümanist gelenek modellerinde hikayelerin dil yapısı ve içeriğine odaklanmıştır (Gee, 1991; Labov, 1972). Postmodern gelenekte yer alan modellerde ise anlatıların etkileşim yoluyla gelişimi analiz konusu haline gelmiştir (Riessman, 1993).

Araştırmacılar, bireylerin bireysel hikayeleri üzerinden deneyimlerini nasıl hatırladıklarını, düzenlediklerini ve anlattıklarını araştırmak için anlatı analizini kullanırlar. Ayrıca, anlatı analizi insanların kimliklerinin, ilişkilerinin ve yaşam tarzlarının inceliklerinin anlaşılmasında yardımcı olabilecek bir tekniktir. Anlatı analizi, bu hikayeleri önceden belirlenmiş kategorilerle analiz etmek yerine, analiste hikayelerin oluşturulmasındaki bireysel unsurları ve karmaşıklığı bütünleştirmek için yardımcı araçlar sunar (Andrews vd., 2004). Anlatı araştırmaları, birçok anlam katmanını kullanarak araştırmacıların sosyal süreçler hakkında daha derin bir anlayış kazanmalarına ve bu katmanları birbirine bağlayarak anlamları yeniden inşa etmelerine olanak tanır. İncelenen hikayelerin "neden" ve "nasıl" yaratıldığı ve anlatıldığına dair temel sorular, farklı anlatı analizi yaklaşımlarında farklı şekillerde ele alınmaktadır. Tüm bunların yanı sıra anlatının kendisi de analizde önemli bir rol oynar (Esin, 2011).

Anlatı analizi alanında öneme sahip ayrımlardan birisi Polkinghorne'nin paradigmatik ve anlatısal model ayrımıdır⁴ (2005). Anlatıyı, insan davranışını açıklamak için hikayeleri kullanan nitel araştırmanın bir alt alanı olarak tanımlayan Polkinghorne'a göre, anlatıyı analiz etmek için iki yöntem vardır. Hikayeler her iki yaklaşımın ilgi alanına girse de yöntemleri birbirinden büyük ölçüde farklıdır. Paradigmatik model olarak adlandırılan ilk grupta, araştırmacılar verileri hikayeler şeklinde toplar ve bunları analiz etmek için paradigmatik prosedürler kullanır. Anlatılarda, "tekrar tekrar ortaya çıkan ortak unsurları vurgulayarak insanların deneyimleri belirli bir düzen içinde inşa etmelerini sağlayan bilişsel kavram ağları üretirler" (2005, s. 75). Buradaki amaç, anlatıları daha büyük sosyal olguları anlamak için veri olarak kullanmaktır. İkinci tür anlatı araştırması, oluşumların ve olayların tanımlarını toplamayı, ardından bunları bir olay örgüsü kullanarak bir hikâye halinde sentezlemeyi veya yapılandırmayı içerir. Bu analiz "anlatısal mod" olarak adlandırılır. Başka bir deyişle, anlatısal modla yapılan araştırmalar olaylar, hikayeler, uygulamalar, semboller vb. dahil olmak üzere çeşitli unsurlara dayalı bir hikâye yaratmaya çalışırken, veri olarak kullanılan hikayelere dayalı araştırmalar anlatılardaki ortak unsurlara yönelir (Polkinghorne, 2005).

2.1.3. Nasıl Bir Anlatı Analizi?

Bu bölüm tez kapsamında anlatı analizinin nasıl yapılacağını tanımlamaya çalışır. Yaygın analiz modellerini tanımlamanın yanı sıra, anlatı araştırması yürütmenin yöntemlerini de tanımlamaya çalışır. Bu modeller, Mishler'in (1995) tipolojisinde değinilen anlatılara yönelik epistemolojik yaklaşımları temel alırlar. Hikâyenin ana karakteri olan anlatıcı, hikâyeyi anlatırken hayatını ve/veya deneyimlerini anlamlandırır ve bu durum anlatı analizinde ele alınır. Analist, anlatılan hikâyenin farklı yönlerini dikkate alarak, bu anlam yaratma süreçlerinin metodolojik bir şekilde yorumlamaya çalışır. Anlatı analizinde hikâyenin yapısı, içeriği ve bağlamı dikkate alınır. Anlatı analizi uygulamaları genellikle bu unsurların tümünü içerir,

⁴ Polkinghorne'un ayrımı haricinde alanda hikâye kavramını ele alış biçimleri üzerinden kurulan farklı ayrımlar için bakınız; Elliott, 2005; Mishler, 1995; Squire, 2008.

öte yandan yalnızca birini analiz etmek de mümkündür. Anlatı sürecini anlamak, anlamın yaratılmasını kolaylaştırdığı için çok önemlidir. Hikayeler anlatıldıkları yöntem, ortam ve zamanlara göre şekillendikleri için anlatı analistleri, içerikleri analiz ederken anlatıların yapısını ve bağlamını da tanımlarlar. "Anlatı analizi" pek çok tekniği içerir. Her yöntem bir anlatı yapısını paylaşan metinleri yorumlar (Riessman, 2008a).

Farklı anlatı analizi modelleri analistlere farklı odak noktaları ve sorular sunar. Farklı ama birbiriyle ilişkili kuramsal tartışmalar her modeli etkiler. Araştırma sorularına ve toplanan verilere bağlı olarak, anlatıların oluşturulmasında farklı katmanları yakalamak için birden fazla modeli birleştirmek mümkündür. Bu analiz modellerinin anlatı araştırmacıları tarafından uygulanması herhangi bir kurala tabi değildir. Araştırmacılar araştırmanın bağlamına bağlı olarak her modelde farklı yaklaşımlar kullanabilirler. Bu bağlamda anlatı analizi, anlatılan hikâyenin kendisi, hikâyenin anlatılması, anlatılan hikâyenin dinleyicisi veya anlatıcısı olma durumu vb. üzerinden toplumsal kimlikleri, dönüşümleri, politik eğilimleri ve toplumların geçmiş ve gelecek düşüncelerini inceleyen bir araştırma yöntemidir.

Joseph Campbell'ın "*The Hero's Journey*" (2003) adlı eseri, mitolojik anlatıların temel yapısını inceleyen kapsamlı bir çalışmadır. Campbell, bu eserinde, dünyanın farklı kültürlerindeki mitolojilerde tekrar eden ortak bir anlatı yapısı olduğunu öne sürer. Bu yapıyı, kahramanın yolculuğu olarak tanımladığı bir dizi aşamayla açıklar. Kahramanın yolculuğu, sıradan dünyadan başlayarak, olağanüstü bir dünyaya geçiş, karşılaşılan zorluklar, üstesinden gelinen engeller, kazanılan zaferler ve dönüş aşamalarını kapsar. Campbell, bu süreci üç ana bölümde incelemektedir: Ayrılış, Başlangıç ve Dönüş. Ayrılış aşaması, kahramanın bilmediği dünyaya çağırılması ve yolculuğa çıkmasıyla başlar. Başlangıç aşamasında, kahraman çeşitli sınavlarla karşılaşır, yardımcı figürlerle iş birliği yapar ve nihayetinde büyük bir başarıya ulaşır. Dönüş aşamasında ise kahraman, kazandığı bilgileri ve gücüyle sıradan dünyaya geri döner. Bu yapısal analiz, Campbell'ın kavramsal çerçevesini oluşturur ve mitolojik anlatıların derinlemesine anlaşılmasına olanak sağlar.

Bu tezde, Campbell'ın *"The Hero's Journey"* adlı eserinin sağladığı teorik çerçeve, askerlik hikayelerinin biçimsel analizi için bir temel oluşturmuştur. Campbell'ın kahramanın yolculuğu modelinden yola çıkarak, askerlik hikayelerinin anlatı yapıları incelenmiş ve bu anlatıların temel aşamaları belirlenmiştir. Askerlik hikayeleri, Campbell'ın önerdiği ayrılış, başlangıç ve dönüş aşamalarına benzer bir yapı sergilemektedir. Bu yönetsel yaklaşım, askerlik hikayelerinde kahramanlık anlatısının nasıl inşa edildiğini ve erkekliğin bu anlatılar içinde nasıl yapılandırıldığını ortaya koymak için kullanılmıştır. Özellikle ayrılış aşaması, askerlerin sivil hayattan ayrılıp askeri ortama geçişlerini; başlangıç aşaması, askerlik süresince karşılaşılan zorluklar ve kazanılan deneyimleri; dönüş aşaması ise, askerlik hizmetinin sona ermesiyle tekrar sivil hayata dönüşlerini betimlemektedir. Campbell'ın modelini uygulayarak, askerlik hikayelerinin yapısal benzerliklerini ve farklılıklarını sistematik bir şekilde analiz etmek mümkün olmuştur. Bu, hikayelerin altında yatan toplumsal cinsiyet normlarını ve erkeklik ideallerini daha derinlemesine anlamaya olanak sağlamıştır.

Riessman'ın *"Divorce Talk: Women and men make sense of personal relationships."* (1990) adlı sosyolojik çalışması, boşanma sonrasında insanların kişilerarası ilişkilerini nasıl yorumladıklarını araştırmaktadır. Riessman, boşanmayı çevreleyen deneyimleri, bakış açılarını ve sosyal dinamikleri daha iyi anlamak amacıyla, boşanma sürecinden geçen ya da yakın zamanda boşanmış olan kadın ve erkeklerle derinlemesine görüşmeler yapmıştır. Kitabında boşanmanın psikolojik etkileri, bireylerin kullandığı başa çıkma stratejileri, boşanma deneyimleri ve algılarındaki cinsiyet farklılıklarından kültürel norm ve beklentilerin insanların boşanmaya ilişkin görüşleri üzerindeki etkisine kadar çok çeşitli konuları ele almaktadır. Riessman, görüştüğü kişilerin anlatılarını analiz ederek boşanmanın inceliklerini ve insanların bu önemli yaşam değişikliğini atlatmak için kullandıkları stratejileri ortaya koymaktadır. Riessman, önemli temaları ve eğilimleri saptamak için görüşme verilerini çeşitli analitik çerçeveler kullanarak analiz eder. Kullandığı analitik teknikler arasında anlatı analizinin yanı sıra; cinsiyet analizi, sosyolojik perspektif, başa çıkma mekanizmaları ve kesişimsellik gibi farklı teknikler de yer almaktadır. Riessman, analizi aracılığıyla

işleyen daha büyük sosyal ve kültürel güçleri göz önünde bulundurarak boşanma deneyimlerinin karmaşıklığını anlamaya dair incelikli bir analiz sunmayı amaçlamaktadır. Kitabın önemli bir bölümü, modern toplumda boşanma ve kişisel ilişkileri anlamamıza yardımcı olacak iç görüş ve yorumlar sağlayan bu analiz bölümüdür. Bu bölümde anlatı analizi tekniğini kullanan Riessman'ın anlatıda dikkat ettiği nitelikler arasında hikâye anlatımı, anlatı yapısı, anlatı araçları, yorumlayıcı analiz, bağlamsal analiz ve karşılaştırmalı analiz gibi nitelikler yer alır.

Riessman'ın çalışması bireysel hikayelerden biri olan askerlik hikayelerine uyarlanabilecek bir analiz şeması içermektedir. Anlatı analizi, cinsiyet analizi, sosyolojik perspektif, başa çıkma mekanizmaları ve kesişimsellik tekniklerinin pek çoğu askerlik hikayelerine uyarlanabilecek ve askerlik hikayelerini analiz etmede yararlı olabilecek öneriler sunmaktadır. Riessman, anlatı analizini kullanarak boşanma deneyimlerinin üstünkörü anlatımlarının ötesine geçmeyi ve insanların bu önemli yaşam değişikliğini atlatmak için kullandıkları içsel anlamları, duygusal yolculukları ve anlamlandırma tekniklerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Riessman'ın sunduğu bu analiz teknikleri askerlik hikayelerinin incelenmesine uyarlanabilecek detaylar sunar. Askerlik hikayelerinin yalnızca erkeklere özgü olması nedeniyle karşılaştırmalı analiz haricindeki anlatı nitelikleri, çalışmaya uyarlanabilecek olabilecek tekniklerdir. Bu noktalar göz önünde bulundurulduğunda *“Divorce Talk”* bu çalışmanın analitik temellerine katkı sunan çalışmalardan biridir.

Öte yandan Plummer'ın kaleme aldığı *“Telling Sexual Stories”* adlı çalışma da bu tez kapsamında öneme sahiptir. Bu çalışmada Plummer, insanların cinsel deneyimlerini ifade etme ve yorumlama biçimlerinin kapsamlı bir incelemesini sunar. İnsanların bu hikayeleri paylaşarak ve dinleyerek sosyal normlara meydan okuyabileceğini, cinsel çeşitliliği ve hoşgörüyü teşvik edebileceğini savunan Plummer, cinsel kimliklerimizin ve ilişkilerimizin oluşumunda hikâye anlatımının önemini vurgulamaktadır. Plummer; kültürel, sosyal ve bireysel faktörlerin cinsel anlatıları nasıl etkilediğini göstermek için medya, edebiyat ve röportajlar gibi çeşitli kaynaklar kullanır. Buna ek olarak, teknoloji ve güç ilişkilerinin günümüz cinsel anlatılarını nasıl etkilediğinden bahseder.

Yazar, analiz bölümünde cinsel anlatıların birçok yönünü ve bunların sonuçlarını derinlemesine inceler. Plummer, insanların cinsel deneyimlerine ilişkin anlatılarında yer alan temaları, kalıpları ve dinamikleri sosyolojik bir mercekten analiz eder. Kimliklerin kesişimselliği ve bunun cinsel anlatıları nasıl şekillendirdiği analizin merkezinde yer alır. Plummer, insanların cinsel yaşamlarına dair anlatılarının ırk, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, sınıf ve din gibi olgular tarafından nasıl şekillendirildiğini araştırır. Çeşitli sosyal ve kültürel bağlamlarda cinselliğin karmaşık doğasını anlamının getirdiği inceliklere ve karmaşıklığa dikkat çeker.

Ken Plummer, cinsellik hikâyelerinin kompozisyonunu, anlamını ve organizasyonunu araştırmak için anlatı analizini temel bir metodolojik araç olarak kullanmaktadır. Plummer'ın eserindeki anlatı analizi metodolojisine ilişkin detaylar arasında; anlatı unsurlarını belirlemek, derinlemesine okuma ve yorumlamalar yapmak, anlatı yapısı ve organizasyonuna değinmek, duygusal ve psikolojik boyutlara odaklanmak, yorumlayıcı çerçeveler oluşturmak ve bağlamsal analizi kullanmak yer alır.

Ken Plummer'ın kitabında tanımladığı yöntemler, Türk erkeklerinin zorunlu askerlik hikayelerine odaklanan bu anlatı analizi çalışmasında bir başka yol gösterici çalışma olacaktır. Anlatı analizi tekniklerinin uygulanması yoluyla, bu hikayelerin düzeni, içeriği ve önemi incelenerek, Türk sosyal ve kültürel ortamında zorunlu askerlik sürecini tartışan insanların bakış açıları ve deneyimleri hakkında fikir edinilmeye çalışılacaktır. Anlatıları yakından inceleyip yorumlayarak, zorunlu askerlik deneyimlerinin dilsel, duygusal ve psikolojik yönleri (görev, vatanseverlik, endişe ve hayal kırıklığı gibi duygular) hakkında bilgiler edinilmesi amaçlanmaktadır. Bu anlatıları etkileyen bağlamsal unsurların incelenmesinin ise, Türkiye'de askerlik hizmetini çevreleyen daha geniş toplumsal normlar, değerler ve söylemler hakkında içgörü sağlayacağı öngörülmektedir. Anlatı yapısı ve organizasyonunun incelenmesinin, bireylerin zorunlu askerlik hikayelerini nasıl çerçeveledikleri ve sıraladıklarına dair örüntüleri ortaya çıkarmada etkili olacağı düşünülmektedir. Ayrıca, sosyoloji, psikoloji ve kültürel çalışmalardan yorumlayıcı çerçevelerin bu çalışmada da

uygulanması, zorunlu askerlik anlatılarında bulunan karmaşık milliyetçi, eril ve vatandaşlık temalarının teorik olarak anlaşılmasında elverişli olacağı düşüncesi "*Telling Sexual Stories*"de uygulanan anlatı analizi ve analiz teknikleri bu çalışma için önem arz etmesine yol açar.

2.2. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ

Bireysel hikayelerin daha geniş toplumsal süreçlerle olan ilişkisini inceleyecek olan bu çalışmanın verileri askerlik hizmetini yerine getirmiş erkeklerin bu süreci anlattıkları bireysel hikayelerdir. Veri toplama yöntemi olarak katılımcılarla görüşmeler yapılması ve görüşmelerin kayda alınarak yazıya dökülmesi tercih edilmiştir. Görüşmecilerin isimleri mahlaslarla değiştirilmiş, bu sayede görüşmecilerin gizliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Görüşmecilerden bazıları sözleşmeli er olarak askerlik görevlerini 12 aya uzatmıştır. Hiçbir görüşmeci yedek subaylık uygulamasına dahil olmamıştır. Görüşmecilerin tamamı askerlik görevini er olarak yerinde getirmiştir. Çalışmanın görüşmeciler bağlamındaki sınırlılıkları arasında görüşmecilerin orta sınıf ve eğitilmiş kesimden olmalarının yanı sıra, belirli bir kuşaktan olmaları yer almaktadır.

Çalışmanın toplamda 13 adet görüşmecisi vardır. Bunlardan ikisiyle çalışma öncesi pilot görüşmeler yapılmış, çalışma kapsamının her ikisi ile de tekrar görüşülmüştür. Görüşmeler Ocak 2024 ile Nisan 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Gerek görüldüğü yerlerde bazı görüşmeciler ile tekrardan görüşme yapılmıştır. Görüşmeler 30 dakika ile 90 dakika arasında sürmüştür. Yapılan görüşmelerde ses kaydı alınmış, alınan kayıtlar görüşme sonrasında yazıya dökülmüştür. Görüşmeciler 22 ile 40 yaşları arasında olup, Türkiye'nin farklı yerlerinde farklı koşullarda acemilik ve ustalık görevlerini tamamlamışlardır. Görüşmecilerin hepsi bedelli askerlik uygulamasının yürürlükte olduğu süreçte görevlerini tamamlayan erkeklerdir. Bedelli yapmayı tercih etmeyip en az 6 ay zorunlu askerlik görevi yapmışlardır. Sosyal medya aracılığı ile duyurulan yüksek lisans çalışma çağrısına dönüş yapan ve geçit bekçileri aracılığıyla ulaşılan görüşmeciler farklı sosyo-ekonomik arka planlara sahiptirler ve 3'ü Ankara'da olmak üzere çeşitli illerde ikamet etmektedirler.

Veri toplanırken; çalışmanın kapsamı ve etik değerleri görüşmecilere detaylıca aktarılmış, görüşmenin gerçekleştiği ortamın sessiz ve anlatıcının rahat edebileceği bir yer olmasına özen gösterilmiştir. Kimi görüşmecilerle bulundukları konumdan ötürü dijital ortamda görüşülmüştür. Hikâye anlatımını başlatmak amacıyla “Askere gitme kararını nasıl aldın?” sorusu her görüşmeciye sorulmuş, hikayelerini anlatan görüşmecilere müdahale edilmemiştir. Görüşmecilerin duraksadığı noktalarda yalnızca hikâye anlatma pratiklerini devam ettirecek sorular sorulmuştur.

3. BÖLÜM

ANALİZ

3.1. ASKERLİK HİKAYELERİNDE KRONOLOJİ

Anlatı analizinde, hikâyenin nasıl yapılandırıldığı, anlatının akışının nasıl kurgulandığı ve olay örgüsünün nasıl inşa edildiği, analizin temel bileşenlerinden biri olarak öncelik taşımaktadır. Bu bağlamda, hikâye anlatımının yapısal unsurlarının incelenmesi, anlatının genel dinamiklerini ve tematik derinliğini anlamak için kritik bir önem arz eder. Anlatının başlangıç, gelişme ve sonuç bölümlerinin kurgulanma biçimi, olayların sıralanışı ve karakterlerin gelişim süreçleri, anlatı analizinde derinlemesine ele alınması gereken unsurlardır. Ayrıca, hikâyenin mekânsal ve zamansal düzenlemeleri ile anlatıcı perspektifi gibi unsurlar, hikâyenin bütüncül bir analizini sağlamak amacıyla detaylı bir şekilde incelenmelidir. Bu analiz süreci, hikâyenin sadece içeriğini değil, aynı zamanda bu içeriğin nasıl sunulduğunu ve yorumlandığını da anlamaya yönelik kapsamlı bir yaklaşımı içerir.

Yapılan görüşmelerin büyük çoğunluğunda, benzer içerik ve sıralamayı takip eden bölümlerin varlığı tespit edilmiştir. Bu durum, askerlik sürecindeki kritik dönüm noktalarının her asker için benzer biçimde deneyimlenmesiyle açıklanabilir. Literatür, erkeklerin anlatılarını kronolojik bir düzenle oluşturma eğiliminde olduğunu belirtir. Butler ve Kimmel gibi isimler, erkeklerin anlatılarını kronolojik bir yapıda kurma eğiliminde olduklarını söylerler (Butler, 2008; Kimmel, 2000). Kadın ve erkek anlatıları arasındaki en belirgin fark, bu kronolojik düzen üzerinden değerlendirilmektedir. Kadınlar, daha ilişkisel ve daha fazla bireyi içeren, kronolojik olmayan anlatılar kurarken, erkeklerin anlatıları daha düz, kronolojik ve yalnız bir imge çerçevesinde gerçekleşir. Askerlik hikayelerinde de bu niteliklerin tekrar ettiğini söylemek mümkündür. Erkeklerin askerlik deneyimlerini anlatırken kronolojik bir sıra izlemeleri, bu sürecin kendine özgü yapısını ve deneyimlerin benzerliğini vurgulayan önemli bir unsurdur. Bu durum, askerlik anlatılarının bireysel farklılıklara rağmen belirli bir düzen içinde

şekillendiğini ve bu düzenin erkeklerin anlatı biçimiyle örtüştüğünü göstermektedir.

Joseph Campbell tarafından geliştirilen "Kahramanın Yolculuğu" teorisi, mitler ve hikayelerde yaygın olarak görülen, bir kahramanın yaşadığı değişimi ve gelişimi anlatan evrensel bir anlatı yapısını açıklar. Bu yapı, ayrılış, inisiyasyon ve dönüş olmak üzere üç ana aşamada incelenir. Kahraman, normal dünyasından bir maceraya çağrılır, ancak ilk başta bunu reddedebilir. Bununla birlikte, bir akıl hocasının yardımıyla bilinmeyen dünyaya girer. Bu ortamda, çeşitli engeller ve zorluklarla yüzleşir, hayati bilgiler kazanır ve sonunda önemli bir başarıya ulaşır. Son aşamada, kahraman yeni bilgiyi toplumla paylaşarak dengeyi sağlar. Analizin sonraki bölümünde, bu aşamaların askerlik hikayelerinde nasıl görüldüğü ve kahramanın yolculuğunun askeri deneyimleri ile nasıl ilişkili olduğu tartışılacaktır. Campbell'ın "*The Hero's Journey*" (2003) çalışmasında örneklediği aşamalar, askerlik hikayelerinde sekteye uğramadan anlatılan anlatı bölümleri ile karşılaştırılmaktadır. Campbell'ın ayrılış, başlangıç ve dönüş aşamaları, askerlerin askerlik sürecinde yaşadıkları deneyimlerin anlatımında belirgin bir şekilde ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Ayrılış aşaması, askerlerin sivil hayatlarını geride bırakıp askerliğe başlamalarını; başlangıç aşaması, temel eğitim ve çeşitli zorluklarla yüzleşmelerini; dönüş aşaması ise askerlik görevlerinin sona ermesiyle yeniden sivil hayata geçişlerini betimlemektedir. Bu yapı, analiz edilen askerlik hikayelerinde belirgin bir şekilde kendini gösterir. Askerler, kahramanın yolculuğuna benzer bir şekilde, çeşitli sınavlardan geçmekte, yeni beceriler ve deneyimler kazanmaktadırlar. Bu örüntü, askerlik hikayelerinin anlatsal yapısını anlamak ve erkeklik ideallerinin bu hikayelerde nasıl inşa edildiğini kavramak için güçlü bir analitik araç sağlamıştır. Campbell'ın modelinin uygulanması, hikayelerdeki ortak temaları, zorlukları ve kahramanlık anlatılarını ortaya çıkarmada etkili olmuştur (Campbell, 2003).

Anlatılan hikayelerin akışlarına göre bölümleri tespit etmek ve her hikâyede yinelenen bölümlere odaklanmak, hikayelerin "dönüm noktalarını" belirlemeyi mümkün kılmaktadır. Bu analitik yaklaşım, anlatıların yapısal unsurlarını detaylı bir şekilde incelemeyi ve ortak temaların yanı sıra kritik olayları belirlemeyi sağlar.

Hikayelerin belirli anlarında tekrarlanan temalar ve motifler, anlatının anlamını ve bireylerin deneyimlerini derinlemesine anlamak için önemlidir. Bu süreçte, her bir hikâyenin başlangıç, gelişme ve sonuç bölümlerinde yer alan ve hikâyenin akışını etkileyen dönüm noktaları ayrıntılı olarak incelenir. Böylece, askerlik hikayelerinin ortak özellikleri ve bu deneyimlerin erkeklik kavramı üzerindeki etkileri daha net bir şekilde ortaya konabilir.

Hikayelerdeki dönüm noktalarını belirgin kılan bu başlıklar, erkeklerin askerlik deneyimlerini anlatırken veya başkalarıyla paylaşırken kullandıkları ortak temaları temsil eder. Bu deneyimler, askerlik süreçleri arasındaki geçişliliği ve sürekliliği sağlamakla kalmaz, aynı zamanda bireyler arasındaki deneyimsel benzerlikleri de vurgular. Birden fazla kez gerçekleştirilen görüşmelerde, anlatılan hikayelerin seyrinin ve kronolojik sıralamasının tutarlılık göstermesi dikkat çekicidir. Bu durum, askerlik hikayelerinin sözlü kültürün bir parçası olarak tekrar tekrar anlatılması ve bu anlatımların belirli kalıplar etrafında şekillenmesi ile açıklanabilir.

Analizin bu ilk bölümünde, anlatılarda ortaya çıkan kronolojik akışa yakından bakılarak, hikayelerin neden bu şekilde kurulduğu, nasıl bu denli ortak ve şablon biçimde ortaya çıktığı ve bu anlatı akışının erkekliğin inşasında nasıl bir işlevi olduğu soruları tartışmaya açılacaktır. Bu bağlamda, anlatıların yapılandırılma biçimleri ve bu biçimlerin askerlik deneyimlerinin sunumunda neden sürekli tekrarlandığı incelenecektir. Ayrıca, bu düzenli anlatı yapısının, erkeklik kavramının inşasında nasıl bir rol oynadığı, bu hikayelerin toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirmedeki işlevi ve bireylerin kendi erkekliklerini nasıl ifade ettiklerini anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir.

Görüşmelerde tekrar eden kronolojik sıralamanın üç farklı alt başlığı olduğu gözlemlenebilir.

1. Askere gitmeye karar vermek ve ilk gün
2. Acemilik ve yemin töreni
3. Ustalık birliği ve askerliği rahatlatmak

Bu alt başlıklardan her biri anlatının kendi içerisinde bir amaca hizmet etmektedir. Anlatıların her birinde aynı sıralamayı takip eden bu başlıkların anlatı ve anlatıcının erkeklik kurgusu üzerindeki işlevleri analizde üzerinde durulan noktaları oluşturacaktır.

3.1.1. Askere Gitmeye Karar Vermek ve İlk Gün

Anlatılan hikayeler, genellikle askerliğe hazırlık süreciyle başlar. Bu noktada görüşmeciye anlatıyı başlatması için yöneltilen bu askere gitmeye karar verme süreci, hikayelerde nispeten küçük bir yer tutarken, hikâyenin bütününe bakıldığında askere gitme kararı ve bu kararın anlatılış biçimi kahramanın macerasının başlangıcını simgelemektedir.

“Ya askerlik kararındaki en önemli etken şu oldu, özel sektör çalışanı olarak, bir şart sunuldu önümüze. Askerlik görevini tamamlamış olman gerekiyor ama işte büyük planlar yaparken en büyük engel olarak askerlik karşıma çıktı yani.” (Türker, öğretmen, 28).

“Yani KPSS sınavından sonra atama bekliyordum. Atamalarda bir süre olmayınca askerliğimi yapmaya karar verdim. Çünkü bedelliye bütçem yoktu, bedelli yapacak. Atamam olsaydı bedelli yapacaktım, ama olmadığı için dedim, askerliğimi aradan çıkarmak gerekli. Öyle yaptım. 6 ay yapmaya karar verdim.” (Hakan, 24, ziraat mühendisi).

İş bulmak, erkeğin hayatında yuva kurmaktan hemen önceki aşamadır. Erkekliğin aşamalarından biri olan evliliğin toplum nezdinde en temel iki şartı; askerliği yapmış olmak ve iş sahibi olmaktır. Bunlardan ikincisinin esasında birincinin de şartı olduğu söylenebilir (Sancar, 2020; Selek, 2012). Bu bağlamda askerlik görevini bir şekilde yerine getirebilmiş olmak erkeğin hayatındaki en önemli kırılma noktalarından biri haline evrilmiştir. Askerlik hikayelerini anlatmaya başlayan görüşmeciler görüşmenin hemen başında bu kırılma noktasını resmetmektedirler. Askerliğin resmi, görüşmecilerin aşması gereken zorlu bir engel olarak çizilmeye başlanır. Tıpkı her hikayede kahramanın aşması gereken zorlu bir engel olması gibi (Fulford, 2014).

Hikayelerin en önemli ve en uzun kısmını oluşturan acemi birliğindeki ilk günler geniş bir şekilde anlatılır. Altı ay sürecek olan askerliğin ilk günlerinin, kalan

süreden daha uzun ve detaylı bir şekilde ele alınması, adaptasyon sürecinin kişinin deneyiminde ne kadar önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

“Kıyafet için bizi sıraya aldılar. Üç beden, dört beden, beş beden büyük kıyafetler veriyorlar herkese. Asla kimseye bedenine uygun vermiyorlar bile. Şey gibi geziyorsun ortalıkta, çalıntı kıyafetle gezen insan gibisin. Small giyen çocuğa 3x large falan veriyorlar. Bu arada o kıyafetleri verenler de yine askerler. Sen rezil ol, rüsva ol, düşük görün, aptal gibi, köyün delisi gibi gez ortada gibisinden bir yaklaşımla aşağılarcasına.” (Alperen, 26, tur rehberi)

“Evet ilk iki gün özellikle zordu. Yerine yerleşene kadar stresliydi. Hem iletişim kuramıyordum. Hem işte kapıdan girince zaten çok değişik bir yer zaten. Sivil hayata hiç benzemiyor. Simülasyon gibi bir yer yani gerçekten. Değişik bir yer. Kurallar farklı. Dışarıda çok rahat yapabildiğim bir şey orada yok. Hani ona kabullenmek biraz zor oluyor. İlk iki gün. İki üç gün sürüyor.” (Hakan 24, ziraat mühendisi)

Joseph Campbell “The Hero’s Journey” adlı kitabında, anlatılarda bireylerin birer başarı öyküsü anlattıklarını ve önemli hedeflere ulaşma yolunda karşılaştıkları zorluklara değindiklerini söyler (Campbell, 2003). Anlatılmaya değer görülen ilk günler, esasında askerlik sürecinin en zorlu ve dönüştürücü günlerini kapsamaktadır. Bu dönemin detaylı bir şekilde anlatılması, askerlerin yeni bir çevreye, kurallara ve yaşam tarzına uyum sağlamaya çalıştıkları bu kritik evrenin, askerlik deneyiminin bütününde ne kadar belirleyici olduğunun altını çizer. Bu zorlu adaptasyon süreci, erkeklik kavramının yeniden inşa edildiği ve pekiştirildiği anlatsal işlevlere sahiptir. Bu noktada ilk günlerin ne kadar stresli ve zorlu olduğunu anlatan erkekler, bir başarı anlatısının temelini atmaktadırlar.

3.1.2. Acemilik ve Yemin Töreni

Görüşmeciler, ilk günlerin ardından acemilik anılarını detaylı bir şekilde anlatmaktadırlar. Hikayelerin kronolojik sırasına sadık kalarak devam eden erkekler, acemilik günlerinin sona erdiğini simgeleyen yemin törenini de anlatmayı ihmal etmezler. Erkekliğin inşasının merkezinde yer alan askerlik hikayelerinde, yemin töreni genellikle bir kırılma noktası olarak sunulur. Ailelerin, sevgililerin ve arkadaşların katıldığı bu tören, erkeklerin askerlik görevinin önemli bir kısmını tamamladıklarını ve artık usta birliğine gitmeye hazırlandıklarını gösterir.

Yemin töreni, sadece bir ritüel olarak değil, aynı zamanda erkeklerin toplumsal rollerinin ve kimliklerinin pekiştirildiği bir an olarak da büyük bir önem taşır. Bu tören, askerlik sürecinde bireyin kendini kanıtladığı ve toplumsal kabul gördüğü bir dönüm noktasıdır. Erkeklerin bu törende yaşadıkları duygusal deneyimler ve aileleri ile paylaştıkları anlar, askerlik hikayelerinin dramatik doruk noktalarından birini oluşturur. Bu bağlamda, yemin töreni, erkeklik anlatısının önemli bir bileşeni olarak, toplumsal cinsiyet rollerinin ve normlarının yeniden üretildiği ve onaylandığı bir sahne sunar. Analizin ilerleyen bölümlerinde, bu törensel anların anlatılardaki işlevi ve erkeklik kimliğinin inşasındaki rolü ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

“Komutan bizi Tören Eri yaptı, “Eyvallah.” Dedik falan. Gittik. Ondan sonra öğrendik ki normal acemi 21 gün. 3 hafta mesela. Ben 2 ay acemilik yaptım. Benimki 2 aymış Tören Eri’nin acemiliği. Bir de bayrama denk geldi. Bizi 1 hafta daha kilitlediler. Ben 2 ay acemilik yaptım. Fazladan 1 ay daha durdum Kütahya’da. Ama neler neler yaşadım yani orada.” (Berkcan, dijital içerik üreticisi, 25).

“Acemi öyle zaten... Altı hafta koşturmayla geçiyor. Ne olduğunu anlamıyon zaten. Sürekli eğitim alıyorsun. Yat, kalk, koş. Sonra emirleri öğretiyorlar. Şeyleri öğretiyorlar. İlk hafta, altı hafta anlamıyorsun zaten hiçbir şey. Koşturuyorsun sürekli. Altı haftadan sonra düzene girdi benim işte...” (Hakan 24, ziraat mühendisi).

Yemin törenine kadar süren acemilik sürecinde, çeşitli zorluklar ve mücadeleler anlatılmaktadır. Yemin töreni, bu sürecin sonunda aşılması gereken bir başka engel olarak görülür. Bu engeli aşmak, erkekler için sadece usta asker olmanın ötesinde, önemli bir sembolik anlam taşır. Kahraman yemin törenine kadar çektiği çileyi, yemin töreni anlatısı ile noktalamakla kalmayıp, hikâyenin ilk zaferini kutlayacaktır. Yemin töreni, erkeklik kimliğinin pekiştirildiği, toplumsal kabulün ve onaylanmanın simgesi haline gelir. Usta asker olmanın getirdiği ayrıcalıklar ve bu ayrıcalıklar üzerinden kurulan anlatı stratejileri ise analizin ikinci bölümünde derinlemesine ele alınacaktır.

Bu aşamada, acemilik sürecinin zorlukları ve yemin töreninin önemi, erkeklik anlatılarının kritik bileşenleri olarak karşımıza çıkar. Yemin töreni, erkeklerin askerlik yolculuğunda dönüm noktasıdır; bu tören, bireyin kendini kanıtlama sürecini ve toplumsal normlar çerçevesinde erkekliğin yeniden tanımlanmasını

simgeler. Usta asker olmanın getirdiği ayrıcalıklar⁵, erkeklerin hem askerlik sürecindeki hem de genel yaşamlarındaki statülerini ve rolleri nasıl algıladıklarını etkiler.

“Benim yemin töreni güzeldi. İşte ailem filan geldi. Zaten Isparta'da kalacağımı da öğrenince mutluydum, işte orada kalacağım yer değiştirmeyeceğim. Zaten yemin törenine hazırlıyorlar seni. Aceminin amacı o yani, yürüyüş öğretiyorlar. Yemin töreninin nasıl olacağını öğretiyorlar. Güzeldi, ailemi görmüştüm hani bir buçuk ay sonra gelmişlerdi. Onlarla evci iznine çıkmıştım üç gün evci izni kullanabiliyorsun. Orada bir adres belirlersen kalacak adres. Üç gün evci iznine çıktım. O gün güzeldi, üç gün ailemle geçirmiştım”. (Hakan 24, ziraat mühendisi)

“Neyse yemin töreni denilen bir şey var. İşte bu vatan uğruna her şeyi yapacağına dair yemin ettiriyorlar. Asla hani “Yemin edecek misin?” Diye sorulmuyor. Yemin ediyorsun. Evet işte “Ölürüm, biterim! Veririm canımı. Atarım kendimi hemen ortaya.” Falan diye. İşte herkes birbirinin... Elini diğerinin beline koyuyorsun. Öyle bir sarmal yaptırıyorlar. Yürüyüş falan yaptırıyorlar.” (Alperen, 26, tur rehberi)

Yemin törenine hazırlanılan süreci kapsayan acemilik hikayelerinin ardından, erkekler genellikle yemin törenini anlattıkları bir bölüme geçmektedirler. Yine aynı kronolojik sırayı takip eden bu hikayelerde, anlatılan içerik değişiklik gösterebilmektedir. Bazı görüşmeciler, yemin törenine gelen ailelerinden, törende ve tören sonrasında neler yaşadıklarından ayrıntılı bir şekilde bahsederken, diğerleri yemin töreninin sadece bir külfet olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu noktada, bazı anlatılar bir engeli aşan kahraman hikayesi oluştururken, bazıları ise hala mücadele eden bir kahramanı resmetmektedir.

“Yani acemi birliğinde aslında anlatılacak dedim ya... Aslında aklıma da gelmiyor böyle... Çoğu gelmiyor, daha çok anısı var. Şeyi de usta birliğini de anlatayım. Ben dokuz gün geç gittim Mahkemeye çıktım hatta o dokuz gün geç gitmenin üzerine. İlk başta gittim Osman Astsubay var...” (İsmail, 30, işçi)

“Herhalde ya bir karışıklık oldu ya bir şey oldu bilmiyorum daha sonra beni Eskişehir'e gönderdiler. Sağ olsunlar, çok uzak bir yere gönderdiler(!). Oraya da hızlı tren yeni çıkmıştı, oraya da rahat rahat gidebiliyorum diye çok sıkıntı yapmadım. Mesela bizim arkadaşlardan bazıları Evren'e çıktı ilçe olarak, hani Ankara'da yapıyorsun daha sonra seni ilçeye gönderiyorlar. Evren (gülerek), hani Eskişehir daha yakın öyle düşün hani. Ve gitmesi daha kolay.” (Yılmaz, 40, muhasebeci).

⁵ Bu ayrıcalıkların erkeklik anlatılarında nasıl yer aldığı, hangi stratejilerle anlatıldığı ve toplumsal cinsiyet normlarının nasıl pekiştirildiği analizin ikinci bölümünde ayrıntılı bir şekilde tartışılacaktır.

“Sıra bizim sıraya geldi, gözümü kapattım dedim ki “Kesin Şırnak, Siirt bilmem nereye gidiyoruz.” Sonra şak! Bozcaada! R sen hakikaten orada bir oh çekiyorsun. Ya işte “Doğuya, en azından doğuya gitmedim sınıra gitmedim.” Falan diyorsun. Seviniyorsun. Sonra yan sıra açıklandı. Şırnak Güçlükönak ilçesi. Sonra daha çok şanslı hissediyorsun. Ben öyle hissetmişim açıkçası. Ama hiç belli etmiyorsun çünkü sağımda da arkadaşım var solumda da arkadaşım var.” (Alperen, 26, tur rehberi)

Kronolojik sıralamaya sadık kalan anlatıların bu çeşitliliği, bireysel deneyimlerin ve algıların farklılığını ortaya koymaktadır. Kimileri için yemin töreni, askerlik sürecinde önemli bir başarı ve sosyal onay anı olarak öne çıkar. Bu kişiler, töreni büyük bir gurur ve mutlulukla hatırlamakta, aileleriyle yaşadıkları duygusal anlara ve tören sonrasındaki kutlamalara odaklanmaktadır. Diğerleri içinse yemin töreni, askerlik sürecinde katlanılması gereken bir formalite olarak görülmekte ve bu deneyim, askerlikteki zorlukların devam ettiği bir dönem olarak anlatılmaktadır.

Acemilik birliğini ve yemin törenlerini anlattıktan sonra, erkekler yavaş yavaş ustalık birliklerine gidiş süreçlerini anlatmaya başlamaktadır. Ustalık birliğine geçiş, aslında kahramanın acemi birliği ve yemin töreninde karşılaştığı engellerden yalnızca birini aşmış olduğunun göstergesidir. Anlatıcı, ustalık birliğinde karşılaşacağı büyük zorlukların sinyallerini verir. Bir kahramanlık hikayesi, karşılaşılan ve aşılacak zorluklar olmadan eksik kalacağından, bu süreçler anlatılarda büyük bir yer tutar. Hikaye, erkekliğin örselendiği bu zorluklar üzerinden kurulur ki, kahramanın başarısı ve dayanıklılığı değer kazansın.

“İndim uçaktan, internetten taksi numarası arıyorum hani merkeze gidebileceğim. Neyse bulduk ettik... O zamanın parasıyla 120 lira verdim taksiye ama hani normalin minimum üç katı fazla para aldı benden askerim diye. Ondan eminim çünkü halkla konuştum oraya indiğim zaman. 60-70 lira falan yazıyormuş şeye, havalimanına. Çünkü 120 de fazla absürt geldi o zamanın parası için. Yani orada ufak bir düdükle beni taksici ben sağ olsun.” (Berkcan, dijital içerik üreticisi, 25)

“Lumbar ağzı diyorlar. İşte oraya gidiyorsun. Kimlik kontrolü. Bir de orada herkes rütbeli olduğu için... Sen ersin. Komutana kimlik sorunca adamın zoruna gidiyor. Muhakkak her gün bir azar işitiyorsun yani. Ama sormak da zorundasın. Sormazsan bu sefer kendi komutanın seni azarlıyor. Böyle sürekli bir insanı yıpratıcı bir süreç yani. Her türlü azarı yiyorsun. Orada şey gibi bir şey zaten o. Günlük yemek yemek, su içmek gibi bir şey.” (Ömer, 22, işçi)

Erkeklerin askerlik deneyimlerini aktarırken, karşılaştıkları zorlukları detaylı bir şekilde anlatmaları, erkeklik kimliğinin inşasında kritik bir rol oynar. Bu zorluk

anlatıları, kahramanın gücünü ve yetkinliğini kanıtladığı anlar olarak sunulur. Anlatılarda bu zorlukların eksik olması, hikayenin bütünlüğünü ve erkeklik kimliğinin vurgusunu zayıflatacaktır. Her bir zorluğun üstesinden gelmek, erkekliğin inşasında önemli bir aşama olarak görülür ve bu süreçler, anlatıların merkezinde yer alır. Bu bağlamda, ustalık birliğine gidiş ve burada karşılaşılan zorluklar, erkeklik anlatılarında temel bir yapı taşı oluşturur. Zorluklarla dolu bu süreçler, bireyin dayanıklılığını ve kahramanlık kapasitesini gösterir. Hikayelerin hiçbirinde şaşmayan bu zorluk anlatısı, erkeğin hikayesinin sağlam ve etkileyici olmasına olanak tanır.

3.1.3. Ustalık birliği ve askerliği rahatlatmak

Ustalık birliğinin anlatıldığı bölümlerde ise belirgin bir kırılma gerçekleşir. Anlatı düzleminde kronolojik sapma olmaksızın, her erkek usta asker olduktan sonra askerliğin giderek daha kolay hale geldiğini anlatmaya başlar. Kahramanın yolculuğu giderek mutlu sona ulaşmaktadır. Usta birliği, askerliğin yaklaşık onda sekizlik bir kısmını kapsamaktadır, ancak erkeklerin hikayelerinde usta birliğinin küçük bir paya sahip olduğu görülür. Bu durum, erkeklerin ustalık birliğinde kazandıkları "imtiyazlar" sonucu giderek daha rahat askerlik yapmalarından kaynaklanmaktadır. Çünkü ne kadar kolay yapıldığı anlatılan askerlik, bir kahramanlık hikayesinde anlatılmaya değer görülmez.

Bu biçimsel özelliğin anlatıda elbette bir işlevi vardır. Erkeklerin gün geçtikçe kolaylaşan askerliği hikayeleştirme, anlatıda inşa edilen erkekliğin "zayıf" kurulmasına neden olabilir. Erkeklik anlatıları, genellikle zorlukların üstesinden gelmek ve dayanıklılık göstermek üzerine kurulduğundan, kolaylaşan bir askerlik süreci, bu anlatıların gücünü zayıflatır. Dolayısıyla, usta birliğinde yaşanan kolaylıklar ve rahatlıklar, usta birliğinin anlatıda daha az yer tutmasına yol açar.

Usta birliğine yerleşilmesi ile birlikte kahramanlık hikayesi artık doruğa ulaşır. Görüşmeciler bu noktada bazı stratejiler kullanmaya başlayarak, artık kolaylaşan askerliği yine ilgi çekici bir yerden anlatmanın yolunu bulurlar.

Giderek kolaylaşan askerliğin temelleri atılmaya başlandığında, büyük engeller aşılmış ve zorlukların bir şekilde üstesinden gelinmiştir. Askerliğin anlatısını zorluklar üzerinden kurgulayan anılar azaldıkça, erkekler hikayelerini başka unsurlar etrafında şekillendirmeye başlarlar. Zorlukların azalmasıyla birlikte, erkekler askerlik deneyimlerini kıvrak zekâ, üstün iletişim becerileri ve abilik yapma gibi özellikler üzerinden anlatmaya yönelirler. Bu özellikler, askerlik sürecinde kendilerini daha "üstün erkek" pozisyonunda sunmalarına olanak tanır.

"Askerde öğrendiğim şey... En iyi şey; "Nasıl işten kaçılır?" Onu öğrendim. Aceleyle bir şeyler yapıp etmiyordum. Ne denir ona işte, temizleme işi varsa silme süpürme işi varsa. Komutan gelince uzaktan, işte yürüyerek değil de koşarak bir yere gitmek. Kendi komutanın gelince işte meşgul gözükeceksin, neyse artık Çavuş'dur, Asteğmen'dir. O şekilde rahat ediyordum." (Ozan, 34, akademisyen)

"İşte iktisadi idari bilimler okuduğum için beni santrale verdiler, işte "Konuşmasını, etmesini bilirsin sen." Diye... Yani içtimaya katılmıyorum sabah içtimasına. Direkt demirbaş olarak sayıldığım için. "Santralci var mı?" "Var." O bir kişi sayılıyor zaten. Sabah gidip dışarı çıkıp beni saymalarına gerek yok. Ondan sonra şeyim de yok. Bu temizlik, mıntika temizliği diyorlar, mıntika temizliğine falan da katılmıyorum. Çünkü hani benim direkt santralde olmam gerekiyor. Dışarı çıkmamı gerektirecek bir durum yok. Biz de kahvaltımızı yapıyorduk sabah, oturuyorduk. Mıntika temizliği yapan çocukları izlerken bir yandan sigaramızı içip bir yandan çayımızı içiyorduk." (Yılmaz, 40, muhasebeci)

"Psikolojik danışmanlık yaptığımız ofiste böyle çok kendi şahsi özel alanımız vardı ve komutanlar bize söylüyorlardı. "Bakın siz buradasınız, burası size emanet, kime güveniyorsanız buraya alabilirsiniz, burada takılabilirsiniz, siz diğerleri gibi değilsiniz. Her zaman dışarı çıkabilirsiniz, burada tutsak değilsiniz, çarşıya çıkın, pazara çıkın. İstanbul'u gezmeye gidebilirsiniz." Merkezi çünkü biraz aralı, Büyükçekmece ilçesinden Metrobüsle falan gidiliyor. Bir buçuk iki saat sürüyordu Fatih, Ayasofya tarafları. "Geç gelebilirsiniz." Hani biz full iltimaslıydık. İkimiz ve bizim gözettiğimiz insanlar. Biz de orada abilik yapıyorduk yani insanlara." (Alperen, 26, tur rehberi)

Askerlik anlatılarında zorlukların azalması, erkeklerin kendilerini kanıtlama yollarını değiştirir. Artık fiziksel zorlukların yerini, zihinsel beceriler ve sosyal yetenekler alır. Kıvrak zekâ ve pratik çözümler bulma, askerliğin daha kolay geçmesini sağlarken, anlatılarda bu özellikler ön plana çıkar. İletişim becerilerini iyi kullanma, sosyal ilişkilerde avantaj sağlamayı ve daha rahat bir askerlik süreci geçirmeyi mümkün kılar. Abilik yapma, yani tecrübeli bir asker olarak yeni gelen askerlere yol gösterme ve destek olma, erkeklik anlatılarında önemli bir yer tutar.

Bu roller, erkeklerin kendilerini grup içinde daha yetkin ve saygın bir konuma yerleştirmelerini sağlar.

“Erler kendi içinde bir rütbe sıralaması yapmışlar. Görünmeyen rütbeler. Bir ay sonra gelen senin “kep altın” oluyor. Ondan sonra gelen “alt devren” oluyor. Ondan sonra gelen “torunun” oluyordu sanırım... Aynen torunun. Ondan sonra “çıkış biletin” oluyor. Böyle dört aya rütbe gibi bölmüşler. Sen ay geçtikçe kıdem alıyorsun. Birinin sana karışma olasılığı da çok azalıyor. Atıyorum her ay nöbet sayın azalıyor. Bir şeylerden muaf oluyorsun. Eğitime girmiyorsun. Temizliğe katılmıyorsun rütbe aldıkça, işte şey aldıkça, kıdem aldıkça görünmeyen bir rütbe ekleniyor sana.” (Ömer 22, İşçi).

Uсталık birliğinde rahat etmelerini çeşitli kişisel özelliklerine dayandırarak anlatan erkekler, hikayelerinin sonlarına doğru artık “rahat askerlik” anlatmaktan çekinmedikleri bir zemin oluştururlar. Kendilerini daha yetkin ve saygın askerler olarak konumlandırmış olan görüşmeciler; devrecilik, celpçilik ve sıracılık gibi farklı isimlerle adlandırılan kavramları hikayelerine dahil ederler. Bu kavramlar, askerlerin “giderek kolaylaşan askerlik” ile “makul erkek” anlatısını mantıklı bir zeminde buluşturmasını sağlar. Askerliğin kolaylaşması, artık onlar için olağan ve sadece belirli askerlerin, belirli nitelikleri sayesinde kazandıkları bir olgu halini alır.

“Kantinde işte kolanı, çekirdeğin, cartını, curtunu alıyorsun. Kamelyada televizyon vardı. Normalde onların saati olur. Saat harici şey yapmazlardı ama bizim komutanlar iyiydi. İstedğin zaman televizyonu aç, takıl. Yani öyle güzel zamanlar geçirdim. İşte langırt oynuyordum, saati yok. Normalde saatli onlar. Belli bir saatte oynarsın. Belli bir saatte yasaktır. Ama istediğimiz saatte oynuyorduk. Gidiyorduk masa tenisi atıyorduk. Öyle son zamanlarım işte sohbet muhabbet güzellikle geçti.” (Ömer, 22, işçi).

“Çayımı sigaramı içip yukarıda (santralde) takılıyordum mis gibi. İçtima yok, mıntika temizliği yok. Hani artık ben de şey gibi oldum. Kısa dönemim ama uzun dönemler gibi konuşmaya falan başladım böyle. Bir yandan orada oturuyorum elimde sigara. Bağırıyorum çocuklara; “Benle mi bot bağladınız lan? Bu şafaktan sonra ben mi yapayım?” Falan gibilerinden. Öyle jargonları var yani. İşte üst devreler alt devrelere: “Bu şafaktan sonra ben mi yapayım? Benle mi bot bağladın? Tabii yapacaksın.” Gibisinden söyledikleri için. Halbuki çocukların hepsinden sonra geldim. Ben de aynı cümleleri falan kuruyorum böyle, tuhaf oldum. Neyse, tabi öyle olunca ben gündüz vardiyasını daha çok istemeye başladım. Komutana da söyledim sağ olsun. Komutan da kırmadı beni. Gündüz vardiyasını aldı. Ama eğlenceli oluyordu. Hani gündüz vardiyalarında böyle sürekli bir insan olduğu için sürekli odana gelip giden var, yemeğim ayağıma geliyor, çayım çorbam hiç eksik kalmıyor. Mis gibi yaşıyorum, kral gibiyim. Yani ha bölük komutanı ha ben. Hiçbir farkım yok. Bölük komutanı kahve istiyor mesela. Ona gidiyor, bana da

geliyor. Öyle kral bir ortamım var. Kimse aramıyor, kimse sormuyor.” (Yılmaz, 40, muhasebeci)

“Sonra Albay bize dedi ki “Tamam, sizi eve yolluyorum.” Dedi.” Bu gece on ikide çıkın.” Dedi. Apar topar bütün askerler de şok oldu. Çünkü oradan kimse erken çıkmıyordu. İlk defa biz... Ne denir? İstisnai bir şekilde erken çıktık. Bir de ben özellikle çok erken çıktım. Mesela hani Manisa'dan sonra eve üç gün gelmişim ya. Üç gün askerliğin uzaması gerekiyordu. Uzamadı. Çünkü komutanlar orada çok fazla hizmet ettiğim için o izni bana verdi.” (Alperen, 26, tur rehberi)

“Ramazan ayında denk gelmişti benim askerliğin son bir ayı, en üst celp olduğum için alt devrelerle sohbet muhabbetimi biraz daha artırdım. İşi beraber üstelendiğimiz için, sohbet etmeye de zamanımız kalıyordu artık. Hani bütün sorumluluğu alt devrelere yıkmadım, adil bi şekilde pay ettim. O da sorumluluğun bende kalmamasını sağladı sadece ben değil herkes rahat etti. Askerlik sürecinde artık daha hızlı ilerlemeye başladı onu da fark ettim, çünkü ortam sakinledi artık gün saymaya gerek yoktu yani.” (Türker, 28, öğretmen)

Son günlerin anlatıldığı bölümlerde, erkeklerin askerlik hikayeleri, kişisel özellikler ve beceriler üzerinden yeniden şekillenir. Devrecilik, celpçilik ve sıracılık gibi kavramlar, askerlik sürecinde kazanılan tecrübe ve sosyal statüyle ilişkilendirilir. Bu kavramlar, askerlerin, askerlik hizmetinin farklı aşamalarında kazandıkları avantajları ve bu avantajların nasıl elde edildiğini anlatmak için kullanılır. Askerler, bu kavramlar aracılığıyla, hem askerlik sürecinde elde ettikleri ayrıcalıkları vurgular hem de erkeklik kimliklerini güçlendirirler. Askerliğin giderek kolaylaşması ve bu sürecin kişisel niteliklerle ilişkilendirilmesi, erkeklik kimliğinin toplumsal kabul ve onay mekanizmalarıyla nasıl bütünleştiğini ortaya koyar. Erkekler, askerlik sürecinde kazandıkları bu nitelikler ve ayrıcalıklar üzerinden, kendilerini daha yetkin, saygın ve makul erkekler olarak konumlandırırlar. Bu anlatılar, erkeklik kimliğinin inşasında zorlukların yanı sıra, sosyal becerilerin ve statü kazanmanın da önemli olduğunu gösterir. Askerlik sürecinin sonlarına doğru, bu anlatılar, askerlik hizmetinin kolaylaşmasının doğal ve hak edilmiş bir sonuç olduğu algısını pekiştirir.

“Evime geldiğimde böyle bir... Nasıl diyeyim? Üzerimden büyük büyük kalkmıştı. Böyle nasıl diyeyim? Çok zayıflamış hissettim kendimi. Hani, o yıllarca hani erkeklerin hep kafasında şeydir askerlik bir problemdir. Askere gideceğiz ne yapacağız askerlik yapıldı mı yapılmadı mı? Hani onu yapıp kurtulmanın verdiği bir rahatlık var.” (Yılmaz, 40, muhasebeci)

“Biraz daha rahatladım, sivilite adapte oldum. Uyuma saatlerim, uyanma saatlerim daha insani bir hal alınca onun sakinliği geldi artık. İşime gücüme de dönme ihtimalimin yükseldiğini fark ettim. Eski statümün hala aynı olduğunu fark edebildim. O özgüven yükselmesi tekrardan oluştu.” (Türker, 28, öğretmen)

Bir erkeklik anlatısı olarak görülen askerlik hikayelerinin sonunda gözlemlenen yegâne şey, erkeklerin askerlik sürecini tamamladıklarında bir tür zafer anlatısı inşa etmeleridir. En nihayetinde, başından sonuna kadar kahramanın askerlik yolculuğunun anlatıldığı hikayeler, kahramanın zafer kazanmadan sona ermesi düşünülemez. Kimi erkekler bu zaferi bir rahatlama evresi ve kendini ödüllendirme süreci olarak anlatırken, kimileri ise askerliğin kendilerinde yarattığı “özgüven yükselmesi” gibi duygular üzerinden zafer anlatılarını inşa etmektedirler. Askerlik hikayelerinin sonunda ortaya çıkan bu zafer anlatıları, erkeklerin askerlik sürecinde kazandıkları deneyimlerin ve aşmayı başardıkları zorlukların birer yansımasıdır. Zafer teması etrafında kurulan bölümler, genellikle fiziksel ve zihinsel dayanıklılık, sosyal statü kazanma ve kişisel büyüme gibi temalar etrafında şekillenir. Erkekler, askerlik sürecinin sonunda elde ettikleri bu başarıları ve kazandıkları özgüveni, kendilerini daha yetkin ve güçlü birer birey olarak sunmak için kullanırlar.

3.2. ERKEKLİĞİN ANLATIDAKİ PRATİĞİ VE ANLATI STRATEJİLERİ

Analizin bu bölümünde, erkekliğin anlatıda nasıl pratik edildiğine ve bu pratiği desteklemek için kullanılan anlatı stratejilerine odaklanılacaktır. Erkeklerin anlattıkları askerlik hikayelerinde yer alan ortak özellikleri ayırt etmek gerektiğinde, çeşitli anlatı stratejileri üç ana başlık altında toplanabilir. Bu başlıklar şu şekilde sıralanırlar:

1. Hiyerarşik tasavvur
2. İmtiyazlı askerlik
3. Kadınsılığın dışlanması

Bu bölümde tartışılacak olan hiyerarşik tasavvur, imtiyazlı askerlik ve kadınsılığın dışlanması stratejileri, erkeklerin askerlik hikayelerinde erkeklik kimliğini nasıl inşa ettiklerini ve bu kimliği nasıl pekiştirdiklerini göstermektedir. Her bir strateji, erkeklik anlatılarında belirgin olan toplumsal cinsiyet normlarını ve erkeklik ideallerini anlamak için önemli ipuçları sunar. Erkeklerin askerlik deneyimlerinde kullandıkları bu anlatı stratejileri, bireysel hikayeler aracılığıyla toplumsal ve kültürel yapılarla nasıl etkileşimde bulunduklarını ve bu yapıların yeniden üretiminde nasıl rol oynadıklarını ortaya koymaktadır.

3.2.1. Hiyerarşik Tasavvur

Bu başlıklardan ilki, hikayelerin başından itibaren hiyerarşik düzen anlatısıdır. Askerlik hikayelerinde hiyerarşi, erkekliğin inşasında merkezi bir rol oynar. Erkekler, askerlik sürecinde kazandıkları rütbe, tecrübe ve statüyle kendilerini ve diğer askerleri konumlandırır. Hiyerarşik tasavvur, erkeklerin kendi değerlerini ve önemlerini vurgulamalarına olanak tanır. Bu strateji, erkeklerin askerlik sürecindeki deneyimlerini bir yükseliş hikayesi olarak kurgulamalarını sağlar. Askerlik boyunca elde edilen başarılar ve kazanılan rütbeler, erkekliğin pekiştirilmesi için kullanılan araçlardır. Hiyerarşik düzenin anlatılarda sıkça vurgulanması, erkeklerin kendilerini daha güçlü ve üstün bir konumda görmelerini destekler.

“Devrecilik meselesi var tabii. Alt devren olunca biraz daha şey davranabiliyorsun artık. Hani bir nevi rütbe kazanmış oluyorsun. Er de olsan, şey de olsan... Ama şey vardı yani arkadaşlarım böyle sıkıştıran eden. Ozan sen şunu yap, sen şunu getir sen bunu getir... Ben öyle değildim de. Hani o gruba dahil olunca artık bir noktada sen de ona göre davranmaya çalışıyorsun. Adapte olmaya çalışıyorsun.” (Ozan, 34, Akademisyen)

“Ya onlar (bedelli askerler) zaten genelde şey ya, onları zaten yürütüyorlar, başka hiçbir şey olmuyor. Yemin törenine hazırlıyorlar. Yürüyorlar sürekli. Yürüyüş öğretiyorlar uygun adımda. Hep bir arada yürüyüş öğretiyorlar. Zaten onlar molalarda da sürekli şey; kantinde takılır onlar. Yemeğini yer, kahvesini içer... Böyle şey yani, biraz tadını çıkarıyor adamlar yani. Çok stres yapmıyorlar. Pek iletişimimiz olmuyor ya. Bedelliyle 6 ay pek iletişim kuramıyor yani. Adam gidecek yani zaten 4 hafta sonra. Onlarla pek iletişimimiz olmuyor da... Ama şikayet ediyorlar, çok şikayet ediyorlar... Oluyor yani, sen bedelli gidersen sen de bakalım şikayet edecek misin?” (Hakan 24, Ziraat Mühendisi)

“Şey olarak yüksekti, kültür olarak bizim koğuş biraz yüksek bir kültüre sahipti. O konuda şanslıydım mesela ama sonradan bizim koğuşun da içine sıçtılar.” (Berkcan, Dijital İçerik Üreticisi, 25)

“Bazı çavuşlar kendi yaşadığı şeyleri askerlerden çıkarıyor. Ben öyle bir çavuş değildim. Usta birliğinde Çavuş yaptılar beni de. Ben hiç öyle bir şey yapmadım. Hep kendi askerimi korudum.” (Berkcan, Dijital İçerik Üreticisi, 25)

Erkekler, askeriye adımı attıkları ilk günden itibaren içinde bulundukları dünyayı ast-üst ilişkileri gibi hiyerarşiler ve ikilikler üzerinden anlatmaktadırlar. Askeri sistemi bu düzen üzerinden algılar ve anlatılarında da bu hiyerarşik tasavvuru sürdürürler. Zorunlu askerlik görevi, hiyerarşik düzenin en alt konumunda yer almayı gerektirdiğinden, altı aylık bu sürecin hiyerarşik bir düzen üzerinden anlatılması pek de şaşırtıcı değildir. Ancak, askerlerin diğer erlerle kurdukları hiyerarşik düzen de askerlik sürecinin bir parçası olarak bu anlatılarda yer bulur. Resmi olarak bir ayrımı bulunmayan fakat celpcilik, devrecilik veya sıracılık olarak adlandırılabilen bu erler arası hiyerarşi, askerlik hikayelerine derinlemesine nüfuz eder. Bu hiyerarşik tasavvur, anlatılarda ikilikleri de beraberinde getirir. En yaygın ikiliklerden biri, alt devre-üst devre ikiliğidir. Bu ikiliği bedelli asker-uzun dönem asker, kültürlü asker-kültürsüz asker gibi farklı ikilikler takip eder.

İkilikler üzerinden kurulan hiyerarşil anlatılar, askerlik deneyimlerinin nasıl anlamlandırıldığını ve bu süreçlerin erkeklik kimliğinin inşasında nasıl kullanıldığını gösterir. Askerlerin kendi hikayelerinde yer verdikleri bu ikilikler ve hiyerarşiler, onların askerlik sürecindeki konumlarını ve deneyimlerini vurgularken, aynı zamanda toplumsal cinsiyet normlarının ve erkeklik ideallerinin pekiştirilmesine hizmet eder. Erkekler, bu anlatılar aracılığıyla, askerlik sürecinde kazandıkları deneyimleri ve karşılaştıkları zorlukları birer başarı hikayesine dönüştürerek, erkeklik kimliklerini güçlendirir ve toplumsal olarak onaylanmış ve daha makbul birer birey olarak kendilerini sunarlar.

3.2.2. Elde Edilen İmtiyazlar ve Şans Faktörü

Erkekler, giderek kolaylaşan askerlik süreçlerini sadece erler arasındaki hiyerarşiye değil, aynı zamanda imtiyazlı olmalarına ve şans faktörüne de

bağlarlar. İmtiyazlı askerlik, erkeklerin askerlik deneyimlerinde sahip oldukları ayrıcalıkları ve avantajları vurgulayan bir anlatı stratejisidir. Bu strateji, askerlik sürecinde kazanılan imtiyazların ve ayrıcalıkların nasıl elde edildiğini ve bunların erkeklik kimliğini nasıl pekiştirdiğini açıklar. Erkekler, kıvrak zekâ, üstün iletişim becerileri ve liderlik özellikleri gibi niteliklerini öne çıkararak, askerlik sürecini daha kolay ve rahat hale getirdiklerini anlatır. Bu ayrıcalıklar, erkeklerin kendilerini diğerlerinden farklı ve üstün bir konumda görmelerine yardımcı olur. İmtiyazlı askerlik stratejisi, erkeklerin askerlik hikayelerinde güçlü ve yetkin birer birey olarak sunulmasını sağlar. Bu sayede, kendilerinden çok daha büyük “erkek bir homososyal yapıda” bulunan askerler, kadınsı olmadan rahat ve kolay askerlik deneyimlerini hikayeleştirirler. Bu hikayelerde, askerliğin giderek kolaylaşmasının koşulları arasında yer alan kıvrak zekâ, beceriklilik gibi özelliklerin yanı sıra, şans faktörü de önemli bir yer tutar. Şans, askerlerin karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelmelerinde ve askerliğin giderek daha kolay bir hale gelmesinde etkili bir unsur olarak anlatılara dahil edilir. Erkeklerin bu anlatıları, askerliğin kolaylaşmasının sadece bireysel yeteneklere değil, aynı zamanda şansa da bağlı olduğunu göstermektedir. Bu anlatılarda erkekler daime ayrıcalıklı ve “daha iyi asker” konumunda yer alırlar.

“Bir gün kadın üst teğmen beni çağırdı. Dedi ki “Ben senin dosyanı gördüm. İşte yüksek lisans mezunuymuşsun. İzmir asılıymışsın. Burası berbat bir yer. Biz seni buradan gönderelim mi?” Ben de “Olur.” Dedim. Bunu yatay geçiş gibi düşün. İşte “Bursa ya da İstanbul'a göndereceğiz seni dediler.” Tamam dedim, işime geldi. Bu çok istisnai bişey. Her asker usta birliğinden kalkıp başka birliğe gönderilmiyor.” (Alperen, 26, Tur Rehberi)

“Yani benim askerliğimin yarısı merkezlerde geçti, öyle çok insanların yaşadığı zorlukları yaşayacak bir askerliğim olmadı. Bazı arkadaşlarım da gittiğinde işte yok 15 gün 20 gün duş alamamışlar işte, su yokmuş, içime suyu olsun, kantin olsun falan sıkıntılıymış. Bizde hiç öyle bir şey olmadı. Biz rahat rahat geniş geniş askerliğimizi yaptık. Orada (santralde) avantajımız da suydı. Dışarıdan yemek söyleyebiliyordun. Arka tarafta böyle bir sote bir yer vardı. Yemeği beğenmediğin zaman dışarıdan yemek söylüyordun. İşte tavuk dönerdir, yok tantunidir ne bilim işte sandviçtir, kumrudur falan. Arka tarafta sote bir yer vardı, siparişçi oradan gelirdi verirdi. Sen parayı verirdin geçerdin. Böyle bir muhabbetimiz döndü.” (Yılmaz, 40, Muhasebeci)

“Sonra dağıtım çıkınca personel yemek salonu çıktı. Ziraat Mühendisi olduğum için bi de böyle komutanlarla falan iletişimim iyiydi işte. Benim biraz daha rahattı yerim. Hani bu ordu evi falan var ya? Bilirsin sen. Ordu evinin bir şubesi gibiydik daha çok. Ordu evi, dağ gazinosu, bir de personel yemek

salonu. Üçü bir arada yönetiliyordu. Ben de oradaydım ya... Rahattı da o yönden.” (Hakan 24, Ziraat Mühendisi)

“Normalde askerde yemek seçemezsin yani ne çıktıysa o. Gece acıktığım zaman işte mutfağa inip... Anahtarları falan veriyorlardı. Normalde kimseye vermiyorlar. Bana veriyorlardı. Aşağı iniyordum işte ekmeğin arasına işte kaşardır domatestir bazen sabah kalkıyordum. Kahvaltı hoşuna gitmezse sucuklu yumurtamı falan yapıyorlardı sağ olsunlar. Niye seviyorlardı bilmiyorum? (gülerek). Dediğim gibi hiçbir fikrim yok. Hiçbir menfaat de sağlamadım kendilerine. Öyle bir şeyim oldu.” (Yılmaz, 40, Muhasebeci)

Bu anlatı stratejisi, erkeklerin askerlik sürecinde kazandıkları deneyimleri ve karşılaştıkları zorlukları, toplumsal cinsiyet normlarına uygun bir şekilde hikayeleştirmelerine olanak tanır. Erkekler, askerlik sürecinde kıvrak zekâlarını, becerilerini ve şanslarını vurgulayarak, askerliğin kolaylaşmasının rastlantısal ve kişisel yeteneklerle ilişkili olduğunu anlatırlar. Bu sayede, homososyal yapıda kadınsı olarak görülmeden, erkeklik kimliklerini pekiştiren birer anlatı oluştururlar.

Bu imtiyazlı pozisyonun kimi zaman hikayenin içindeki büyük bir bölümü kapsadığı da görülebilmekte. Örneğin Yılmaz, Normalde hiçbir erin eireşemeyeceği konfora eriştiğini üstüne basa basa anlatan Yılmaz, hikayenin devamında ise birliğin tamamının büyük sorumluluklara sahip olduğu bir tatbikatta ne kadar rahat olduğunu uzunca anlatmakta. Bu rahatlık üzerine kurulu anlatıları ise tamamen santralde görevlendirilmesine yani şansa bağlı olduğunu yinelemekte.

“Hatta şeyde, bir gün bu asayişten sorumlu şeyimiz vardı, Uzman... Uzman çavuş vardı bir tane. O dedi ki “Çocuklar, bu hafta şey verebiliriz.” Alarm verip, gece bu acil müdahale durumları oluyor ya... İnsanlar işte gidecekleri yerlere gidiyorlar, müdahale şeyi falan gibisinden. “Öyle bir şey yapacağız.” Dedi. “İyi tamam.” Dedik. Ben sordum “Ben ne yapacağım komutanım?” Hani ben sonuçta santraldeyim. “Sen birinci santralci olduğun için.” Dedi. “Üstünü başını giyinmeye gerek yok.” Dedi. Ne olursa olsun, direkt santrale ineceksin!” Dedi. “İyi.” dedim. Neyse, birkaç gün sonra şey verdiler işte. Alarm verdiler, zil falan çaldı. Ama nasıl böyle, hani bir anda uykudan kalkıyorsun ya, o sersemlik falan var. Bende çok yoktu ama arkadaşlar böyle panik oldular. Çünkü onlar nöbet tutuyor. Bende nöbet de yok bu arada, yani nöbet tutma zorunluluğum da yok. Ondan sonra herkes böyle sersem. Kimisi nöbetten gelmiş, kimisi nöbete gidecek, hani uykular hep yarım olduğu için bir sersemlik var. Ben tabi gece yatıyorum, sabah kalkıyorum. Benim için sıkıntı yok! Ben doğruldum kalktım. Üzerime pijamalarım, giydim terliklerimi, şıpıdı şıpıdı direkt santrale indim. Ama ortalık feryat figan! Hani silahını arayanlar, işte kemerini bulamayanlar. Botunu bağlamaya çalışıyor insanlar, şapka arıyor, kep, mep böyle. Bir hengame var içerde, ben giydim terliklerimi şıpıdı şıpıdı, bir kat aşağıya indim. Orta kattaydı santral, en üst katta da

yata Khanemiz vardı. Bir indim, bölük komutanı orada. Düşün, bölük komutanından sonra gitmişim! O kadar rahatım. Girdim, selam verdim işte. “İyi geceler Yılmaz.” “İyi geceler komutanım.” Falan filan oturduk, biz oturuyoruz ama bir yandan da çay içiyoruz. Bölük komutanı da sağolsun çay söylemiş, çay geldi. Ben tatbikatın bitmesini bekliyorum. Benim olayım bu yani. Hani biz bölük komutanıyla oturduk, çayımızı içtik, çorbamızı içtik. Orada ben bir yandan da telefonun başındayım çünkü öyle olmam gerekiyor. Herhangi bir şey olursa diye. Neyse ondan sonra dedi ki bölük komutanı; “Tamam tatbikat bitti.” Dedi. Ben bardağımı dışarı koydum, kapının girişine. Yukarı çıktım, terliklerimi çıkarttım, yatmaya devam ettim. Diğer herkes geldi, küfür kıyamet! “Hani sizin yapacağınız işi de!” “Biz zaten uykusuzuz da.” Yok şöyle de, böyle de... Ben uyumaya devam ettim. Benim için sıkıntı olmadı yani. Santralci olmanın verdiği en büyük avantaj buydu bana, çünkü içtimaya kalkmıyorum nöbet tutmuyorum ve her şeyde öncelikliyim. Hani o irtibatın sağlanması için. O yüzden rahattım. Çünkü aşağı inemiyorum, yukarı da çıkamıyorum. Yemeğim ayağıma geliyor, çay içmek istediğim zaman, kahve içmek istediğim zaman her şey ayağıma geliyor. Sağolsun çocuklar da hani sıkıntı yaratmıyordu. “Hocam! Hocam!” Diye getiriyorlardı. İyiydim yani.” (Yılmaz, 40, muhasebeci)

Yılmaz’ın hikayesi görüşmeciler arasında “imtiyaz” kavramının en göze çarptığı örneği oluşturmakta. Aynı şekilde diğer erkeklerin bu kadar şanslı olmadıklarından da bashetmekte. Peki erkekler neden hikayelerini bu “rahat ve imtiyazlı” pozisyondan anlatma gereği duyuyorlar? Normal şartlarda “erkeklik” kavramının toplum üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, bir erkek yapılması zorunlu olan ve erkekliğin aşamalarından birisi olarak kabul edilen askerlik deneyimini “kolay” olduğu üzerinden kurmak istemez. Günümüzde erkekliğin anlatılarda başka bir noktadan inşa edildiği söylenebilir. Artık fizisel olarak güçlü, her işi gücüyle halledebilen “sert” erkek eskisi kadar makul gözükmemekte. Aynı zamanda askerlik gibi zaten “aşağı konumda” yer alınan bir ortamda, zorlanmak, hor görülmek, çekilen çileyi anlatmak bir erkeğe çok da hoş gelmeyen bir konuma gelmektir. Bu eleştirel pozisyonda asla yer almak istemeyen erkeklerin hikayelerini rahat olan konumdan anlattıkları söylenebilir. Hacker’ın *The New Burdens of Masculinity* (1957) kitabında da anlattığı gibi erkeklerden “kapı gibi sağlam” olmalarının yanı sıra artık kişiler arası sosyal beceriler sergilemeleri de beklenmekte. Bu örneklerde bu kişiler arası sosyal beceriler, komutanla iyi iletişim kurma, diğer erlere abilik yapmak olarak anlatılır. Şayet hiçbir dayanak yoksa da şans ile açıklanmakta. Erkekler herkesin “kapı gibi sağlam” olduğu askerlik sürecinde üstün erkek olabilmeyi bu tarz farklı olgular üzerinden anlatmakta.

Bu hikayelerde, giderek kolaylaşan askerlik sürecinin koşulları arasında yer alan kıvrak zekâ, beceriklilik ve şans faktörü, erkeklerin askerlik deneyimlerini daha üstün bir erkeklik pozisyonundan anlatmalarına hizmet eder. Askerler, bu özellikler sayesinde zorlukları aşarak, askerlik sürecini daha rahat ve kolay hale getirdiklerini vurgularlar. Bu strateji de erkeklerin askerlik sürecini bir başarı hikayesi olarak sunmalarına ve toplumsal cinsiyet normlarına uygun, kadınsılıktan uzak bir erkeklik kimliği inşa etmelerine olanak tanır.

3.2.3. Kadınsı Ögelerin Anlatıda Dışlanması

Hikayelerde göze çarpan bir diğer tema ise kadınsı olan şeylerin dışlanmasıdır. Connell erkekliğin tanımını yaparken kadın ve kadınsı olan her şeyin zıt konumda tutulduğundan bahsetmektedir. Connell'a göre erkeklik, kadına atfedilen ve kadınsı olan her şeyi dışlar (R. W. Connell, 2020). Homoseksüellik de erkeklik bağlamında kadınsı görünür ve dışlanır. Erkeklerin askerlik hikayelerinde kadınsılığın dışlanması, erkekliğin tanımlanması ve pekiştirilmesi için kullanılan bir diğer önemli stratejidir. Bu strateji, erkeklerin askerlik deneyimlerinde kadınsı olarak görülen özelliklerin ve davranışların dışlanmasını ve eleştirilmesini içerir. Erkekler, askerlik sürecinde sertlik, dayanıklılık ve duygusal kontrol gibi erkekliğe atfedilen özellikleri vurgularken, zayıflık ve duygusal açıklık gibi kadınsı olarak görülen özellikleri reddeder. Bu dışlama, erkeklerin kendilerini ve erkeklik kimliklerini daha net bir şekilde tanımlamalarına ve toplumsal cinsiyet normlarına uygun olarak sunmalarına yardımcı olur. Kadınsılığın dışlanması, erkeklerin askerlik hikayelerinde güçlü ve maskülen bir imaj yaratmalarını sağlar.

Görüşmecilerden Ozan anlattığı bir bölümde, önceden tanışıklığı olduğu homoseksüel bir bireyden bilerek uzak durduğunu anlatmakta.

“Üniversiteden arkadaşım ile karşılaştım. Yine bizim bölümdendi. Bayağı beraber okuduk 4 yıl. Ama şey aması yok ya o şey anlatmak da şeye geliyor da... Homoseksüel bireydi aslında. Gey bir bireydi. Ve 2-3 defa dışarıda oturduk konuştuk tatlı tatlı ama bir süre sonra ben de şey oldu. Konuşmaya başladık... “Ya işte acaba fark ediyorlar mı?” Kimse ben geyim demez ortalık yerde. Askeriyede demezsin herhalde. Dememen gerekir ya. Evet. Bir süre sonra hani uzaktan görür gibi oluyordum ama farklı bir koğuştaydı. Başka bir yerdeydi. Mekan olarak da. Ama görünce selam vermemeye başladım ya da

yanına gidip oturmamaya başladım. O da beni kötü hissettirdi de. Yapacak bir şey yokmuş gibi hissettim.” (Ozan, 34, akademisyen)

Ozan'ın gey arkadaşını görmezden gelmesi, askeri ortamda bir savunma mekanizması olarak yorumlanabilir. Gey biriyle ilişkilendirilmenin kendi statüsünü düşüreceğini ve askerliğini zorlaştırabilecek bir durum yaratacağını düşündüğünden dolayı bu ilişkiyi kesme kararı aldığı çıkarımı yapılabilir. Ozan, “Yapacak bir şey yokmuş gibi hissettim” sözleriyle bu durumu basit bir gerekçeyle kapatmayı tercih etse de, hikayenin devamında kendi ağzından erkekliğin kadınsı olan her şeyi dışladığını açıklayan bir örnek daha anlatmaktadır.

“Hani bir noktada benim kurmuş olduğum oradaki düzeni... Nedir o? Heteroseksüel erkek düzeni mi dersin? Ne dersin? Orada güvendesindir. Nasıl bir güvence yani. Neyse, sonrasında etrafa bakmaya başladım. Mesela en son konuştuğumuz. Acaba biri bakıyor mu ediyor mu? Acaba biri farkına varmış mıdır? Farkına varmışsa benim hakkında ne düşünür falan. Böyle çok bağnaz düşünceler içerisine girdim. Normalde yani sokakta dışarıda oturup konuştuğum, yiyip içtiğim insan, samimi olduğum insan, nasıl oluyor da bu mekanda bir anda böyle bir algı dışı yine yol açıyor benden. Çok bariz aslında yani. Baktığın zaman neyse orası da öyle işte.” (Ozan, 34, akademisyen)

Bu durum, askeri ortamda erkeklik kimliğinin nasıl inşa edildiğini ve sürdürüldüğünü anlamak açısından önemlidir. Askerlik, erkekliğin katı sınırlarla çizildiği ve bu sınırların dışına çıkmanın cezalandırıldığı bir ortamdır. Ozan'ın gey arkadaşını görmezden gelmesi, bu katı sınırları koruma çabasının bir parçasıdır. Erkeklik, askeri ortamda güçlü, dayanıklı ve kadınsı olan her şeyden uzak durmayı gerektiren bir kimlik olarak inşa edilir. Ozan, bu kimliğe uyum sağlamak ve askerlik sürecinde zorluk yaşamamak için gey arkadaşından uzak durmayı seçmiştir.

Ozan'ın anlatısında, erkekliğin kadınsı olan her şeyi dışladığını açıklayan bir örnek vermesi, erkeklik kimliğinin bu katı sınırlarını pekiştiren bir anlatı stratejisi olarak karşımıza çıkar. Erkekler, askeri ortamda, kadınsı olarak algılanabilecek herhangi bir davranışı veya ilişkiyi reddederek, kendi erkeklik kimliklerini sağlamlaştırırlar. Bu strateji, askeri ortamda erkekler arasındaki homososyal bağları güçlendirirken, aynı zamanda kadınsılığı dışlayan ve marjinalize eden bir erkeklik anlayışını da pekiştirir. Ozan'ın bu savunma mekanizması, askeri

ortamda erkekliğin katı sınırlarını koruma çabasının bir parçasıdır ve erkeklik kimliğinin inşasında anlatı stratejilerinin nasıl kullanıldığını gözler önüne serer.

Erkeklerin askerlik hikayelerini anlatırken duygusal ifadeleri minimumda tutmaları, bu anlatılarda kadınsılığın dışlanması bir başka örneği olarak belirginleşmektedir. Bu tutum, duygusallığın kadınsı olarak algılandığı ve askerlik gibi erkekliğin ön planda olduğu bir ortamda hoş karşılanmayacağı düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, duygusal ifadelerden kaçınmak, erkeklerin askerlik hikayelerinde erkek kimliklerini koruma ve pekiştirme stratejilerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu strateji, anlatıların genel yapısında da etkili olmakta ve hikayelerin temel erkeklik özelliklerini daha da belirginleştirmektedir.

“İlk gece biraz sıkıntılıydı. Hatta ilk iki gece filan böyle sıkıntılıydı. Çünkü işte evde anasının çarşafında yastığında yatmaya alışmış insanlar normal bir tane çarşaf veriyorlar. İşte kim bilir nasıl yıkandı. Veya işte bir tane yastık var. Üstünde lekelerdir şudur budur. İnsanlar rahat edemedi. Gece boyunca böyle işte “Bu ne biçim yatak?”. “Yok bu ne biçim yastık? Bu yorganlarda mı yatacağız?”. Yok burası kokuyor bilmem ne. O baya bir sürdü.” (Yılmaz, 40, muhasebeci).

“Benim yemin töreni güzeldi. İşte ailem filan geldi. Zaten Kütahya'da kalacağımı da öğrenince mutluydum, işte orada kalacağım yer değiştirmeyeceğim. Zaten yemin törenine hazırlıyorlar seni. Aceminin amacı o yani, yürüyüş öğretiyorlar. Yemin töreninin nasıl olacağını öğretiyorlar. Güzeldi, ailemi görmüştüm hani bir buçuk ay sonra gelmişlerdi. Onlarla evci iznine çıkmıştım üç gün evci izni kullanabiliyorsun. Orada bir adres belirlersen kalacak adres. Üç gün evci iznine çıktım. O gün güzeldi, üç gün ailemle geçirmiştım, o gün güzeldi.” (Hakan, 24, ziraat mühendisi).

“Tabi adapte olmak, o da biraz sürüyor. 1 haftaya filan adapte oluyon da ilk 1 hafta şey oluyosun abi, sivil hayata geçince hani kapalı bir yerden çıkmış gibi oluyon gerçekten. Özgürlüğü görüyon. Hani şeylerin değerini anlıyosun ya, en basit şey ne mesela? Sen şu an bi çikolata alabilirsin marketten yani, onun bir değeri varmış onu anlıyon. Ya da ne bileyim? Gece canın bir kahve istedi mesela? Ama yok yani, hani orada yok.” (Hakan, 24, ziraat mühendisi).

Görüşmeciler duygular üzerinden anlatılabilecek; ortamdan duyulan rahatsızlık, yemin töreninde aile ile bir arada olmanın gururu veya askere alışma sürecinde yaşanan yalnızlık ve tutsaklık hissini duygulara değinmeden, yalnızca olaylar ve örnekler üzerinden anlatmayı tercih etmekte. Duyguların hikâyeye dahil edilişi görüşmelerde pek de rastlanan bir olgu olmamakta. Duyguların hikâyede kendine

yer edinmesi “kadınsı” olabileceğinden erkekler, askerlik gibi erkeklik sınavının verildiği deneyimlerinde duygulara pek de yer vermemektedirler.

Kadınsılığın ve kadınsı görülebilecek öğelerin dışlanması veya öne çıkarılmaması, askerlik hikayelerinde sıklıkla gözlemlenen bir anlatı stratejisini oluşturmaktadır. Görüşmelerde, erkekler genellikle hikayelerini kadınsılıkla ilişkilendirilmeyen, daha erkek niteliklere odaklanarak anlatmayı tercih etmektedirler. Kadınsılığın dışlanması, duygusal ifadelerin sınırlı kullanımı, duyguların yalnızca olaylar ve örneklerle ifade edilmesi ve duygusal derinlikten kaçınılması gibi özelliklerle kendini göstermektedir. Bu anlatı stratejisi, askerlik deneyimlerinin erkeklik kimliği ve askeri kültür normlarına uygunluğunu sağlama eğilimindedir. Kadınsılığın dışlanmasıyla, askerlik hikayelerinde genellikle duygusal derinlikten yoksun bir anlatı biçimi benimsenir, böylece hikayeler daha çok olaylar ve dışsal etkenler üzerinden şekillenir. Bu durum, askerlik hikayelerinin genellikle maskülen niteliklere odaklanan ve duygusal ifadeden kaçınan bir yapıya sahip olduğunu vurgular.

SONUÇ

Bu tezde, bireysel hikayeler olan ve deneyimi aktarma amacı güden askerlik hikayelerini ayrıntılı bir şekilde inceledim. Bu incelemede, hikayelerin biçimsel özelliklerine ve içeriklerinde kullanılan çeşitli anlatı stratejilerine odaklandım. Hikayelerin biçiminde yakalanan örüntüler, Joseph Campbell'ın "The Hero's Journey" adlı eserinde ortaya koyduğu analiz çerçevesi ile benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda, Campbell'ın kahramanın yolculuğu üzerine çizdiği analiz çerçevesi ile bu çalışmanın verisini oluşturan askerlik hikayeleri arasındaki ilişkileri, benzerlikleri ve farklılıkları açıklamak büyük önem taşımaktadır.

Campbell'ın teorisi (2003), kahramanın yolculuğunun evrensel bir anlatı şablonu olduğunu öne sürmektedir. Bu şablon, anlatının sırasıyla "macera çağrısı, başlangıç sınavları, dönüşüm ve zafer" aşamalarını içermektedir. Hikayenin kahramanı, bu aşamaların her birinden geçer. Aşamalardan birinin eksik olması durumunda, hikaye "anlatılmaya değer" olarak görülmecek bir hal alır. Bu bağlamda, dinleyicinin ilgisini korumak ve hikayenin niteliğini artırmak adına, bu aşamaların eksiksiz bir şekilde yer alması son derece önemlidir.

Bu şablon, askerlik hikayelerinde de belirgin bir şekilde görülmektedir. Askerlik hikayeleri, genellikle askere alınma, acemilik dönemi, ustalık birliği ve nihayetinde askerlik sürecinin tamamlanması gibi belirli aşamalar etrafında şekillenir. Bu aşamalar, Campbell'ın kahramanın yolculuğu (2003) modelinde tanımlanan sırayla büyük ölçüde örtüşmektedir. Örneğin, acemilik dönemi, kahramanın "macera çağrısı" ve "başlangıç sınavları" evrelerine benzerken, ustalık birliğine geçiş ve yemin töreni, "dönüşüm" ve "zafer" aşamalarını andırmaktadır.

Bu bağlamda, görüşmecilerin askerlik hikayelerini "anlatılmaya ve dinlenmeye değer" kılmak amacıyla, hikayeler arasında büyük farklılıklar göstermeyen bir kronolojiyi takip ettikleri söylenebilir. Bu tez, askerlik hikayelerini temelde birer erkeklik anlatısı olarak değerlendirmekte ve erkeklerin hikayelerinde bir "zafer" anlatısının öne çıktığını öne sürmektedir. Bu zafer anlatısının şekillenebilmesi için, öncelikle belirli zorlukların ve engellerin anlatılması gerektiği sonucuna varılmaktadır.

Bu bağlamda erkeklerin askerlik hikayelerini anlatırken, öncelikle askere gidiş süreçlerini ve bu süreci genellikle iş bulamama veya bir hayat kuramama nedenine dayandırdıklarını ifade ettikleri söylenebilir. Karar verme aşamasının hemen ardından, hazırlık süreçlerini, askere nasıl gittiklerini, ilk günlerini ve adapte olmaya çalıştıkları farklı ortamı detaylandırırlar. Bu aşamalarda, yaşadıkları zorlukları ve karşılaştıkları engelleri yavaş yavaş hikayeleştirmeye başlarlar.

Kronolojinin devamında, acemi birliklerini anlatan erkekler, yemin törenine kadar yaşadıkları zorlukları ve engelleri aktarmaya devam ederler. Bu noktada, yemin töreni her hikayenin "doruk noktasını" oluşturur ve askerler artık usta askere dönüşürler. Usta birliğine gitmek, çekilen zorluklardan sonra kazanılan ilk zafer olarak değerlendirilir. Bu zaferin ardından askerler, usta birliklerinde üst devre olmak üzerinden yeni hikayeler inşa etmeye başlarlar. Otoriteye daha da alışmış olan askerlerin karşılaştıkları zorluklar azalır. Askerler, çeşitli kişisel özelliklere dayandırdıkları "üstün erkek" pozisyonunu sunmalarına olanak tanıyan temalar etrafında hikayelerini anlatmaya yönelirler. Zorlukların azalması, erkeklerin kendilerini kanıtlama yollarını bu yönde değiştirir ve hikayeler, üstünlüklerini vurgulayan temalar etrafında şekillenir.

Analizin ikinci bölümünde, erkeklerin hikayelerinde kullandıkları farklı anlatı stratejileri göze çarpmaktadır. Bu anlatı stratejileri arasında hiyerarşik tasavvur, imtiyazlı askerlik ve kadınsılığın dışlanması yer almaktadır. Erkekler bu stratejiler aracılığıyla, askerlik süreçlerinin kolaylaşmasını ve rahatlamasını "kadınsı ve zayıf" olarak görülmeden anlatmanın bir yolunu bulurlar. Bu stratejiler, erkeklerin askerlik deneyimlerini güçlü ve erkekliğe uygun bir şekilde sunmalarına olanak tanır.

Askerlik hikayelerinin incelenmesi sırasında belirgin bir şekilde gözlemlenen hiyerarşik tasavvur, erkeklerin askeri sistemi ve deneyimlerini anlatırken kullandıkları belirli bir çerçeveye sunar. Bu hiyerarşik tasavvur, askeri yapıyı ast-üst ilişkileri ve diğer ikilikler üzerinden algılayarak anlamlandırmaya çalışan erkeklerin anlatılarında sıklıkla ortaya çıkar. Askerlik sürecinde geçirilen altı ay gibi belirli bir süre boyunca yaşanan deneyimler, askerlerin bu hiyerarşik düzeni

nasıl algıladığını ve içselleştirdiğini yansıtır. Ayrıca, askerler arasındaki erler arası hiyerarşi de hikayelerin içine nüfuz eder ve bu durum, hikayelerin biçimini ve içeriğini belirleyen önemli bir faktör haline gelir. Bu hiyerarşik tasavvur, erkeklik kimliğinin inşası ve pekiştirilmesinde kilit bir rol oynar ve askerlik hikayelerinin anlatılarında sıkça karşımıza çıkar.

İmtiyazlı askerlik ise, askerlik hikayelerinde belirgin bir tema olarak ortaya çıkar ve erkeklerin askerlik deneyimlerini anlatırken kullandıkları bir stratejiyi ifade eder. Bu strateji, belirli askerlerin, diğerlerine kıyasla daha imtiyazlı veya avantajlı olduklarını vurgular. Askerlik sürecinde kendilerini daha üstün veya ayrıcalıklı hisseden erkekler, bu hislerini hikayelerinde yansıtarak askerliği daha rahat ve kolay bir deneyim olarak aktarırlar. Bu imtiyazlılık genellikle belirli kişisel özelliklere veya yeteneklere atfedilirken, şans faktörü de önemli bir rol oynar. İmtiyazlı askerlik kavramı, erkeklik kimliğinin ve askerlik deneyiminin nasıl algılandığına dair derinlemesine bir anlayış sağlar ve askerlik hikayelerinin anlatılarında sıkça karşımıza çıkar. Bu bağlamda, imtiyazlı askerliğin, askerlik hikayelerinin biçimini ve içeriğini belirlemede önemli bir role sahip olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Analizde ele alınan bütün bu başlıklar birlikte düşünüldüğünde askerlik hikayeleri bize ne anlatır? Bu soruya verilebilecek ilk yanıt askerlik hikayelerinin bize bir tür başarı hikayesi sunduğudur. Bu tür hikayelerde olabildiğince kötü konumda bulunan karakter, çeşitli zorlukları ve engelleri aşar. Ardından hikaye bir doruk noktasına ulaşır ve karakter bu doğrultuda bir değişim geçirir. Hikayenin sonunda karakter büyük bir zafer kazanmış olur (Campbell, 2003).

Bunun yanı sıra, kullanılan anlatı stratejileri, önemli bir dönüşüm geçiren erkeklerin askerlik hikayelerini anlatılmaya değer kılmalarını sağlar. Bu stratejiler aracılığıyla, erkekler hiyerarşik, imtiyazlı ve kadınsılıktan uzak bir tablo çizerler. Bu sayede anlatıcı, güçsüz veya zayıf görünmeden askerlik hikayesini değerli kılmayı başarır. Aksi takdirde, temelinde bir erkeklik anlatısı olan bu hikaye, erkeklikle bağdaşmayan; güçsüz, ayrıcalıklı, şanslı ve kadınsı bir yapıda ilerleyecektir. Bu unsurların erkeklik anlatısında yeri yoktur (R. W. Connell & Messerschmidt, 2005). Erkek, güçlü ve kararlı olmalı, sosyal becerilerini etkin

kullanarak engelleri aşmalıdır ki, sonuçta elde edilen zafer anlamlı ve değerli görünsün.

Askerlik ve erkeklik, aralarındaki güçlü bağlantı nedeniyle birçok disiplinde, çeşitli özneler ve yöntemler kullanılarak incelenmiş bir konu olmasına rağmen, askerlik hikayelerinin kendisi daha önce derinlemesine ele alınmamıştır. Kültürel bir öge olarak askerlik hikayelerinin ne anlattığı ve nasıl anlatıldığı soruları, literatürde eksik kalmıştır. Bu tez, tam da bu noktada alana katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Bu tezin temel sınırlılığı, çalışmanın çerçevesinin daha net belirlenebilmesi adına örneklemin dar tutulmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Çalışmada incelenen askerlik hikayeleri, belirli bir sosyal sınıf, eğitim seviyesi ve belirli bir kuşak ile sınırlıdır. Zorunlu askerlik uzun süredir yürürlükte olan bir uygulama olduğundan, bedelli askerliğin yürürlükte olmadığı farklı sosyo-politik koşullardaki askerlik hikayelerinin içerikleri ve anlatım biçimleri değişkenlik gösterebilir. Bu doğrultuda, daha eski kuşakları örnekleme dahil etmek, daha kapsamlı ve zengin bir analiz yapmaya katkı sağlayabilir.

Türkiye’de uzun yıllardır yürürlükte olan zorunlu askerlik uygulaması, erkeklerin hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Yalnızca erkek bireylerin gitmekle yükümlü olduğu askerlik hizmeti, Türkiye’de erkek olmanın koşullarından birini oluşturur. Bu bağlamda, anlatılan askerlik hikayeleri temelinde bir erkeklik anlatısıdır. Türkiye’de erkekliğin bu anlatıyı nasıl şekillendirdiğini anlamak adına bu tez önemlidir. Bu tez, Türkiye’deki erkeklik kurgusunun askerlik deneyimi üzerinden nasıl inşa edildiğini ve bu anlatıların toplumsal cinsiyet normlarını yeniden üretmeye nasıl katkıda bulunduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Erkeklerin askerlik süresince yaşadıkları deneyimleri, karşılaştıkları zorlukları ve elde ettikleri zaferleri hikayeleştirme biçimleri, erkekliğin toplumsal inşasını ve yeniden üretimini anlamak için önemli bulgular sunmaktadır. Bu hikayelerin anlatılış biçimi, bu çalışmada da görüldüğü gibi, oldukça sabit bir düzleme sahiptir. Erkekler, askerlik hikayelerini birer kahramanlık hikayesi olarak, benzer kronolojilerle, imtiyazlı ve üstün bir konumdan anlatmaktadır. Bu çalışma ve yapılacak benzer çalışmalar erkekliğin anlatılar ve toplum üzerindeki etkisinin değişimini gözlemleyebilmemize de olanak sağlaması bakımından önemlidir.

KAYNAKÇA

- Açıksöz, S. (2013). Kürt sorunu bağlamında gaziliğin tecessümü: egemenlik, erkeklik ve sakatlık. İçinde N. Y. Sünbuloğlu (Ed.), *Erkek millet asker millet: Türkiye’de militarizm, milliyetçilik, erkeklik(ler)* (ss. 463-487). İletişim Yayınları.
- Akyüz, S. (2012). *2000’lerin Türkiye’sinde siyasi erkeklik: Siyasetteki farklı erkeklik temsilleri* [Doktora Tezi]. İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altınay, A. G. (2009). *Tabulaşan ordu, yoksayılan militarizm: Türkiye’de metodolojik militarizm üzerine notlar*.
- Altınay, A. G., & Starn, O. (2001). Making citizens, making soldiers: Military service, gender and national identity in Turkey. İçinde *ProQuest Dissertations and Theses*.
- Andrews, M., Sclater, S. D., Squire, C., & Tamboukou, M. (2004). Narrative research. *Qualitative research practice*, 109-124.
- Arman, M. N., & Şerbetçi, D. (2012). Postkolonyal feminist teoride milliyetçilik, militarizm ve savaş karşıtlığı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(3), 65-83.
- Atay, T. (2018). *Çin İşçi Japon İşçi: Cinsiyet ve Cinsellik Üzerine Antropolojik Değınler: Cinsiyet ve Cinsellik Üzerine Antropolojik Değınler*. İletişim Yayınları.
- Atkinson, P., Coffey, A., & Delamont, S. (2003). *Key themes in qualitative research: Continuities and changes*. Rowman Altamira.
- Az, E. İ. (2014). *Askeri erkeklikler oluşurken: Bugünün Türkiye’sinde profesyonel askeri eğitim*. Sabancı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Barutçu, A. (2013). *Türkiye’de erkeklik inşasının bedensel ve toplumsal aşamaları*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilgin, E., & Beşirli, Ö. B. (2023). Zorunlu Askerlik Uygulamasının Akademik Personelin Çalışma Hayatına Yansımaları/ Reflections of Compulsory Military Service on the Working Life of Academic Staff. *Nitel Sosyal Bilimler*, 5(1), 68-94.
- Biricik, A. (2008). Çürük raporu ve Türkiye’de hegemonik erkekliğin yeniden inşası. Ö. Heval Çınar ve C. Üsterci. *Çarklardaki Kum: Vicdani Red*, 143-152.

- Bourdieu, P. (2015). *Eril tahakküm*. Bağlam.
- Bozok, M. (2020). *Soru ve cevaplarla erkeklikler*. Sosyal Kalkınma ve Cinsiyet Eşitliği Politikaları Merkezi Derneği.
- Brod, H., & Kaufman, M. (1994). *Theorizing Masculinities*. SAGE Publications, Inc.
- Bruner, J. (1990). *Acts of meaning* (C. 3). Harvard university press.
- Butler, J. (2008). Cinsiyet belası. *İstanbul: Metis Yayınları*.
- Campbell, J. (2003). *The hero's journey: Joseph Campbell on his life and work* (C. 7). New World Library.
- Cohen, D. (1995). Erkek olmak. İçinde Yavuz Alogan (çev.). *İstanbul: Alan Yayıncılık*.
- Connell, R. (1994). Psychoanalysis on masculinity. İçinde H. Brod & M. Kaufman (Ed.), *Theorizing masculinities* (ss. 11-38). Sage Publications.
- Connell, R. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*.
- Connell, R. W. (2020). *Masculinities*. Routledge.
- Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender and Society*, 19(6), 829-859.
- Çadırcı, M. (1963). Anadolu'da redif askeri teşkilâtının kuruluşu. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 63-75.
- Daldal, M. (2023). *Masculinities in Anatolian field Turkish tales*. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- De Fina, A., & Georgakopoulou, A. (2008). Analysing narratives as practices. *Qualitative Research*, 8(3), 379-387.
- Demez, G. (2005). *Kabadayıdan sanal delikanlıya: değişen erkek imgesi*. Babil Yayınları.
- Ekşi, B. (2019). Police and Masculinities in Transition in Turkey: From Macho to Reformed to Militarized Policing. *Men and Masculinities*, 22(3), 491-515.
- Elliott, J. (2005). Using narrative in social research: Qualitative and quantitative approaches. *Using narrative in social research*, 1-232.
- Enloe, C. (2016). Feminizm, milliyetçilik ve militarizm. İçinde A. G. Altınay (Ed.), *Vatan Millet Kadınlar* (6. bs). İletişim Yayınları.

- Esin, C. (2011). Narrative analysis approaches. *Qualitative research methods in psychology: Combining core approaches*, 92-117.
- Fulford, R. (2014). *Anlatının gücü: kitle kültürü çağında hikayecilik*. Kolektif Kitap.
- Gee, J. P. (1991). A linguistic approach to narrative. *Journal of narrative and life history*, 1(1), 15-39.
- Goldstein, J. S. (2001). War and gender: How gender shapes the war system and vice versa. İçinde *War and gender: How gender shapes the war system and vice versa*. Cambridge University Press.
- Gökarıksel, B., & Secor, A. J. (2017). Devout Muslim masculinities: the moral geographies and everyday practices of being men in Turkey. *Gender, Place & Culture*, 24(3), 381-402.
- Hacker, H. M. (1957). The New Burdens of Masculinity. *Marriage and Family Living*, 19(3), 227.
- Herd, G. (1994). *Guardians of the flutes, volume 1: Idioms of masculinity* (C. 1). University of Chicago Press.
- Herzfeld, M. (1985). *The poetics of manhood: contest and identity in a Cretan mountain village*. Princeton University Press.
- Kandiyoti, D. (1980). Ataerkil örüntüler: Türk toplumunda erkek egemenliğinin çözümlenmesine yönelik notlar. *Kadın Bakış Açısından*, 341-356.
- Karacagil, Z. (2014). *Erkek Olma Yolunda "Askerlik Durağı"*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karacagil, Z. (2017). Erkekliğin kurgulanmasında Askerlik Hizmeti. *Journal of Human Sciences*, 14(4).
- Kiernan, V. G. (1928). Conscription and Society in Europe before the War of 1914-18. *War and society: Historical essays in honour and memory of JR Western*, 1971, 141-158.
- Kimmel, M. S. (2000). *The gendered society*. Oxford University Press, USA.
- Kimmel, M. S., Hearn, J., & Connell, R. W. (2004). *Handbook of studies on men and masculinities*. Sage Publications.
- Komarovsky, M., & Philips, J. H. (1987). *Blue-Collar Marriage*. Yale University Press.
- Labov, W. (1972). *Language in the inner city: Studies in the Black English vernacular* (C. 3). University of Pennsylvania Press.

- Lucassen, J. M. W. G., & Zürcher, E. J. (2004). Zorunlu askerlik ve direniş: Tarihi çerçeve. İçinde *Devletin silâhlanması. Ortadoğuda ve Orta Asyada zorunlu askerlik (1775-1925)* (ss. 1-22). Bilgi.
- Mater, Nadire. (1999). *Mehmedin kitabı: Güneydoğu'da savaşmış askerler anlatıyor* (7. bs). Metis Yayınları.
- Mead, M. (1963). *Sex and temperament in three primitive societies*. Morrow New York.
- Mevzuat Bilgi Sistemi. (t.y.). Geliş tarihi 16 Nisan 2024, gönderen <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Mishler, E. G. (1995). Models of narrative analysis: A typology. *Journal of narrative and life history*, 5(2), 87-123.
- Munson, R. V. (2001). Narrative and Metanarrative. İçinde *Telling wonders: ethnographic and political discourse in the work of Herodotus* (ss. 20-44).
- Mutluer, N. (2008). *Cinsiyet halleri: Türkiye'de toplumsal cinsiyetin kesişim sınırları*. Varlık Yayınları.
- Ozbay, C., & Soybakis, O. (2018). Political Masculinities: Gender, Power, and Change in Turkey. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*.
- Özarslan, O. (2015). *Taşra gece hayatında erkeklikler*. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, H. (2019). *Erkekliğin İnşasında Askerliğin Değişen Konumu: Üniversite Mezunu Erkeklerin Askerliğe Bakışları*.
- Öztan, G. G. (2013). Türkiye'de Milli Kimlik İnşası Sürecinse Militarist Eğilimler ve Tesirleri. İçinde N. Y. Sünbuloğlu (Ed.), *Erkek Millet Asker Millet*. İletişim Yayınları.
- Pascoe, C. J., & Bridges, T. (2016). *Exploring Masculinities: Identity, Inequality, Continuity and Change*.
- Plummer, K. (2002). *Telling sexual stories: Power, change and social worlds*. Routledge.
- Polkinghorne, D. E. (2005). Language and meaning: Data collection in qualitative research. *Journal of Counseling Psychology*, 52(2), 137-145.

- Riessman, C. K. (1990). Divorce talk: Women and men make sense of personal relationships. İçinde *Divorce talk: Women and men make sense of personal relationships*. Rutgers University Press.
- Riessman, C. K. (1993). Doing narrative analysis. *Narrative Analysis*. London: Sage Publications.
- Riessman, C. K. (2008a). *Narrative methods for the human sciences*. Sage.
- Riessman, C. K. (2008b). *Narrative methods for the human sciences*. Sage.
- Sancar, S. (2020). *Erkeklik: İmkânsız İktidar; ailede, piyasada ve sokakta erkekler* (5. bs). Metis Yayınları.
- Sarılioğlu, Ö. (2016a). *Erin gündelik hayatı: İktidar sarkacında erkeklik, militarizm, gündelik hayat* [Yüksek Lisans Tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarılioğlu, Ö. (2016b). *Erin Gündelik Hayatı: İktidar Sarkacında Erkeklik, Militarizm ve Performans*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Segal, L. (1992). Ağır çekim: Değişen erkeklikler, değişen erkekler. İçinde *Volkan Ersoy, Ayrıntı Yayınları, İstanbul. YILDIRIM, Ali, ŞİMŞEK, Hasan, (1999), Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayınevi, Ankara*.
- Selek, P. (2012). *Sürüne Sürüne Erkek Olmak*. İletişim Yayınları.
- Sever, D. (2022). *Modern erkeklikten postmodern erkek(lik)lere askerlik algısı ve pratikleri* [Yüksek Lisans]. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sinclair-Webb, E. (2000). 'Our bülent is now a commando': Military Service and Manhood in Turkey. *Imagined masculinities: Male identity and culture in the modern Middle East*, 65-92.
- Smith, B., & Sparkes, A. C. (2008). Contrasting perspectives on narrating selves and identities: An invitation to dialogue. *Qualitative research*, 8(1), 5-35.
- Somers, M. R. (1994). The narrative constitution of identity: A relational and network approach. *Theory and society*, 605-649.
- Squire, C. (2008). *Approaches to narrative research*.
- Sümbüloğlu, N. Y., & Bora, T. (2013). *Erkek millet asker millet: Türkiye'de militarizm, milliyetçilik, erkek(lik)ler*. İletişim Yayınları.

- Şahin, B. (2019). *Türkiyede erkekliğin toplumsal inşasının tam (Uzun) dönem ve kısa dönem askerlik yükümlülüğü bağlamında değerlendirilmesi*. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Şahin, S. (2007). *Bir Sosyalleşme Mekanizması Olarak Askerlik Kurumu* [Yüksek Lisans Tezi]. KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ.
- Tarhan, M. (2008). Zorunlu Askerlik ve Sivil Alternatif Hizmete Direniş Olarak Vicdani Red. *Cinsiyet Halleri: Türkiye’de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları içinde*. Der. Nil Mutluer. Varlık Yayınları, 247-255.
- Turan, Ö. (2013). ‘Esas Duruş’: Kışla Deneyimleri ya da Türkiye’de Zorunlu Askerliğin Antropolojisi. İçinde N. Y. Sünbuloğlu (Ed.), *Erkek Millet Asker Millet*. İletişim Yayınları.
- Türk, H. B. (2008). Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkân Olarak Pierre Bourdieu. *Toplum ve Bilim*, 112, 119-147.
- Vagts, A. (1937). *A history of militarism: romance and realities of a profession*.
- Weber, E. (1976). *Peasants into Frenchmen: the modernization of rural France, 1870-1914*. Stanford University Press.
- Woloch, I. (1994). *The New Regime: Transformations of the French Civic Order, 1789-1820s*.
- Yavuz, Ş. (2014). İktidar olma sürecinde erkeklerin erkeklikle imtihanı. *Milli Folklor Dergisi*, 13(104), 110-127.
- Yücel, V. (2014). *Kahramanın Yolculuğu: Mitik Erkeklik ve Suç Draması*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Zeybek, D. M. (2022). *Erkeklik, milliyetçilik, askerlik: Ekşi Sözlük örneği*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zürcher, E. J., & Gönen, Y. S. (1999). *Modernleşen Türkiye’nin tarihi*.

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev. Date	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA	
Tarih: 24.06/2024	
Tez Başlığı: Askerlik Hikayelerinde Erkeklik Anlatısı Tez Başlığı (Almanca/Fransızca)*:.....	
Yukarıda başlığı verilen tezin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 94 sayfalık kısmına ilişkin, 24/06/2024 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 5.3'dir.	
Uygulanan filtrelemeler*: ☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç ☒ Kaynakça hariç ☒ Alıntılar hariç ☐ Alıntılar dâhil ☒ 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç	
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezin herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.	
Gereğini saygılarımla arz ederim.	
 Öseday Abdulkadir Yazıcı	

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Öseday Abdulkadir Yazıcı
	Öğrenci No	N21131247
	Enstitü Anabilim Dalı	İletişim Bilimleri
	Programı	Kültürel Çalışmalar ve Medya

DANIŞMAN ONAYI

* Tez Almanca veya Fransızca yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları İkinci bölüm madde (4)'te de belirtildiği üzere: Kaynakça hariç, Alıntılar hariç/dâhil, 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) filtreleme yapılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

TO HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF COMMUNICATION SCIENCES

Date: 24/06/2024

Thesis Title (In English): Narrative of Masculinity in Military Stories

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 24.06.2024 for the total of 34 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is 5.8 %.

Filtering options applied**:

- ☐ Approval and Declaration sections excluded
- ☒ References cited excluded
- ☒ Quotes excluded
- ☐ Quotes included
- ☒ Match size up to 5 words excluded

I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

Kindly submitted for the necessary actions.

Student Information	Name-Surname	Öseday Abdulkadir Yazıcı
	Student Number	N21131247
	Department	Communication Sciences
	Programme	Cultural Studies and Media

SUPERVISOR'S APPROVAL

--

**As mentioned in the second part [article (4)/3] of the Thesis Dissertation Originality Report's Codes of Practice of Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, filtering should be done as following: excluding reference, quotation excluded/included, Match size up to 5 words excluded.

EK 2. ETİK KURUL İZNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tarih: 02/10/2023 19:00
Sayı: E-12908312-300-00003111075

Sayı : E-12908312-300-00003111075
Konu : Öseday Abdulkadir YAZICI Etik Kurul İzni

02/10/2023

İLETİŞİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

İlgi : 27.09.2023 tarihli ve E-66777842-300-00003101247 sayılı yazı.

Anabilim Dalınız Kültürel Çalışmalar ve Medya Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden **Öseday Abdulkadir YAZICI**'nın tezi kapsamında araştırma izni isteğine ilişkin Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Etik Kurulundan alınan izin yazısı ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve **adı geçen öğrenci ile danışmanı Dr. Öğr. Üyesi Emel UZUN AVCI**'ya tebliğini rica ederim.

Saygılarımla,

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN
Enstitü Müdürü

Ek: Yazı (1 Sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: C6B96FC2-F7CF-4616-8543-660EFA411D37
Adres: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü 06800
Beytepe-ANKARA
E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi:
www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr Elektronik Ağ: www.hacettepe.edu.tr
Telefon: (0 312) 297 68 60-61 Faks: (0 312) 299 21 47
Kep:

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/hu-ebys>

Bilgi için: Ebru EMİROĞLU

Bilgisayar İşletmeni

Telefon: 0 312 297 68 60

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Etik Kurulu

Sayı : E-66777842-300-00003101247
Konu : Öseday Abdulkadir YAZICI

27/09/2023

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 20.09.2023 tarihli ve E-12908312-300-00003083664 sayılı yazınız.

Enstitünüz İletişim Bilimleri Anabilim Dalı Kültürel Çalışmalar ve Medya Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden **Öseday Abdulkadir YAZICI**'nın Dr. Öğr. Üyesi Emel UZUN AVCI danışmanlığında hazırladığı “Askerlik Hikayelerinde Erkeklik” başlıklı tezi Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Etik Kurulunun **26 Eylül 2023** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. İsmet KOÇ
Kurul Başkanı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 6EEF32BB-A942-4F97-946C-9DDA3F16FBEC

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/hu-ebys>

Adres:

Bilgi için: Meryem KÖSE

E-posta: Elektronik Ağ: www.hacettepe.edu.tr

Bilgisayar İşletmeni

Telefon: Faks:

Telefon: 03122977367

Kep:

